

NÁRODNÉ POĽNOHOSPODÁRSKE
A POTRAVINÁRSKE CENTRUM
VÝSKUMNÝ ÚSTAV EKONOMIKY
POĽNOHOSPODÁRSTVA A POTRAVINÁRSTVA

Ekonomika poľnohospodárstva Economics of Agriculture

Bratislava 2020

1

Predseda redakčnej rady
Chairman of Editorial Board

Ing. Štefan ADAM, PhD.
NPPC-VÚEPP, Bratislava

Redakčná rada
Editorial Board

Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ, podpredsedníčka redakčnej rady
NPPC-VÚEPP, Bratislava
Dr. h. c. prof. Ing. Peter BIELIK, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
doc. Ing. Gejza BLAAS, PhD.
expert na agrárnu ekonomiku
doc. Ing. Štefan BUDAY, PhD.
NPPC-VÚEPP, Bratislava
PhDr. Stanislav BUCHTA, PhD.
expert na agrárnu ekonomiku
Dr. h. c. prof. mpx. h. c. prof. Vladimír GOZORA, PhD., MBA
Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, Bratislava
doc. Ing. Klaudia HALÁSZOVÁ, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
Ing. Štěpán KALA, MBA, Ph.D.
Ústav zemědělské ekonomiky a informací, Praha
prof. Ing. František KUZMA, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
prof. JUDr. Eleonóra MARIŠOVÁ, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
prof. Ing. Ján POKRIVČÁK, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
prof. Ing. Ľuboslav SZABO, CSc.
Ekonomická univerzita, Bratislava

Výkonní redaktori

Ing. Dagmar MATOŠKOVÁ, PhD.
e-mail: dagmar.matoskova@nppc.sk
Ing. Ivan MASÁR
e-mail: ivan.masar@nppc.sk

Editor

*Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum –
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva
(NPPC - VÚEPP)*

Adresa redakcie
Editorial Office

Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, Slovakia
tel 02/58243 273; 58243 300

©NPPC-VÚEPP

Ekonomika poľnohospodárstva • ročník XX. • číslo 1/2020 • redakčne spracované v mesiacoch február – marec 2020 • príspevky nájdete na internetovej stránke www.vuepp.sk • časopis je excerptovaný do medzinárodného informačného systému AGRIS/FAO a CAB ABSTRACTS • evidenčné číslo MK SR 3146/09 • ISSN 1338-6336 (online)

Obsah Ekonomiky poľnohospodárstva č. 1/2020
(Table of Content of the Economics of Agriculture No. 1/2020)

Vedecké práce (*Scientific Papers*)

1) Dagmar Matošková - Jozef Gálik

Investičné potreby v mliekarenskom priemysle <i>Investment needs in the milk industry</i>	5
--	---

2) Ivona Ďuričová

Podpory v poľnohospodárstve SR v rokoch 2010 – 2017 a monitoring podpôr v krajinách OECD <i>Support in the agriculture of the Slovak Republic in 2010 - 2017 and monitoring of support in OECD countries</i>	20
---	----

3) Anna Trubačová - Jana Jenčíková

Ekonomická efektívnosť vybraných poľnohospodárskych komodít <i>Economic effectiveness of selected agricultural commodities</i>	38
---	----

4) Samanta Dömötöröová - Milan Repka

Analýza transakcií na trhu s poľnohospodárskou pôdou v roku 2018 <i>Analysis of transactions in the agricultural land market in 2018</i>	52
---	----

5) Stanislav Buchta

Súčasný slovenský vidiek a poľnohospodárstvo <i>Current Slovak countryside and agriculture</i>	70
---	----

Informácie z domova (*Information from Home*)

Životné jubileum – 70 rokov

<i>Life anniversary - 70 years</i>	79
--	----

Dagmar Matošková - Jozef Gálik

Investičné potreby v mliekarenskom priemysle

Investment needs in the milk industry

Abstract *The paper focuses on the analysis of the situation in the milk industry from the production and economic point of view with the impact on the competitiveness of food products on the domestic and foreign markets, including the quantification of financing needs for investment activity in the 2025 horizon. Potential sources of financing for investment activities include subsidies from the Rural Development Program and the Operational Program Research and Innovation (both for 2014-2020), the amount of which in the milk industry is comparing with other food industries.*

Key words *milk industry - economic indicators - self-sufficiency - competitiveness - investments - subsidies*

Abstrakt Príspevok sa zameriava na analýzu situácie v mliekarenskom priemysle z výrobného a ekonomického hľadiska s dopadom na konkurencieschopnosť potravinárskych výrobkov na domácom a zahraničnom trhu vrátane kvantifikácie potrieb financovania investičnej činnosti v horizonte do roku 2025. K potenciálnym zdrojom financovania investičnej činnosti patria aj dotačné podpory z Programu rozvoja vidieka a Operačného programu Výskum a inovácie (oba pre roky 2014-2020), ktorých výška do mliekarenského priemyslu je komparovaná s ostatnými potravinárskymi odbormi.

Kľúčové slová *mliekarenský priemysel - ekonomické ukazovatele - sebestačnosť - konkurencieschopnosť - investičná činnosť - dotácie*

Predkladaný príspevok vychádza z výsledkov rezortného projektu „Investičné potreby potravinárskeho priemyslu a možnosti ich zdrojového krytia“, ktorého riešenie je v NPPC-VÚEPP plánované na obdobie rokov 2019-2021. Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmlúv č. APVV-18-0512. Ekonomická situácia v potravinárskom priemysle. Parciálne sa zameriava na mliekarenský priemysel, ktorý patrí k nosným odborom potravinárskeho sektora nielen z hľadiska pokrytia výživových potrieb obyvateľstva, ale aj z hľadiska ekonomického a sociálneho. V roku 2018 sa podieľal 20,3 % na celkových tržbách a 16,2 % na celkovej zamestnanosti potravinárskeho sektora (MATOŠKOVÁ, D. - GÁLIK, J. - CHRASTINOVÁ, Z. - KRÍŽOVÁ, S. (2019).

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že potravinársky priemysel ako celok prosperuje a jeho výnosy dlhodobo prevyšujú náklady. Napriek tomu je konkurencieschopnosť

slovenských potravín nízka, čo sa prejavuje masívnym dovozom nahraditeľných potravinárskych výrobkov, ktoré si vieme vyrobiť v domácich podmienkach a z vlastných surovín. Celkovo s potravinárskym tovarom dosahujeme vysoké pasívum, ktoré sa v čase prehĺbuje. Na druhej strane zo Slovenska vyvážame nadmerné množstvo agrárnych surovín, ktoré sa k nám vracajú vo forme produktov zahraničného potravinárskeho priemyslu (MATOŠKOVÁ, D. a GÁLIK, J. – 2017, 2018).

BLAAS, G. (2013) konštatuje, že pozíciu domácej produkcie na trhoch hotových potravín určuje efektívnosť spracovania potravín. K nízkej efektívnosti potravinárskeho priemyslu SR prispieva prebytok výrobných kapacít a technologické zaostávanie. K uvedenému názoru sa prikláňa GRZNÁR, M. (2013), podľa ktorého konkurenčná úspešnosť potravinárskeho sektora je ovplyvnená technickou a technologickou vybavenosťou výroby, účinnosťou využívania a každoročnej obnovy fixných aktív podnikov, čo súvisí s optimálnou investičnou činnosťou. Podľa HARAMIOVEJ, M. (2011) investičné rozhodnutia sú veľmi závažné, ovplyvňujú vývoj a postavenie jednotlivých podnikov v budúcnosti. Investičné projekty sú pri realizácii investície spojené so značným finančným zaťažením, ktorého krytie môže byť nielen z vlastných, ale aj cudzích zdrojov vrátane dotačnej podpory.

Metodický postup

Zvolený metodický postup korešponduje s vecným zameraním príspevku, ktorý je orientovaný na analýzu situácie v mliekarenskom priemysle najmä z ekonomického a výrobného hľadiska s akcentom na jeho súčasnú aj budúcu investičnú činnosť s cieľom rastu jeho konkurencieschopnosti na domacom a zahraničnom trhu. Splnenie cieľa sa zabezpečilo analýzou, syntézou a komparáciou údajov, ktoré sa spracovali do tabuľkovej, grafickej a textovej podoby.

Informačnou platformou pre parciálne analýzy boli údaje z rezortného výkazu Potrav MPRV SR, ŠÚ SR, databázy Finstat, NPPC-VÚEPP (vlastné analýzy, databázy a výskumné úlohy) a dotazníkový prieskum NPPC-MPRV SR pre tvorbu Komplexnej informačnej databázy podnikov potravinárskeho priemyslu v SR, v ktorom sa sústredili poznatky podnikateľskej sféry týkajúce sa okrem iného inovačných zámerov a potrieb investičnej činnosti jednotlivých odborov potravinárskeho priemyslu v horizonte budúcich piatich rokov.

Sebestačnosť vo výrobkoch mliekarenskeho priemyslu bola vypočítaná v dvoch variantoch:

a) Skutočná sebestačnosť (ako podiel skutočne dosiahnutej výroby mliekarenských výrobkov na ich spotrebe)

$$\text{skutočná sebestačnosť} = \text{výroba} / (\text{výroba} - \text{vývoz} + \text{dovoz}) * 100$$

b) Potenciálna sebestačnosť (ako podiel teoretickej výroby (TV) mliekarenských výrobkov zodpovedajúcej plne využitém výrobným kapacitám na ich spotrebe)

$$\text{potenciálna sebestačnosť} = \text{výroba (TV)} / (\text{výroba} - \text{vývoz} + \text{dovoz}) * 100$$

Základom pre **kvantifikáciu potrieb investičnej činnosti** bola kalkulácia opotrebovanosti dlhodobého hmotného a nehmotného majetku (DHNM) a využiteľnosť výrobných kapacít

v sledovaných odboroch potravinárskeho priemyslu. Okrem vyššie uvedeného postupu boli analyzované ďalšie ukazovatele a ich vzťah voči úrovni investičnej činnosti: výška výsledku hospodárenia, vývoj pridanej hodnoty (PH), produktivita práce z PH, tržieb za vlastné výrobky a služby a pod. Vývoj opotrebovanosti DHNM nám poukazuje, do akej miery je skúmaný odbor potravinárskeho priemyslu schopný nahrádzať opotrebovaný DHNM nákupom nových technologických zariadení, prípadne zhodnotiť existujúce budovy a stavby. Na druhej strane neodhaľuje potrebu investícií na rozvoj, rozšírenie, technologické inovácie, či vývoj a inovácie vo výrobnom produktovom sortimente. Na tento účel bol využitý dotazníkový prieskum. Reprezentatívnosť vzorky bola overená podielom tržieb za vlastné výrobky dopytovaných podnikov za rok 2018 k tržbám za vlastné výrobky celého odboru potravinárskeho priemyslu z údajov rezortnej štatistiky. V rámci dotazníkového prieskumu boli spracovateľské podniky dopytované na potrebu investícií do budov, stavieb, technológií, designu, balenia, skladovania, dopravy ako aj do životného prostredia do roku 2025, ako aj na zdroje ich krytia. Získané údaje boli aproximované na celý odbor potravinárskeho priemyslu.

Vlastná práca

1 Situácia v mliekarenskom priemysle

Mliekarenský priemysel patrí k nosným odborom potravinárskeho priemyslu. Jeho **výsledky hospodárenia** boli v období rokov 2016-2018 pozitívne. Ukazovateľ EBIT vyjadruje úroveň zisku pred zaplatením daní a úrokov. Z tabuľky č. 1 je zrejmé, že rozhodujúcu váhu na tomto ukazovateli má výsledok hospodárenia pred zdanením. Miera ziskovosti EBITDA vychádza z ukazovateľa EBIT upraveného o znehodnotenie a amortizáciu. Opatrebenie, súvisiace s vybavenosťou spoločnosti dlhodobým majetkom výrazne zvyšuje jeho hodnotu. Z konkrétnych výsledkov vyplýva, že v roku 2018 činila výška výsledku hospodárenia pred zdanením 8 131 tis. EUR. Po pripočítaní nákladových úrokov (**EBIT**) sa zvýšila o 54,6 % a po pripočítaní opotrebovanosti DHNM (**EBITDA**) až 6-násobne.

Adekvátne výsledkom hospodárenia sa vyvíjali ukazovatele rentability, ktoré sú naviazané na vygenerovaný zisk. Rentabilita vlastného kapitálu vyjadruje výsledok hospodárenia dosiahnutý z vložených prostriedkov vlastníkov, ide o percentuálne vyjadrenie zisku, ktorý spoločnosť zarobila z 1 EUR vlastného imania. Rentabilita celkového kapitálu vyjadruje výnosnosť aktív, percentuálne vyjadrenie zisku, ktorý spoločnosť zarobila z 1 EUR aktív. V sledovanom období napriek nárastu vlastného imania (o 24,2 %) a celkového majetku (+20,8 %) zaznamenali uvedené ukazovatele klesajúci trend, čo súvisí s poklesom výsledku hospodárenia (o 17,9 %). Vložený vlastný aj celkový kapitál najefektívnejšie zhodnocujú veľké podniky. Negatívnym je fakt, že uvedené hodnoty nedosahujú ani priemer potravinárskeho priemyslu. V roku 2018 bola rentabilita vlastného kapitálu v porovnaní s priemernými hodnotami potravinárskeho priemyslu nižšia o 5,1 p.b. a rentabilita celkového kapitálu o 2,1 p.b.

Tab. 1 Vybrané ekonomické ukazovatele mliekarenského priemyslu

Selected economic indicators of milk industry

Ukazovatele ¹	Rok ² 2016				rok 2017				rok 2018			
	Podniky ³				Podniky				Podniky			
	Spolu ⁴	M ⁵	S ⁶	V ⁷	Spolu	M	S	V	Spolu	M	S	V
produktivita práce z prid. hodnoty (tis. EUR) ⁸	23,5	25,0	23,5	23,3	23,2	25,4	21,5	24,1	23,8	17,3	22,7	25,0
rentabilita celkového kapitálu (%) ⁹	2,0	2,2	0,5	4,0	2,2	2,2	-0,3	5,5	1,4	0,6	0,1	2,8
rentabilita vlastného kapitálu (%) ¹⁰	5,4	16,1	1,5	8,3	5,7	8,3	-0,9	10,5	3,60	2,6	0,3	5,8
opotrebovanosť DHNM (%) ¹¹	52,0	33,3	53,0	54,1	49,5	49,4	43,6	56,7	51,0	47,0	46,8	56,1
zadlženosť celkového majetku (%) ¹²	54,4	62,8	55,9	50,6	53,2	51,1	58,4	46,6	54,1	53,7	56,9	51,2
úverová zadlženosť aktív (%) ¹³	15,6	31,1	20,7	5,4	14,2	21,5	22,6	1,4	7,1	9,9	12,7	0,8
výsledok hospodárenia (tis. EUR) ¹⁴	9 903,9	929,7	1 259,3	7 714,9	11 335,7	912,2	-728,6	11 152	8 130,9	160,3	261,7	7 708,8
EBIT (tis. EUR) ¹⁵	.	.	.	.	.	.	.	.	12 566,8	294,1	3 407,1	8 865,6
EBITDA (tis. EUR) ¹⁶	.	.	.	.	.	.	.	.	48 764,6	2 093,7	25 839,8	20 831,2
doba inkasa pohľadávok ¹⁷	58,1	69,2	55,8	59,2	53,3	61,7	54,0	52,0	59,8	52,2	62,6	58,4
doba splatnosti záväzkov ¹⁸	82,4	108,4	80,2	81,6	84,2	99,9	100,0	70,3	54,3	46,6	73,6	42,3
podiel zahr. kapitálu na základnom imaní (%) ¹⁹	77,4	0,0	56,5	98,2	78,6	0,0	57,4	99,9	25,9	0,0	2,0	45,6
podiel vl. zdrojov na financovaní investícií (%) ²⁰	63,8	23,2	41,2	99,6	50,5	21,4	37,1	100,0	63,3	40,5	51,7	77,1
podiel budov a stavieb na investíciách (%) ²¹	22,9	23,2	15,6	31,7	26,1	21,6	29,5	18,2	24,9	55,9	15,1	29,7
podiel technológií na investíciách (%) ²²	64,0	71,4	63,0	63,7	62,2	78,3	53,0	81,0	49,1	24,4	47,5	53,9

Prameň: Potrav (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP²³

Poznámka: M - malé, S - stredné V - veľké²⁴

1/ Indicator, 2/ year, 3/ enterprises, 4/ total, 5/ small, 6/ medium, 7/ large, 8/ labour productivity from value added (th. EUR), 9/ profitability of total capital (%), 10/ return on equity (%), 11/ shabbiness of tangible and intangible fixed assets (%), 12/ liability of assets (%), 13/ credit indebtedness of assets (%), 14/ profit/loss (th. EUR), 15/ EBIT (th. EUR), 16/ EBITDA (th. EUR), 17/ period of collection of receivables, 18/ maturity of liabilities, 19/ share of foreign capital on fixed assets (%), 20/ share of own funds in investment financing (%), 21/ share of buildings and structures in investment (%), 22/ share of technology in investment (%), 23/ Source: Potrav (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations, 24/ Note: M – small, S – medium, V - large

Z analýzy ďalších ekonomických ukazovateľov vyplynulo, že finančné objemy **výroby, tržieb za vlastné výrobky a služby a pridanej hodnoty** vzrástli v priemere odvetvia o 19 %, rast bol zaznamenaný hlavne vo veľkých (+ 30 %) a stredných podnikoch. **Produktivita práce z pridanej hodnoty** patrí k najvýznamnejším indikátorom rastu konkurencieschopnosti odvetvia. V roku 2018 na jedného pracovníka v mliekarenskom priemysle pripadlo 23,8 tis. EUR pridanej hodnoty. Uvedený ukazovateľ v čase mierne vzrástol, avšak nedosiahol priemernú produktivitu potravinárskeho priemyslu (25,9 tis. EUR).

Tab. 2 Obstarané investície do mliekarenského priemyslu podľa veľkosti podnikov v roku 2018 (EUR)

Investments in the milk industry by size of enterprises in 2018 (EUR)

Ukazovateľ ¹	Podniky ² (EUR)				Podniky (podniky spolu = 100 %) ³		
	Spolu ⁴	malé ⁵	stredné ⁶	veľké ⁷	malé	stredné	veľké
Obstarané investície celkom⁸	44 334 068	2 895 889	19 900 787	21 537 392	6,5	44,9	48,6
z toho: budovy a stavby⁹	11 036 913	1 619 714	3 014 488	6 402 711	14,7	27,3	58,0
. administratívne ¹⁰	388 715	40 664	301 798	46 253	10,5	77,6	11,9
. výrobné, spracovateľ. ¹¹	7 203 797	1 539 242	1 271 844	4 392 711	21,4	17,7	61,0
. skladovacie ¹²	312 456	2 114	59 672	250 670	0,7	19,1	80,2
. predajne ¹³	1 097 396	.	.	1 097 396	0,0	0,0	100,0
z toho: technológie¹⁴	21 755 255	707 109	9 449 767	11 598 379	3,3	43,4	53,3
. príjem a príprava na spracovanie surovín ¹⁵	2 525 556	177 198	329 743	2 018 615	7,0	13,1	79,9
. spracovanie ¹⁶	10 197 804	280 852	7 565 367	2 351 585	2,8	74,2	23,1
. plnenie, označov. a balenie ¹⁷	5 956 296	203 180	485 051	5 268 065	3,4	8,1	88,4
. skladovanie ¹⁸	387 975	12 060	264 695	111 220	3,1	68,2	28,7
. kontrola kvality a bezpečn. ¹⁹	71 060	790	62 782	7 488	1,1	88,4	10,5
z toho: doprava²⁰	2 315 720	208 217	1 621 697	485 806	9,0	70,0	21,0
z toho: iné²¹	8 222 981	360 849	5 054 171	2 807 961	4,4	61,5	34,1
Investície do život. prostredia ²²	1 695 099	.	.	1 695 099	0,0	0,0	100,0

Prameň: Potravné (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP²³

1/ Indicator, 2/ enterprises, 3/ enterprises (total enterprises = 100 %), 4/ total, 5/ small, 6/ medium, 7/ large, 8/ total investments acquired, 9/ out of which: buildings and constructions, 10/ administrative, 11/ production, manufacturing, 12/ storage, 13/ shops, 14/ out of which: technology, 15/ receipt and preparation for processing of raw materials, 16/ processing, 17/ filling, labeling and packaging, 18/ storage, 19/ quality and security control, 20/ out of which: transport, 21/ out of which: other, 22/ investments into environment, 23/ Source: Potravné (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations

Z hľadiska investičnej činnosti mliekarenský priemysel patrí medzi aktívne odbory potravinárskeho priemyslu na Slovensku. V sledovaných rokoch 2016-2018 hodnota investícií bola podstatne vyššia ako hodnota ročných odpisov, t.j. investície okrem jednoduchej reprodukcie opotrebovaného DHNM smerovali aj do nových budov a technológií (rozšírená reprodukcia DHNM). Z konkrétnych výsledkov vyplýva, že celkový objem obstaraných

investícií do mliekarenského priemyslu v monitorovanom období vzrástol o štvrtinu, pričom do budov a stavieb sa investovalo o 34,9 % finančných prostriedkov viac ako vo východiskovom roku predmetnej analýzy a do technológií, naopak, menej (-4,7 %). Na celkovom investičnom balíku sa **investície do technológií v roku 2018 podieľali 49,1 % a do budov a stavieb 24,9 %**. Detailnejšie údaje o investičnej činnosti do jednotlivých typov stavieb a technológií sú disponibilné len za rok 2018 a sú uvedené v tabuľke č. 2.

Financovanie investícií bolo v rozhodujúcej miere (na 63,3 %) zabezpečované z vlastných zdrojov (z odpisov a u ziskových podnikov aj z výsledku hospodárenia), čiže bolo priamo závislé od dosahovanej dôchodkovosti. Odpisy neboli dostatočným zdrojom financovania na obstaranie nových technológií a obnovu budov. Z uvedeného dôvodu bola obnova financovaná aj z tuzemských bankových úverov (15,2 %), z dotácií MPRV SR (0,1 %), z podpory investícií v poľnohospodárstve a potravinárstve z fondov EÚ (10,1 %) a ďalších zdrojov.

Uvedené investičné aktivity prispeli k zvýšeniu hodnoty dlhodobého hmotného a nehmotného majetku v sledovanom období o 12,8 %, pričom hodnota budov, stavieb a pozemkov mliekarenského priemyslu vzrástla o 16,3 % a hodnota strojov a zariadení vzrástla o 11,4 %. V tejto súvislosti je nutné poznamenať, že vo veľkých podnikoch táto hodnota vzrástla až o 28,8 %, pri malých podnikoch však výrazne klesla (-70,5 %).

S investičnou činnosťou súvisí aj **opotrebovanosť DHNM**, ktorá v mliekarenskom priemysle bola v priebehu sledovaného obdobia viac menej stabilná a v roku 2018 dosiahla 51,0 %. Pozitívnym je fakt, že v porovnaní s priemerom potravinárskeho priemyslu je nižšia o 4,4 p.b. Pre posúdenie **zadĺženosti** sledovaného priemyslu sme použili dva ukazovatele: celkovú a úverovú zadĺženosť. **Zadĺženosť celkového majetku** vyjadruje do akej miery spoločnosť financuje svoje aktíva pomocou cudzích zdrojov. V celom sledovanom období krytie z cudzích zdrojov dosahovalo viac ako polovicu hodnoty aktív (53-54 %). **Úverová zadĺženosť aktív** vyjadruje mieru ich financovania z bankových úverov a má vplyv na stanovenie bonity klienta v komerčných bankách. Uvedený ukazovateľ sa v sledovanom období pohyboval na vyššej úrovni ako je priemer potravinárskeho sektora, pričom sa znížil z 15,6 % na 7,1%. Veľké podniky koncom sledovaného obdobia využívali bankové úvery na financovanie svojich aktív len v minimálnej miere (0,8 %).

V priebehu hodnoteného obdobia záväzky mliekarenského priemyslu vzrástli o 20,1 % a pohľadávky o 22,2 %, pričom záväzky v roku 2018 prevyšovali pohľadávky v priemere o 124,3 % (vo veľkých podnikoch len o 69,9 %). Svedčí to o prvotnej platobnej neschopnosti. Platobnú schopnosť spoločnosti priamo ovplyvňujú ukazovatele aktivity. **Doba obratu pohľadávok** vyjadruje, koľko dní trvá, kým odberatelia uhradia svoje krátkodobé aj dlhodobé záväzky voči spoločnosti. **Doba splácania záväzkov** vypovedá o dobe úhrady celkových krátkodobých záväzkov spoločnosti voči svojim dodávateľom. Oba sledované ukazovatele aktivity je nutné posudzovať spoločne. V období rokov 2016 a 2017 mliekarenský priemysel uhrádzal svoje záväzky voči svojim dodávateľom dlhšie ako mu boli uhrádzané pohľadávky. V roku 2018 svoju finančnú disciplínu voči svojim dodávateľom zlepšil približne o mesiac (na 54,3 dní). Najnižšiu dobu splatnosti záväzkov mali veľké podniky. V uvedenom roku odberatelia splácali svoje pohľadávky mliekarenskému priemyslu približne 2 mesiace.

V roku 2018 pracovalo v mliekarenskom priemysle **5 423 zamestnancov** (o 16,9 % viac ako v roku 2016), z toho 59 % vo veľkých a 36,7 % v stredných podnikoch.

Mliečne výrobky v súčasnosti na Slovensku vyrába 40 mliekarenských podnikov (Tab. 3). Ich počet sa v čase mení, v posledných troch rokoch pribudli 4 stredné a 2 veľké podniky. Negatívnym je fakt, že klesol nielen počet ziskových podnikov, ale aj podnikov so zahraničným kapitálom. Dôsledkom je výrazný pokles **podielu zahraničného kapitálu na základnom imaní** (zo 77,4 % na 25,9 %).

Dopyt po výrobkoch mliekarenskeho priemyslu výrazne ovplyvňuje **štruktúru jeho produkcie**. Pre vývoj produkcie mliečnych výrobkov vo vyspelých krajinách EÚ je charakteristická zvýšená výroba syrov, masla a čerstvých výrobkov, čomu zodpovedá aj vývoj na Slovensku. Negatívnym je fakt, že klesá výroba konzumného mlieka, smotany a jogurtov.

Tab. 3 Počet podnikov v mliekarenskom priemysle

Number of enterprises in the milk industry

Ukazovateľ ¹	2016	2017	2018	2018-2016*	2018-2017*
Celkom, z toho ² :	37	38	40	3	2
Podľa počtu zamestnancov³					
. malé ⁴ (1-49)	19	19	16	- 3	- 3
. stredné ⁵ (50-249)	14	15	18	4	3
. veľké ⁶ (250-viac)	4	4	6	2	2
Podniky so zahraničným kapitálom⁷	6	6	4	- 2	- 2
. malé	0	0	0	0	0
. stredné	3	3	1	- 2	- 2
. veľké	3	3	3	0	0
Podniky s kladným výsledkom hosp.⁸	32	29	27	- 5	- 2
. malé	17	14	10	- 7	- 4
. stredné	11	11	13	2	2
. veľké	4	4	4	0	0

Prameň: Potravné (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP⁹

Poznámka: * rozdiel¹⁰

1/ Indicator, 2/ total, out of which, 3/ according to employees number, 4/ small, 5/ medium, 6/ large, 7/ enterprises with foreign capital, 8/ profitable enterprises, 9/ Source: Potravné (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations, 10/ Note: *difference

Dlhodobým problémom je nedostatočné využívanie výrobných kapacít. V roku 2016 boli výrobné kapacity mliekarenskeho priemyslu využité na 36,4 %, v roku 2017 na 40,0 % a v roku 2018 len na 35,7 % (Tab. 4).

Tab. 4 Výroba výrobkov a využitie kapacít mliekarenského priemyslu (t, %)
Production of products and capacity utilization of milk industry (t, %)

Výrobok ¹	Výroba ² (t)				Využitie kapacít ³ (%)			
	2016	2017	2018	Index 2018/16	2016	2017	2018	Rozdiel ⁴ 2018-16
Konzumné mlieko⁵	278 858	282 063	245 779	88,1	39,1	38,7	33,6	-5,5
Trvanlivé mlieko (z konz. mlieka) ⁶	222 194	218 363	207 135	93,2	43,3	42,5	40,4	-2,9
Kyslomliečne výr. vrátane jogurtov⁷	66 566	67 053	46 607	70,0	35,0	43,1	35,5	0,5
Jogurty ⁸	43 459	42 445	39 776	91,5	47,8	49,3	47,5	-0,3
Konzumná smotana (od 10 % tuku)⁹	31 060	33 756	28 798	92,7	20,4	22,9	19,4	-1,0
Nápoje na báze mlieka a srvátky ¹⁰	93	391	2 590	2 784,9	93,0	63,1	24,6	-68,4
Maslo¹¹	7 014	7 380	7 962	113,5	30,4	39,7	42,1	11,7
Ost. výrobky z ml. tuku ¹²	5 286	5 761	5 152	97,5	47,6	51,4	49,1	1,4
Ost. čerstvé ml. výrobky (pudingy...) ¹³	2 259	2 409	2 387	105,7	10,2	10,9	10,8	0,6
Ost. čerstvé výr. s rastl. tukom ¹⁴	26 318	28 694	122	0,5	52,3	57,0	40,7	-11,7
Sušené mliečne výrobky ¹⁵	7 285	8 671	9 105	125,0	30,4	31,4	30,0	-0,5
Syry celkom, bez tavených syrov¹⁶	37 917	39 125	38 718	102,1	69,0	81,9	79,2	10,2
Tavené syry¹⁷	8 460	8 105	7 358	87,0	45,0	55,0	50,0	5,0
Bryndza ¹⁸	4 482	4 385	4 523	100,9	75,4	79,0	75,3	0,0
Tvarohy ¹⁹	6 288	6 613	6 805	108,2	45,6	45,9	43,7	-2,0
Ost. spracované výrobky (nátierky...) ²⁰	2 452	3 059	2 901	118,3	7,9	9,6	12,1	4,3
Ost. spracované výr. s rastl. tukom ²¹	5 314	7 322	35 106	660,6	31,6	43,5	34,5	2,9

Prameň: Potrav (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP²²

1/ Product, 2/ production, 3/ capacity utilization, 4/ difference, 5/ consumable milk, 6/ durable milk (from consumable milk), 7/ fermented milk products including yogurts, 8/ yogurts, 9/ consumable cream (from 10 % fat), 10/ milk-based beverages, 11/ butter, 12/ other products from milk fat, 13/ other fresh milk products (pudding...), 14/ other fresh milk products with vegetable fat, 15/ dry milk products, 16/ total cheeses, excluding processed cheeses, 17/ processed cheeses, 18/ sheep cheese, 19/ cottage cheese, 20/ other processed products (spreads), 21/ other processed products with vegetable fat, 22/ Source: Potrav (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations

Pre výpočet celkovej sebestačnosti Slovenska v produktoch mliekarenského priemyslu sme z dôvodu obmedzených informačných zdrojov využili metodický postup podrobne popísaný v úvodných častiach príspevku. Z výsledkov vyplynulo, že v súčasnosti mliekarenský priemysel SR svojou výrobou pokrýva približne dopyt domáceho obyvateľstva. V prípade, že by rozšíril svoju výrobu na úroveň v súčasnosti dostupných kapacít, mohol by v roku 2018 vyprodukovať o 185,4 % naturálneho objemu výrobkov viac ako vieme skonzumovať. Z toho vyplýva, že modernizácia, príp. aktivácia v súčasnosti existujúcich spracovateľských kapacít mliekarenského priemyslu (jednoduchá reprodukcia DHNM) by viedla k tvorbe značných exportovateľných prebytkov (Tab. 5).

Tab. 5 Sebestačnosť Slovenska vo výrobkoch mliekarenského priemyslu (%)
Slovakia's self-sufficiency in milk products (%)

	Skutočná sebestačnosť ¹			Potenciálna sebestačnosť ²		
Rok ³	2016	2017	2018	2016	2017	2018
%	111,3	100,5	98,0	298,5	256,0	285,4

Prameň: Potrav (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP⁴

1/ Real self-sufficiency, 2/ potential self-sufficiency, 3/ year, 4/ Source: Potrav (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations

Podiel slovenských výrobkov mliekarenského priemyslu v domácej obchodnej sieti je nízky, v súčasnosti sa pohybuje približne na úrovni 59 % (Tab. 6).

Tab. 6 Podiel slovenských výrobkov mliekarenského priemyslu na domácom trhu (%)
The share of Slovak milk products on the domestic market (%)

Rok ¹	2016	2017	2018	Rozdiel 2018-2016 (p.b.) ²
%	59,1	57,9	59,9	0,8

Prameň: Potrav (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP³

1/ Year, 2/ difference 2018-2016 (percentage points), 3/ Source: Potrav (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations

Tab. 7 Zahranično-obchodná výmena mliekarenského priemyslu (tis. EUR)
Foreign trade exchange of milk industry (th. EUR)

Ukazovateľ ¹	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018/pr. ² 2012-17	2018/ 2016
Vývoz ³	140 111	166 125	168 189	155 593	152 288	178 436	184 152	115,0	120,9
Dovoz ⁴	210 768	250 191	251 491	240 803	258 673	305 360	297 862	117,8	115,1
Saldo ⁵	-70 657	-84 066	-83 302	-85 210	-106 385	-126 924	-113 710	122,6	106,9

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VÚEPP⁶

1/ Indicator, 2/ average, 3/ export, 4/ import, 5/ trade balance, 6/ Source: Potrav (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations

Zahranično-obchodná výmena mliekarenského priemyslu v období rokov 2012-2018 bola variabilná, s rastúcimi tendenciami pri dovoze aj vývoze. Mliekarenský priemysel dlhodobo dosahuje záporné saldo obchodnej bilancie, ktoré sa v sledovanom období výrazne prehĺbilo (Tab. 7).

2 Kvantifikácia potrieb financovania investičnej činnosti v mliekarenskom priemysle a plánovaná realizácia inovačných zámernov

Vyčíslenie plánovanej investičnej činnosti a zdrojov jej krytia bolo v súlade s metodickým postupom vykonané na základe relevantných analýz uvedených v predchádzajúcom texte a na základe dotazníkového prieskumu NPPC-MPRV SR, súčasťou ktorého boli aj informácie za účelom nastavenia budúcich podporných politík.

Po verifikácii údajov, ich spárovaní s databázou Finstat a s registrom účtovných závierok, sme pre stanovenie investičných potrieb pre rozvoj a rast konkurencieschopnosti (rozšírená reprodukcia DHNM) mohli využiť dotazníkové údaje z 29 mliekarenských podnikov. Podľa údajov Finstatu tržby za vlastné výrobky podnikov, ktoré sa zapojili do dotazníkového

prieskumu, dosiahli za rok 2018 výšku 609,4 mil. EUR, čo predstavuje takmer 97,0%-ný podiel na tržbách za vlastné výrobky celého mliekarenského priemyslu. Do roku 2025 by dopytované spracovateľské podniky chceli do budov, stavieb, technológií, designu, balenia, skladovania, dopravy ako aj do životného prostredia investovať takmer 165,8 mil. EUR, čo predstavuje 27,2 % tržieb za vlastné výrobky dopytovaných podnikov za rok 2018 (Tab. 8). Ak by sme tento pomer aproximovali cez celkové tržby za vlastné výrobky na celý mliekarenský priemysel, potom **celková investičná potreba pre rozvoj, rast konkurencieschopnosti a inovácií mliekarenského priemyslu by dosiahla úroveň 171,0 mil. EUR.**

Tab. 8 Výsledky dotazníkového prieskumu – potreba investícií a cudzích zdrojov krytia mliekarenského priemyslu (EUR)

Results of the questionnaire survey - the need for investments and foreign sources in milk industry (EUR)

Ukazovateľ ¹	Investície celkom ²	z toho, z cudzích zdrojov ³
Investície do budov a stavieb, z toho⁴:	35 162 000	18 683 900
. administratívne ⁵	9 200 000	4 500 000
. výrobné, spracovateľské ⁶	13 862 000	7 943 900
. skladovacie ⁷	9 510 000	6 230 000
. predajne ⁸	2 590 000	10 000
Investície do technológií, z toho⁹:	110 470 999	45 991 100
. príjem a príprava na spracovanie surovín ¹⁰	7 567 000	2 348 900
. spracovanie ¹¹	35 040 000	18 050 000
. plnenie, označovanie a balenie ¹²	48 112 999	16 694 700
. skladovanie ¹³	13 570 000	7 407 500
. kontrola bezpečnosti kvality ¹⁴	6 181 000	1 490 000
Investície do dopravy¹⁵	1 641 018	233 700
Iné investície¹⁶	1 600 000	0
Investície do životného prostredia¹⁷	16 920 000	9 355 000
Investície spolu¹⁸	165 794 017	74 263 700

Prameň: Dotazníkový prieskum MPRV SR - NPPC, výpočty NPPC-VÚEPP¹⁹

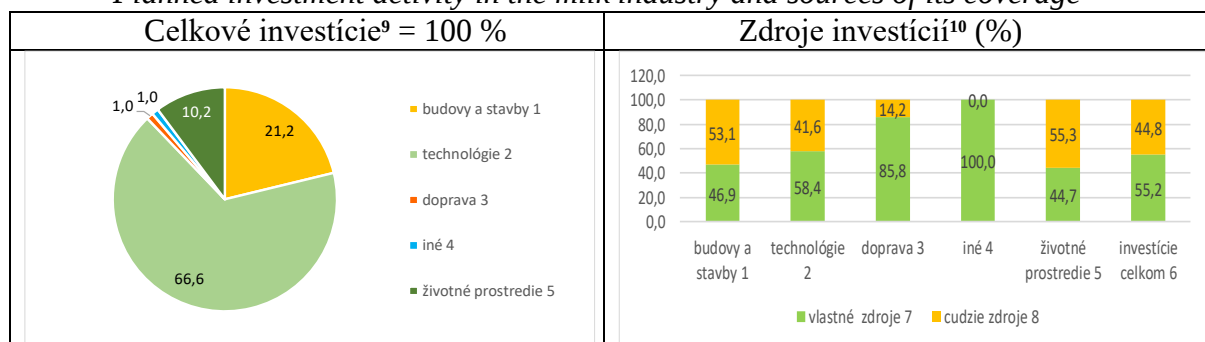
1/ Indicator, 2/ total investments in buildings and structures, 3/ out of which, foreign resources, 4/ investments in buildings and structures, 5/ administrative, 6/ production, manufacturing, 7/ storage, 8/ shops, 9/ investments in technologies, 10/ intake and preparation for processing raw materials, 11/ processing, 12/ filling, labeling and packaging, 13/ storage, 14/ quality safety check, 15/ investments in transport, 16/ other investments, 17/ investments in the environment, 18/ total investments, 19/ Source: Questionnaire survey MPRV SR - NPPC, calculations of NPPC-VÚEPP

V rámci dotazníkového prieskumu sme zisťovali aj potrebu cudzích zdrojov na financovanie investícií. Dopytované podniky uviedli, že na financovanie investícií v objeme 165,8 mil. EUR by 91,5 mil. EUR (55,2 %) boli schopné hrať z vlastných zdrojov a na zvyšných 74,3 mil. EUR (44,8 %) by bolo potrebné využiť cudzie zdroje (Graf 1). Ak uvedené údaje a pomery aproximujeme na celkové investičné potreby mliekarenského priemyslu, odhadnuté na úrovni 171,0 mil. EUR, potom na ich krytie **by bolo potrebných 94,4 mil. EUR vlastných zdrojov a 76,6 mil. EUR cudzích zdrojov.** Dlhodobý kladný výsledok hospodárenia, neustále sa zvyšujúca hodnota aktív, ako aj nízka úverová záťažnosť (hlavne u veľkých podnikov) zvyšuje bonitu mliekarenského priemyslu a tým aj dostupnosť k dlhodobým úverovým zdrojom komerčných bánk. V tejto súvislosti nemožno opomenúť, že napriek výrazným zmenám si zahraničný kapitál udržiava značný podiel na základnom imaní. Na

základe toho odhadujeme, že v rámci cudzích zdrojov by na financovanie investičných potrieb bolo potrebných 50 mil. EUR z tuzemských dlhodobých bankových úverov, 10 mil. EUR od zahraničných materských spoločností a 1,6 mil. EUR z iných zdrojov financovania. Ostávajúcich 15 mil. EUR by do mliekarenského priemyslu mohlo plynúť z investičných podpôr MPRV SR, príp. MH SR v rámci nového programovacieho obdobia 2021-2027.

Graf 1 Plánovaná investičná činnosť v mliekarenskom priemysle a zdroje jej krytia

Planned investment activity in the milk industry and sources of its coverage

Prameň: Dotazníkový prieskum MPRV SR - NPPC, výpočty NPPC-VÚEPP¹¹

1/ Buildings and constructions, 2/ technologies, 3/ transport, 4/ other, 5/ environment, 6/ total investments, 7/ own resources, 8/ foreign resources, 9/ total investments, 10/ investment resources, 11/ Source: MPRV SR – NPPC questionnaire survey, calculations of NPPC-VÚEPP

S investičnou činnosťou súvisí realizácia **inovačných zámerov**. Problematika inovácií je vysoko aktuálna a ovplyvňuje konkurencieschopnosť podnikov. Z analýzy dotazníkového prieskumu vyplynulo, že v mliekarenskom priemysle za účelom inovácie produkcie v súčasnosti **spolupracuje s vedecko-výskumnými a inými podobne zameranými inštitúciami** 6 podnikov (z 36 respondentov). Z uvedeného počtu sa až 5 podnikov sústreďujú na inovačné zámery v oblasti technológie výroby (hygiena prostredia, mikrobiologické parametre produktov, príprava senzorických prvkov a systémov, výskum technológií na zavedenie výroby kalibrovaných parených syrových nití kontinuálnym spôsobom, výroba zrejúcich syrov). Okrem toho sa dva podniky venujú inovačným zámerom v oblasti produktov a ojedinele inovačným zámerom v oblasti energetického hospodárstva, životného prostredia a marketingu.

Vlastnými inovačnými kapacitami disponuje 10 respondentov, pričom až 30 podnikov plánuje realizovať inovačné zámery v horizonte 2 alebo 5 rokov, a to najviac z nich v oblasti technológie výroby a produktov (Tab. 9).

Tab. 9 Plánovaná realizácia inovačných zámerov v mliekarenskom priemysle

Planned realization of innovative intentions in the milk industry

. Počet respondentov ² : 36 . Podniky s vlastnými IK ³ : 10	Počet podnikov ¹			Popis inovačného zámeru ⁷
	spolu ⁴	horizont 2 rokov ⁵	horizont 5 rokov ⁶	
Plánované inovácie, v oblasti⁸:	30			
. technológie výroby ⁹		17	14	linka na kyslomliečne výrobky, rekonštrukcia syrárne a baliarne masla, nová prevádzka na výrobu syrov, návrh technologických postupov masovej výroby, robotizácia, automatizácia, digitalizácia, kontinuálna balička, nová technológia na výrobu tvarohu ¹⁰
. produktov ¹¹		15	8	vývoj nových výrobkov (sušené mlieko, výroba tvrdých ovčích syrov, nové druhy syrov typu gorgonzola, brie), aseptické balenie ¹²
. energet. hospodárstva ¹³		3	10	znižovanie energetickej náročnosti, inovácia zdrojov pary, výmena chladenia expedičných skladov, rekuperácia, zatepl'ovanie budov ¹⁴
. životného prostredia ¹⁵		5	10	čistička odpadových vôd, inovácia odpadového hospodárstva, ekologizácia obalov - redukcia spotreby plastov ¹⁶
. marketingu ¹⁷		7	9	vlastná predajňa, nový dizajn výrobkov, etikety, propagačné materiály, rebranding ¹⁸

Prameň: Dotazníkový prieskum MPRV SR - NPPC¹⁹

Poznámka: IK-inovačné kapacity²⁰

1/ Number of enterprises, 2/ number of respondents, 3/ enterprises with own capital, 4/ total, 5/ horizon of 2 years, 6/ horizon of 5 years, 7/ description of the innovation plan, 8/ planned innovations in the area, 9/ production technology, 10/ line for fermented milk products, reconstruction of cheese dairy and packing plant, new cheese production plant, proposal of technological processes of mass production, robotization, automation, digitization, continuous wrapping, new technology for production of cottage cheese, 11/ products, 12/ development of new products (milk powder, production of hard sheep cheese, new types of gorgonzola, brie cheese), aseptic packaging, 13/ energetic management, 14/ reduction of energy intensity, innovation of steam sources, replacement of cooling of expedition warehouses, heat recovery, thermal insulation of buildings, 15/ environment, 16/ wastewater treatment plant, waste management innovation, packaging ecology - reduction of plastic consumption, 17/ marketing, 18/ own store, new product design, labels, promotional materials, rebranding 19/ Source: MPRV SR – NPPC questionnaire survey, 20/ Note: IK – innovation capacities

3 Dotačná podpora do potravinárstva v rámci PRV a OPVaI na roky 2014-2020

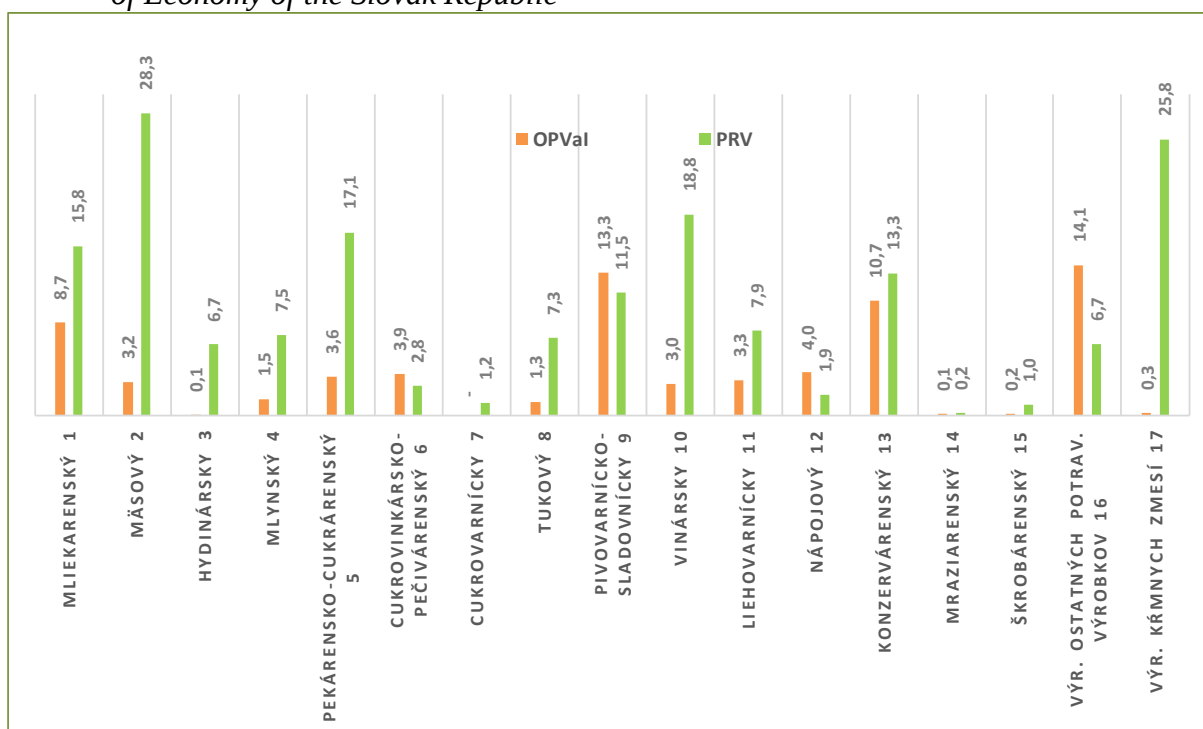
Podľa údajov PPA SR v rámci doteraz vyhlásených výziev bolo z PRV 2014-2020 podporených 403 projektov zameraných na potravinársky priemysel, resp. spracovanie poľnohospodárskych výrobkov s celkovými oprávnenými výdavkami (COV) vo výške 361,5 mil. EUR. Výška nenávratného finančného príspevku (NFP) predstavuje 173,7 mil. EUR, z toho 14,8 % tvorí príspevok na výrobu kŕmnych zmesí a 3,9 % na výrobu ostatných potravinárskych výrobkov.

Podľa údajov MH SR doposiaľ bolo z OP VaI 2014-2020 za časť v gescii MH SR v rámci doteraz vyhlásených výziev podporených 173 projektov zameraných na potravinársky priemysel, resp. spracovanie poľnohospodárskych výrobkov s celkovými oprávnenými výdavkami (COV) vo výške 143,8 mil. EUR. Výška nenávratného finančného príspevku (NFP) predstavuje 71,4 mil. EUR, z toho 0,4 % tvorí príspevok na výrobu kŕmnych zmesí a 19,7 % na výrobu ostatných potravinárskych výrobkov.

Z grafu č. 2 je evidentné, že do väčšiny sledovaných odborov potravinárskeho priemyslu išlo z PRV viac finančných prostriedkov ako z OP VaI. Do mliekarenského priemyslu išlo z PRV 15,8 mil. EUR a z OPVaI 8,7 mil. EUR.

Graf 2: Schválený nenávratný finančný príspevok (mil. EUR) do odborov potravinárskeho priemyslu v rámci PRV 2014-2020 a OPVaI 2014-2020 pod gesciou MPRV SR a MH SR

Approved non-repayable financial contribution (mill. EUR) to the food industry departments under the PRV 2014-2020 and OPVaI** 2014-2020 under the responsibility of the Ministry of Agriculture and Rural Development and the Ministry of Economy of the Slovak Republic*

Prameň: PPA SR, MH SR, výpočty NPPC-VÚEPP¹⁸

Poznámka: *PRV- Program rozvoja vidieka, **OPVaI – Operačný program Veda a výskum¹⁹

1/ Milk industry, 2/ meat industry, 3/ poultry industry, 4/ mill industry, 5/ bakery industry, 6/ confectionery industry, 7/ sugar industry, 8/ fat industry, 9/ brewing and malt industry, 10/ wine industry, 11/ distillery industry, 12/ beverages industry, 13/ canning industry, 14/ freezing industry, 15/ starch industry, 16/ production of other food products, 17/ production of compound feed, 18/ Source: PPA SR, MH SR, NPPC-VÚEPP calculations, 19/ Note: *PRV – Rural Development Program, **OPVaI - Operational Program Science and Research

Záver

Príspevok sa zameriava na analýzu situácie v mliekarenskom priemysle z ekonomického a výrobného hľadiska v období rokov 2016-2018 s akcentom na súčasnú a budúcu investičnú činnosť a zdroje jej krytia v súvislosti s potrebou zvýšiť konkurencieschopnosť slovenských mliekarenských výrobkov na domacom a zahraničných trhoch, nakoľko sú v nej značné rezervy.

Svedčí o tom každoročne sa prehlbujúce saldo zahraničného obchodu s mliekarenskými výrobkami a 59,9%-ný podiel slovenských výrobkov v domácej obchodnej sieti. Dôvodom je nižšia efektivita výroby v porovnaní so zahraničnou konkurenciou. Dlhodobým problémom mliekarenského priemyslu je nedostatočné využívanie výrobných kapacít (35,7 % v roku 2018). Paradoxom je, že v súčasnosti mliekarenský priemysel svojou výrobou pokrýva dopyt domáceho obyvateľstva na 98 %. V prípade, že by mal dostatočné zdroje suroviny a investičné prostriedky na rozšírenie svojej výroby na úroveň dostupných kapacít, mohol by domácu spotrebu pokryť takmer trojnásobne, čo by však viedlo k tvorbe značných exportovateľných prebytkov.

Pozitívnym je fakt, že mliekarenský priemysel pravidelne dosahuje kladné výsledky hospodárenia. Na druhej strane produktivita práce z pridanej hodnoty, ktorá patrí k najvýznamnejším ukazovateľom ekonomickej konkurencieschopnosti odvetvia nedosahuje priemerné hodnoty potravinárskeho priemyslu. Obdobná situácia je aj pri ukazovateľoch rentability vlastného a celkového kapitálu.

Hlavným cieľom investovania by mal byť rast konkurencieschopnosti potravinárskeho sektora, ktorý by sa mal prejavovať hlavne v zvyšovaní jeho ekonomickej efektívnosti vrátane zavádzania inovácií vo viacerých oblastiach. Mliekarenské podniky sú inovačným aktivitám otvorené, pričom v horizonte 2 až 5 rokov plánujú investovať hlavne do technológií a vývoja produktov. Z hľadiska investičnej činnosti patrí mliekarenský priemysel medzi najaktívnejšie odbory potravinárskeho priemyslu na Slovensku. V sledovaných rokoch investície okrem jednoduchej reprodukcie opotrebovaného DHNM smerovali aj do nových budov a technológií (rozšírená reprodukcia DHNM). Z výsledkov kalkulácií investičných potrieb do roku 2025 vyplynulo, že celkové investície pre rozvoj a rast konkurencieschopnosti mliekarenského priemyslu by mali dosiahnuť úroveň 171,0 mil. EUR, pričom na ich krytie je potrebných 55,2 % z vlastných zdrojov a zbytok z cudzích zdrojov. Súčasťou cudzích zdrojov budú aj investičné podpory z MPRV SR a MH SR v rámci nového programovacieho obdobia 2021-2027. Je vysoko reálne predpokladať, že by sa mohli pohybovať minimálne na úrovni 15 mil. EUR, nakoľko v súčasnom programovacom období sa z nich doposiaľ vyčerpalo 24,5 mil. EUR.

Použitá literatúra

- [1] BLAAS, G. (2013): Poľnohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja. Working papers 52. Bratislava: EÚ SAV, s. 46, 2013 ISSN 1337-5598, http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/238_blaas_vo_worde1.pdf
- [2] GRZNÁR, M. a kol. (2004): Trh potravín a jeho fungovanie. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2004, ISBN 80 - 225 - 1754 – 2
- [3] HARAMIOVÁ, M. (2016): Investičné rozhodovanie podniku a hodnotenie ekonomickej efektívnosti projektov rozvoja podniku. BIVŠ: Praha, 2016, 75 s.

- [4] MATOŠKOVÁ, D. – GÁLIK, J. (2017): Vybrané aspekty ekonomiky potravinárskeho priemyslu a zahranično-obchodná výmena krajín EÚ. In: Ekonomika poľnohospodárstva. ISSN 1338-6336, 2017, roč. 17, č.1, s. 31 – 52. Dostupné na internete: <www.vuepp.sk>.
- [5] MATOŠKOVÁ, D. – GÁLIK, J. (2018): Konkurencieschopnosť slovenských potravinárskych výrobkov. EÚ. In: Ekonomika poľnohospodárstva. ISSN 1338-6336, 2018, roč. 18, č.2, s. 33 – 50. Dostupné na internete: <www.vuepp.sk>.
- [6] MATOŠKOVÁ, D. - GÁLIK, J. - CHRASTINOVÁ, Z. - KRÍŽOVÁ, S. (2019): Ekonomická situácia v potravinárskom priemysle. Bratislava: NPPC-VÚEPP, 2019, prvé vydanie, s. 146, 102 tabuliek v texte, 6 grafov v texte, 23 tabuľkových a 16 grafických príloh. Náklad 100 CD. ISBN 978-80-8058-640-9

Došlo 2.1. 2020

Kontaktné adresy

Ing. Dagmar MATOŠKOVÁ, PhD.

Ing. Jozef GÁLIK, PhD.

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava, SR

tel. 02 58243 273

e-mail dagmar.matoskova@nppc.sk

tel. 037 6546502

e-mail jozef.galik@nppc.sk

Ivona Ďuričová

Podpory v poľnohospodárstve SR v rokoch 2010 – 2017 a monitoring podpôr v krajinách OECD

Support in the agriculture of the Slovak Republic in 2010 - 2017 and monitoring of support in OECD countries

Abstract *The paper deals with the evaluation of the development of support for agriculture of the Slovak Republic from 2010 to 2017. All types of support for the agricultural sector were implemented through the Agricultural Paying Agency. The aid is classified into five main groups: direct payments, market organization aid, rural development aid, state aid with national measures and universal service. The second part of the paper presents the development of support for agriculture in OECD countries by means of the PSE (producer support estimate - equivalent of production subsidies or producer support estimate).*

Key words *market organization - direct payments - rural development - state aid (support)- OECD - PSE*

Abstrakt Príspevok sa zaoberá hodnotením vývoja podpôr do poľnohospodárstva Slovenskej republiky od roku 2010 po rok 2017. Všetky druhy podpôr do poľnohospodárskeho sektora sa realizovali prostredníctvom Pôdohospodárskej platobnej agentúry. Podpory sú zatriedené do piatich hlavných skupín: priame platby, podpory v rámci organizácie trhu, podpory na rozvoj vidieka, štátna pomoc s národnými opatreniami a všeobecné služby. V druhej časti príspevku je uvedený vývoj podpôr do poľnohospodárstva krajín OECD prostredníctvom ukazovateľa PSE (producer support estimate - ekvivalent produkčných subvencií resp. odhad podpory výrobcov).

Kľúčové slová *trhovo orientované výdavky - priame platby - rozvoj vidieka - štátna pomoc - OECD - PSE*

Slovenská republika, ako súčasť priestoru EÚ, sa riadi princípmi a pravidlami Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP), ktorá poskytuje podpory príjmu poľnohospodárom s cieľom zabezpečiť obyvateľom EÚ kvalitné, bezpečné a cenovo dostupné potravinové výrobky. Význam SPP sa v priebehu rokov jej existencie nemení i napriek neustále meniacim sa podmienkam a situácii vo svete. Menia sa aj výzvy, ktorým čelia nielen poľnohospodári, ale aj spoločnosť ako celok. Súvisia napríklad so zmenami klímy, s politickou a hospodárskou nestabilitou alebo s rastúcim významom svetového obchodu. Poľnohospodárstvo EÚ prispieva k hospodárskej dynamike vidieckych oblastí a ich spoločensko-kultúrneho života a zohráva dôležitú úlohu pri zachovaní udržateľného poľnohospodárstva na celom území Európy.

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRV SR) vytvára a implementuje regulačný a legislatívny rámec v pôsobnosti ministerstva v súlade s politikami a legislatívou EÚ, zastupuje SR v medzinárodných vládnych organizáciách a nadväzne zabezpečuje úlohy odborného vládneho gestora. Poľnohospodárstvo SR sa zapojilo do nových podmienok v rámci globalizácie svetovej ekonomiky a tým získalo aj nové príležitosti, vyplývajúce zo spoločného priestoru v rámci SPP EÚ, kde zanikli všetky obchodné bariéry pre voľný pohyb tovarov a služieb medzi členskými štátmi.

Pojem poľnohospodárske dotácie možno vo všeobecnosti chápať ako každé opatrenie alebo jeho nedostatok na strane štátnych inštitúcií, čo ovplyvňuje výšku príjmu / zisku výrobcu, uvádza SCHRANK, KEITHLY, (1999). BEČVÁŘOVÁ, V. (2006) konštatuje, že ich vplyv je oveľa širší, pretože ovplyvňuje odraz reálnych podmienok na konkrétnych trhoch. Časť ekonomických nákladov dotácií má schopnosť zasahovať do trhových podmienok a deformovať trhové signály. GORAL J. (2015) uvádza, že priame dotácie sú často viacsmerové a závisia od rôznych podmienok. Ten istý nástroj môže pozitívne ovplyvniť ekonomiku poľnohospodárskeho podniku v jednej krajine a poškodzovať poľnohospodárske podniky v inej krajine. Presné stanovenie účinkov poľnohospodárskych dotácií si vyžaduje dôkladný empirický výskum a priebežné overovanie teoretických poznatkov. Podľa R.L. MEYERA (2011) sa dotácie tiež využívajú na ovplyvňovanie rozhodnutí týkajúcich sa rozhodnutí o výrobe a spotrebe. Cieľom poľnohospodárskej politiky je zaistiť poľnohospodárskym producentom možnosť dosiahnuť v priemerných, regionálnych alebo špecifických podmienkach daného štátu s pomocou cielených podpôr primeranú mieru zisku. Dotácie sú nástrojom, prostriedkom realizácie cieľov určitej konkrétnej politiky a voľba nástrojov pri znalosti ich vlastností a účinkov a ich vzájomná kombinácia by mali vychádzať z ujasnenej stratégie a ich cieľov, zo znalosti prostredia a celkovej ekonomickej situácie daného štátu, uvádza BEČVÁŘOVÁ, V. (2008). ĎURIČOVÁ, I. (2018) uvádza, že v rámci podpornej politiky slovenského poľnohospodárstva sú poskytované dotácie na pomoc pre dosahovanie prosperity poľnohospodárskych podnikov, dotácie na zabezpečenie adekvátnych príjmov, pomoc na realizáciu strategických cieľov agrárnej a výživovej politiky štátu v praxi a na dosahovanie ďalších cieľov, týkajúcich sa širokej škály zachovania a rozvíjania dôstojných životných podmienok vidieckeho obyvateľstva, vidieckeho prostredia ako aj zabezpečenia spotreby poľnohospodárskych produktov. Poľnohospodárske dotačné - podporné politiky vplývajú na optimálne rozhodnutia farmárov prostredníctvom rôznych mechanizmov. Efektívnosť výroby a podporná politika sú rozhodujúcimi faktormi ovplyvňujúcimi dôchodkovú situáciu a ekonomickú stabilitu poľnohospodárstva. K ďalším determinantom patrí optimálna štruktúra výroby, úspornosť nákladových faktorov s dosahom na zamestnanosť, obnova fixného kapitálu a zabezpečený odbyt produkcie, uvádza CHRASTINOVÁ, Z. a kol. (2019).

Metodický postup

Podpory poskytnuté do slovenského poľnohospodárstva sú hodnotené za roky 2010 – 2017 a delené do piatich hlavných skupín: trhovovo orientované výdavky (TOV), priame platby, rozvoj vidieka, štátna pomoc s národnými podporami a všeobecné služby. Každá skupina zahŕňa ďalšie konkrétnejšie skupiny podpôr. Vykonávateľom všetkých trhových aj

obchodných nástrojov SPP na Slovensku je akreditovaná PPA. Príspevok vychádza z kvantifikovaných analýz podpôr do poľnohospodárstva SR. Okrem prehľadu podpôr SR príspevok poskytuje i prehľad podpôr poľnohospodárstva v ďalších krajinách sveta, spolupracujúcich s OECD, ktoré sú vyjadrené pomocou PSE.

K spracovaniu boli použité základné matematicko-štatistické metódy, indexová metóda, komparatívna analýza. Informačnými zdrojmi pri vypracovaní príspevku boli údaje z MPRV SR, OECD, materiály z PPA ako aj ďalšie dostupné informácie z internetových zdrojov.

Vlastná práca

Žiadatelia v SR z oblasti poľnohospodárstva majú možnosti uchádzať sa o financovanie aktivít z európskych zdrojov. Reforma z roku 2013 bola poslednou etapou stále otvoreného procesu prispôsobovania a formovania sa SPP (nariadenia (EÚ) č. 1303 až 1308/2013, z 20. decembra 2013. Hlavné smerovania SPP na obdobie 2014 – 2020 sa vzťahujú na konverziu oddelenej pomoci na viacfunkčný systém podpory. Po reforme SPP došlo k zmene štruktúry priamych platieb. Nový systém priamych platieb je tvorený viaczložkovým systémom podpôr a po prvý raz sa do I. piliera SPP zaviedla ekologizujúca zložka. Na oslabenie vplyvu zmeny klímy na pôdu a jej produkčnú funkciu sú nevyhnutné opatrenia, ktoré prispievajú k adaptácii pestovaných plodín a chovu hospodárskych zvierat na zvyšujúcu sa teplotu vzduchu a zmeny zrážok. Zjednodušila sa široká škála existujúcich nástrojov v rámci druhého piliera SPP s cieľom zamerať sa na podporu konkurencieschopnosti, inovácií, poľnohospodárstva založeného na znalostiach, mladých poľnohospodárov na začiatku podnikateľskej činnosti, udržateľné riadenie prírodných zdrojov a harmonický územný rozvoj.

Tab. 1 Celkové výdaje do poľnohospodárstva a potravinárstva v rokoch 2010 – 2017 (v mil. €)

Total expenses to agriculture and food industry in the years 2010-2017 (million €)

Druh podpory ¹	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Index 2017/2010
Trhovo orient. výdavky ²	13,6	13,1	9,8	12,0	10,9	13,7	11,5	17,3	1,27
Priame platby ³	337,6	365,2	370,3	365,2	405,1	385	408	410,5	1,22
Rozvoj vidieka ⁴	481,1	408,5	345,8	224,1	189,0	373,8	162,4	233,0	0,48
OP RH ⁵	2,0	1,7	3,2	1,5	2,3	2,6	0,4	-	-
Štát. pomoc, nár. podpory ⁶	18,9	8,1	9,1	16,1	7	6,1	4,6	9,3	0,49
Všeob. služby z rozp. kapitoly ⁷	97,6	93,8	99,5	94,3	91	89,4	107,8	105,9	1,09
Celkové výdavky⁸	950,8	890,4	837,7	713,2	705,3	870,6	694,7	776,1	0,82

Prameň: MPRV SR, PPA⁹

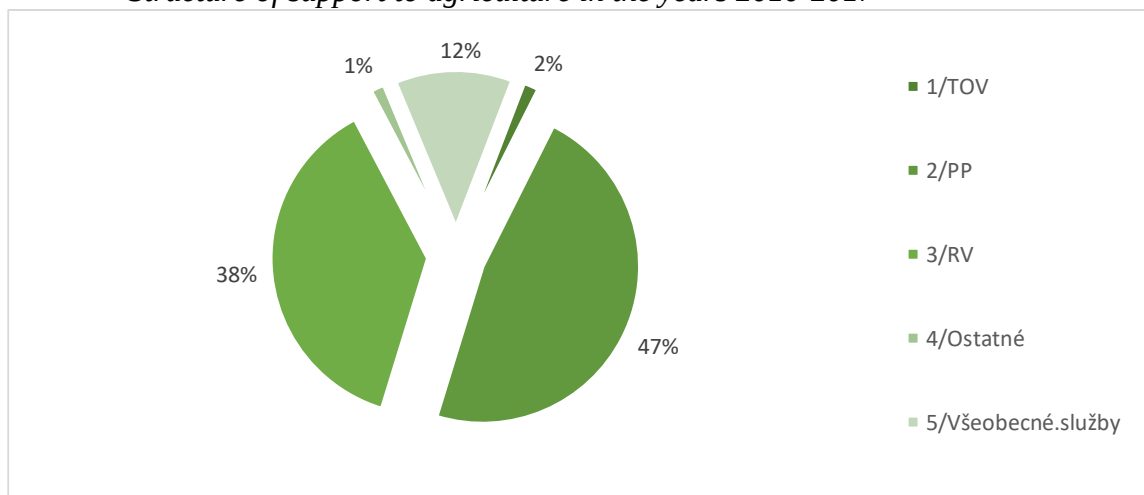
1/ Type of support, 2/ market-oriented expenditures, 3/ direct payments, 4/ rural development, 5/ Operational Programme Fisheries, 6/ state aid and national support, 7/ general services from budget chapter, 8/ total expenditures, 9/ Source: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic (MARD SR), Agricultural Paying Agency (APA)

Za obdobie rokov 2010 – 2017 bolo celkovo vyplatené do poľnohospodárstva SR 6 438,7 mil. EUR. Celkové výdaje do poľnohospodárstva tvorili základné skupiny výdajov na:

organizáciu trhu s agrárnymi komoditami (trhvoorientované výdavky – TOV), priame platby, rozvoj vidieka, štátnu pomoc s národnými podporami a všeobecné služby do poľnohospodárstva (Tab. 1). Najväčší objem na podporách tvorili priame platby (47%) a platby na rozvoj vidieka (38 %) (Graf 1).

Graf 1 : Štruktúra podpôr do poľnohospodárstva za roky 2010 – 2017

Structure of support to agriculture in the years 2010-2017

Prameň: MPRV SR, vlastné prepočty⁶

1/ Market-oriented expenditures, 2/ direct payments, 3/ rural development, 4/ other expenditures, 5/ general services, 6/ Source: MARD SR, own calculations

V rokoch 2010 – 2017 sa štruktúra podpôr menila a kolísala, najvýraznejšie v roku 2010 boli podpory na rozvoj vidieka. Celkové výdaje do poľnohospodárstva v období rokov 2010 - 2017 medziročne klesali a narastali rozdielne, najvyššie boli v roku 2010, najnižšie v roku 2014, čo bolo spôsobené zavádzaním nového Programu rozvoja vidieka 2014-2020.

Organizácia trhu – trhovo orientované výdavky (TOV)

Trhovo orientované výdavky (TOV) sú výdavky na podporu vývozu poľnohospodárskych výrobkov mimo územia EÚ a stabilizáciu trhu poľnohospodárskej produkcie. Sú financované z Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF), ktorý je súčasťou všeobecného rozpočtu EÚ. Činnosti súvisiace s organizovaním trhu zabezpečuje PPA – Sekcia organizácie trhu.

Niektoré z trhových opatrení boli spolufinancované zo štátneho rozpočtu (napr. Program „Školské mlieko“, „Národný program stabilizácie a rozvoja slovenského včelárstva“ a pomoc organizáciám výrobcov a skupinám výrobcov v rámci operačných programov).

Čerpanie TOV závisí na opatreniach v rámci organizácie trhu v danom roku a tiež na aktuálnej situácii na trhu s danou komoditou (Tab. 2). V SR išlo hlavne o čerpanie prostriedkov v rámci opatrení v oblasti vinohradov, ovocia a zeleniny, mlieka a mliečnych výrobkov, včiel, propagácie a vývozných náhrad, čo bolo ovplyvnené predovšetkým konkurencieschopnosťou a trhovými príležitosťami jednotlivých výrobkov na trhu tretích krajín.

V sektore vinohradníctva a vinárstva boli vyplácané podpory napr. na reštrukturalizáciu vinohradov z Národného podporného programu v rámci spoločnej organizácie trhu s vínom pre roky 2014 – 2018.

V sektore ovocia a zeleniny boli vyplácané finančné prostriedky na operačné programy organizácií výrobcov. Súčasťou podporných mechanizmov v rámci Spoločnej organizácie poľnohospodárskych trhov EÚ je Školský program časť školské ovocie a zelenina. Do sektora mlieka a mliečnych výrobkov patrí Školský program časť školské mlieko, ktorý sa začal v SR uplatňovať od roku 2004 a realizuje sa aj v ďalších štátoch EÚ. Finančné prostriedky na dodávanie mlieka a mliečnych výrobkov žiakom v školských zariadeniach poskytuje EÚ a SR zo štátneho rozpočtu.

Národný program stabilizácie a rozvoja včelárstva bol spolufinancovaný zo strany EÚ vo výške 50 % a rovnako 50 % zo strany štátneho rozpočtu.

Tab. 2 Podpory na TOV v rokoch 2010 - 2017 (v mil. €)

Support for market-oriented expenditures in the years 2010-2017 (in million €)

Ukazovateľ ¹	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Index 2017/2010
TOV celkom ²	13,6	13,1	9,8	12,0	10,9	13,7	11,5	17,3	1,28
z toho: výdavky EÚ ³	10,9	9,9	7,4	9,7	8,1	11,5	7,9	12,1	1,11
výdavky zo ŠR ⁴	2,7	3,2	2,4	2,3	2,8	2,2	3,6	5,2	1,93

Prameň: PPA, MPRV SR⁵

1/ Indicator, 2/ market-oriented expenditures in total, 3/ thereof: expenditures of the EU, 4/ expenditures from state budget, 5/ APA, MARD SR

Priame platby

Priame platby (Tab. 3, 4 a 5) predstavujú priamu podporu príjmu poľnohospodárov podľa vopred stanovených podmienok oprávnenosti a tvoria významnú časť výdavkov EÚ do poľnohospodárstva. Realizujú sa vo forme bežných transferov nefinančným subjektom priamo hospodáriacim na pôde, ktoré spĺňajú podmienky pre ich poskytovanie. Podpora farmárov prostredníctvom priamych platieb má za cieľ najmä: stabilizovať príjmy farmárov, zlepšiť konkurenčnú pozíciu farmárov, zabrániť negatívnemu vplyvu cezhraničnej dotačnej konkurencii z okolitých krajín, rozvíjať odvetvia tvoriace pridanú hodnotu na území SR, revitalizovať živočíšnu výrobu.

Priame platby sa vyplácali prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF) nefinančným subjektom priamo hospodáriacim na pôde, ktoré spĺňali podmienky pre ich poskytovanie, uvedené v nariadení Rady (ES) č. 73/2009, ktorým sa ustanovujú spoločné pravidlá režimov priamej podpory pre poľnohospodárov v rámci SPP a ktorým sa ustanovujú niektoré režimy podpory pre poľnohospodárov, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia (ES) č. 1290/2005, (ES) č. 247/2006, (ES) č. 378/2007 a ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1782/2003 (ďalej len „nariadenie Rady ES č. 73/2009“). Termín vyplácania je od 1. 12. bežného do 30. 6. nasledujúceho roka. Druhým zdrojom podpôr je štátny rozpočet.

Žiadosti o platbu na jednotlivé schémy priamych podpôr v PPA boli administrované v súlade s platnou legislatívou. Približne 90 % priamych platieb bolo vyplatených v mesiaci december príslušného roka. PPA oznamovala a vyplácala každoročne záujemcom priame platby formou: jednotnej platby na plochu (SAPS), platby na dojnica, doplnkových národných priamych platieb, osobitnej platby na cukor, osobitnej platby na ovocie a zeleninu, prechodnej platby na rajčiaky, prechodných vnútroštátnych platieb.

Systém priamych podpôr, realizovaný od roku 2015, má za úlohu dosiahnuť priamy pozitívny dopad na skutočnú výkonnosť poľnohospodárskych podnikov, efektívnejšie rozdeľovanie podpôr v rámci jednotlivých titulov, zvýšenie potravinovej bezpečnosti, zamestnanosti a zlepšenie celkovej životnej úrovne vidieckeho obyvateľstva.

Oddelené priame platby od roku 2015 boli vyplácané formou :

Jednotná platba na plochu – zjednodušený režim základnej platby

Platba na poľnohospodárske postupy prospešné pre klímu a životné prostredie

Platba pre mladých poľnohospodárov

Tab. 3 Sadzby pre priame platby v rokoch 2010 – 2014 (v €)

Direct payments rates in the years 2010-2014 (in €)

Ukazovateľ ¹	Mer. jednotka ²	2010	2011	2012	2013	2014	Index 2014/2010
SAPS – jednotná platba na plochu ³	ha	142,4	155,4	174	188,5	205,57	1,44
Osobitná platba na cukor ⁴	ha	273,9	597,5	597,5	594,4	597,96	2,18
Platba na dojnica ⁵	ks ⁶	60,84	79,16	86,15	98,86	209,13	3,44
Platba na pest. energetických plodín ⁷	ha	-	-	-	-	-	-
Osobitná platba na ovocie a zeleninu ⁸	ha	52,71	55,15	55,56	56,63	56,47	1,07
Prechodná platba na rajčiaky ⁹	ha	477,9	538,4	-	-	-	-
Platba na plodiny pest. na ornej pôde ¹⁰	ha	-	-	-	-	-	-
Doplnková platba na plochu ¹¹	ha	-	-	-	-	-	-
Platba na chmeľ ¹²	ha	387,8	300,6	269,8	269	269	0,69
Platba na vybrané odrody tabaku (Burley) ¹³	kg	-	-	-	-	-	-
Platba na vybrané odrody tabaku (Virginia) ¹⁴	kg	-	-	-	-	-	-
Platba na veľké dobytké jednotky (VDJ) ¹⁵	VDJ ¹⁶	143	109,5 a 150	35,8	30 a 60	63 a 140	-

Prameň: MPRV SR¹⁷

1/ Indicator, 2/ unit, 3/ single area payment scheme, 4/ specific sugar payment, 5/ payment for dairy cow, 6/ units, 7/ energy crop payment, 8/ specific fruits and vegetable payment, 9/ temporary tomatoes payment, 10/ arable crops payment, 11/ supplementary area payment, 12/ hop payment, 13/ selected tobacco varieties payment (Burley), 14/selected tobacco varieties payment (Virginia), 15/ livestock unit payment, 16/ livestock unit, 17/ Source: MARD SR

Viazané priame platby boli od roku 2015 vyplácané na:

- *Platba na pestovanie cukrovej repy*
- *Platba na pestovanie chmeľu*
- *Platba na pestovanie vybraných druhov ovocia s vysokou prácnosťou*
- *Platba na pestovanie vybraných druhov ovocia s veľmi vysokou prácnosťou*

- *Platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s vysokou prácnosťou*
- *Platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s veľmi vysokou prácnosťou*
- *Platba na pestovanie rajčiakov*
- *Platba na chov bahníc, jariek a kôz*
- *Platba na výkrm vybraných kategórií hovädzieho dobytká*
- *Platba na kravy chované v systéme s trhovou produkciou mlieka*

Tab. 4 Sadzby pre priame platby v roku 2015 - 2017 (v €)
Direct payments rates in the years 2015 - 2017 (in €)

Oddelené priame platby¹	Merná jednotka²	2015	2016	2017	Index 2017/2015
Prechodný zjednodušený režim základnej platby ³	ha	132,38	134,04	135,45	1,02
Platba na poľnohospodárske postupy prospešné pre klímu a životné prostredie ⁴	ha	70,8	71,17	71,7	1,01
Platba pre mladých poľnohospodárov ⁵	ha	60,41	60,41	60,41	1,00
V zmysle § 15 ods. 2 nar. vlády č. 342/2014, koef. úhrady fin. disciplíny (r.2015) je 1,280254 % ⁶ V zmysle § 15 ods. 2 nar. vlády č. 342/2014, koef. úhrady fin. disciplíny (r.2016) je 1,358046 % ⁷ V zmysle § 15 ods. 2 nar. vlády č. 342/2014, koef. úhrady fin. disciplíny (r.2017) je 1,323995 % ⁸					
Viazané priame platby⁹					
Platba na pestovanie cukrovej repy ¹⁰	ha	369,8	374,11	362,36	0,98
Platba na pestovanie chmeľu ¹¹	ha	605,46	406,99	410,13	0,68
Platba na pestovanie vybraných druhov ovocia s vysokou prácnosťou ¹²	ha	268,48	155,32	134,26	0,50
Platba na pest. vybr. druhov OZ s veľmi vysokou prácnosťou ¹³	ha	392,48	244,75	255	0,65
Platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s vysokou prácnosťou ¹⁴	ha	51,76	45,87	47,87	0,92
Platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s veľmi vysokou prácnosťou ¹⁵	ha	101,5	70,48	113,81	1,12
Platba na pestovanie rajčiakov ¹⁶	ha	862,69	555,71	508,22	0,59
Platba na chov bahníc, jariek a kôz ¹⁷	ks	19,09	17,01	17,33	0,91
Platba na výkrm vybraných kategórií hovädzieho dobytká ¹⁸	DJ	213,82	223,03	216,08	1,01
Platba na kravy chované v systéme s trhovou produkciou mlieka ¹⁹	ks	250,21	274,6	278,59	1,11
V zmysle § 16 nariadenia vlády č. 36/2015, koeficient úhrady fin. disciplíny (r.2015) je 1,280254 % ²⁰ V zmysle § 15 ods. 2 nar. vlády č. 342/2014, koeficient úhrady fin. disciplíny (r.2016) je 1,358046 % ²¹ V zmysle § 16 nariadenia vlády č. 36/2015, koeficient úhrady fin. disciplíny (r.2017) je 1,323995 % ²²					
Prechodné vnútroštátne platby²³					
Doplňková vnútroštátna platba na plochu ²⁴	ha	0	0	0	-
Doplňková vnútroštátna platba na chmeľ ²⁵	ha	0	0	0	-
Doplňková vnútroštátna platba na dobytie jednotky ²⁶ :					
podľa § 4 ods. 2 písm. ²⁷ a), b), c) a f) ²⁷ :	DJ ²⁸	0	0	0	-
podľa § 4 ods. 2 písm. ²⁷ d):	DJ	105	98	91	0,87
podľa § 4 ods. 2 písm. ²⁷ e):	DJ	68,25	63,7	59,15	0,87

Prameň: MPRV SR²⁹

1/ Decoupled direct payments, 2/ unit of measure, 3/ transitional simplified basic payment scheme, 4/ payment for agricultural practices beneficial for the climate and the environment, 5/ payment for young farmers, 6, 7 and 8/ by course of § 15 paragraph 2 of government regulation No. 342/2014, payment coefficient of financial discipline (year 2015-2017) is 1,280254 %, 1,358046 %, 1,323995%, 9/ coupled direct payments, 10/ payment for sugar beet cultivation, 11/ payment for hops cultivation, 12/ payment for cultivation of selected fruit varieties with high labour consumption, 13/ payment for cultivation of selected fruit varieties with very high labour consumption, 14/ payment for cultivation of selected vegetable varieties with high labour consumption, 15/ payment for cultivation of selected vegetable varieties with very high labour consumption, 16/ payment for tomatoes cultivation, 17/ payment for ewes, ewe lambs and goats, 18/ payment for selected categories of livestock fattening, 19/ payment for breeding cows in market milk production system, 20/ by course of § 16 of government regulation No. 36/2015, payment coefficient of financial discipline (year 2015) is 1,280254 %, 21/ by course of § 15 of government regulation No. 342/2014, payment coefficient of financial discipline (year 2016) is 1,358046 %, 22/ by course of § 16 of government regulation No. 36/2015, payment coefficient of financial discipline (year 2017) is 1,323995 %, 23/ transitional national payments, 24/ complementary national area payment, 25/ complementary national hops payment, 26/ complementary national livestock unit payment, 27/ in line to § 4 paragraph 2 letter , 28/ livestock unit, 29/ Source: MARD SR

Poskytovanie priamych platieb regulovalo nariadenie vlády SR č. 342/2014 Z. z., ktorým sa ustanovujú pravidlá poskytovania podpory v poľnohospodárstve v súvislosti so schémami oddelených priamych platieb v znení neskorších predpisov a nariadenie vlády SR č. 36/2015 Z. z., ktorým sa ustanovujú pravidlá poskytovania podpory v poľnohospodárstve v súvislosti so schémami viazaných priamych platieb v znení nariadenia vlády SR č. 122/2016 Z. z.

Tab. 5 Priame platby v rokoch 2010 – 2017 (v mil. €)
Direct payments in the years 2010-2017 (in million €)

Ukazovateľ ¹	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Index 2017/2015
Jednotná platba na plochu (SAPS) ²	259,8	285,9	336,6	332,6	355,4	48,04	0	0	-
Dojnice ³	0	10,2	12,2	12,4	24,6	3,56	0	0	-
Osobitná platba na cukor+ostatné PP ⁴	13,2	20,1	20,1	19	19,2	1,29	0,01	0,01	0,008
Doplňkové priame platby ⁵ (prechodné vnútrošt. platby), z toho: ⁶	64,6	49	1,4	1,1	6	5,96	5,57	5,17	0,87
doplňk. platby na plochu (2009) ⁷	2,9	0,007	0,002	0	0	0	0	0	-
plodiny na ornej pôde ⁸	0	0	0	0	0	0,01	0	0	-
Tabak ⁹	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Chmeľ ¹⁰	0,1	0,1	0,01	0,01	0,01	0	0	0	-
VDJ ¹¹	61,6	48,9	1,4	1,1	5,9	5,95	5,57	5,17	0,87
Zjednodušený režim základ. platby (SAPS nový) ¹²						181,7	217,17	222,92	1,23
Platby prospešné pre klímu a ŽP (greening) ¹³						97,99	116,73	119,5	1,22
Platba pre mladých poľnohospodárov ¹⁴						0	0,26	0,45	-
Viazané priame platby, z toho: ¹⁵						41,54	63,24	57,39	1,38
platba na pestovanie cukrovej repy ¹⁶						6,22	7,83	6,71	1,08
platba na pestovanie chmeľu ¹⁷						0,06	0,04	0,04	0,67
platba na pestovanie vybraných druhov ovocia s vysokou prácnosťou ¹⁸						0,22	0,17	0,17	0,77
platba na pestovanie vybraných druhov ovocia s veľmi vysokou prácnosťou ¹⁹						0,6	0,43	0,4	0,67
platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s vysokou prácnosťou ²⁰						0,05	0,07	0,08	1,60
platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s veľmi vysokou prácnosťou ²¹						0,37	0,37	0,44	1,19
platba na pestovanie rajčiakov ²²						0,27	0,27	0,04	0,15
platba na chov bahníc, jariet a kôz ²³						3,93	6,01	5,30	1,35
platba na výkrm vybraných kategórií hovädzieho dobytku ²⁴						5,63	9,06	8,90	1,58
platba na kravy chované v systéme s trhovou produkciou mlieka ²⁵						24,19	39,01	35,31	1,46
Refundácia finančnej disciplíny RFD ²⁶						4,96	4,96	5,05	1,02
prevedené prostriedky pre ÚKSUP ²⁷							0,08	0	-
Priame platby spolu ²⁸	338,0	365,0	370,3	365,2	405,2	385,0	408,0	410,5	1,07

Prameň: MPRV SR²⁹

1/ Indicator, 2/ single area payment, 3/ dairy cow, 4/ separate sugar payment + other direct payments, 5/ complementary direct payments 6/ (transitional national payments), out of which, 7/ complementary area payments, 8/ arable crops, 9/ tobacco, 10/ hops, 11/ livestock unit, 12/ simplified basic payment scheme (new SAPS), 13/ payment for agricultural practices beneficial for the climate and the environment, 14/ payment for young farmers, 15/ coupled direct payments, thereof, 16/ payment for sugar beet cultivation, 17/ payment for hops cultivation, 18/ payment for cultivation of selected fruit varieties with high labour consumption, 19/ payment for cultivation of selected fruit varieties with very high labour consumption, 20/ payment for cultivation of selected vegetable varieties with high labour consumption, 21/ payment for cultivation of selected vegetable varieties with very high labour consumption, 22/ payment for tomatoes cultivation, 23/ payment for ewes, ewe lambs and goats, 24/ payment for selected categories of livestock fattening, 25/ payment for breeding cows in market milk production system, 26/ reimbursement of financial discipline, 27/ transferred financial resources to Central Control and Testing Institute, 28/ direct payments in total, 29/ Source: MARD SR

Rozvoj vidieka

Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 sa vzťahoval na celé územie SR a bol implementovaný na základe legislatívy EÚ.

Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV) bol zriadený Nariadením Rady (ES) č. 1290/2005 z 21. júna 2005 o financovaní Spoločnej poľnohospodárskej politiky a slúži na financovanie programov rozvoja vidieka, prijatý v súlade s nariadením Rady (ES) č. 1698/2005 z 20. septembra 2005 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom EPFRV v platnom znení a s nariadením Komisie (ES) č. 1974/2006 z 15. decembra 2006, ktorým sa ustanovujú podrobné pravidlá vykonávania nariadenia Rady (ES) č. 1698/2005. V zmysle nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1303/2013 je EPFRV jedným z európskych štrukturálnych a investičných fondov, ktorých podpora má dopĺňať národné intervencie v súvislosti so stratégiou EÚ na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu – stratégie „Európa 2020“. Národným dokumentom, ktorý stanovuje stratégiu a priority SR pre využitie európskych štrukturálnych a investičných fondov, je Partnerská dohoda SR na roky 2014 – 2020 schválená EK 20. 6. 2014. EPFRV je súčasťou všeobecného rozpočtu EÚ.

Program rozvoja vidieka SR 2014 – 2020 (PRV SR 2014 – 2020) je určený pre celé územie Slovenska (NUTS I). PRV SR 2014 – 2020 je dokumentom, na základe ktorého sa poskytuje pomoc v rámci 16 opatrení (vrátane opatrenia „Technická pomoc“) prospeievajúcimi k šiestim prioritám rozvoja vidieka.

Vykonávacím rozhodnutím Komisie č. C(2016) 526 zo dňa 27. januára 2016 bolo zmenené vykonávacie rozhodnutie č. C(2015) 831. Na základe uvedenej zmeny (modifikácie PRV SR 2014-2020) boli verejné príspevky na implementáciu programu rozvoja vidieka navýšené z 2 079 595 129 EUR na úroveň 2 099 199 696 EUR a maximálny príspevok z EPFRV z 1 545 272 844 EUR na úroveň 1 559 691 844 EUR.

Reforma z roku 2013 zachováva mnohé z hlavných charakteristík politiky rozvoja vidieka z predchádzajúceho programovacieho obdobia (2007 – 2013), napr.: zlepšiť strategický prístup k tvorbe programov rozvoja vidieka, posilniť obsah opatrení v oblasti rozvoja vidieka, zjednodušiť pravidlá, resp. ak je to možné, znížiť súvisiacu administratívu záťaže, užšie prepojiť politiku rozvoja vidieka s inými európskymi štrukturálnymi a investičnými fondmi.

Prehľad čerpania prostriedkov na rozvoj vidieka v SR uvádza Tab. 6 a Graf 2.

Tab. 6 Podpory na rozvoj vidieka v rokoch 2010 – 2017 (v mil. €)
Rural development support in the years 2010-2017 (in million €)

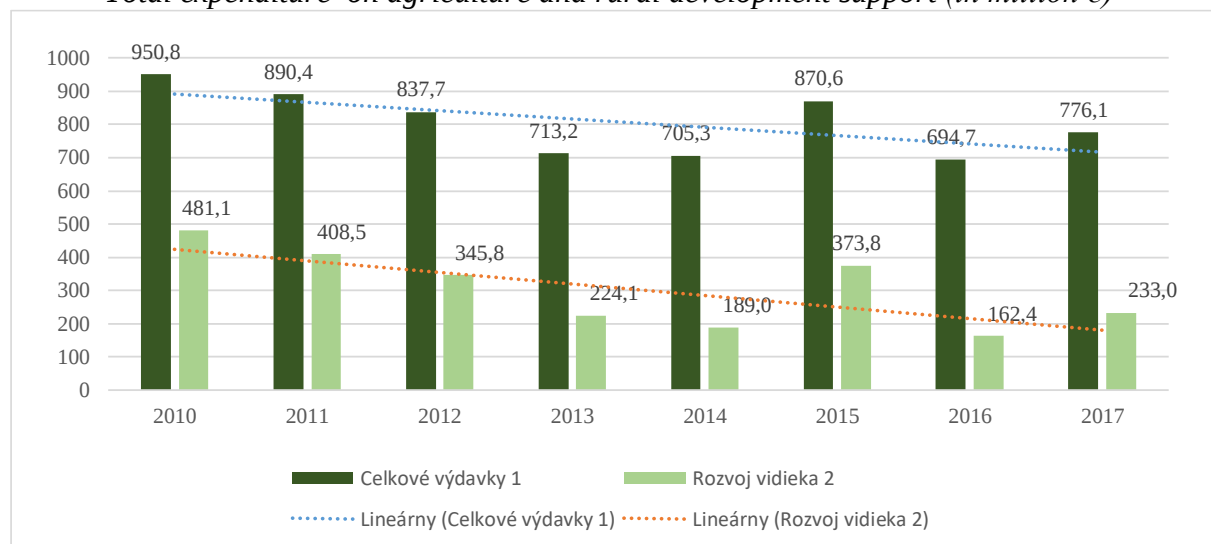
Ukazovateľ ¹	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Program rozvoja vidieka (PRV 2007 – 2013) ²	481,1	408,5	345,8	224,1	119,3	313,8	0,0	0,0
Program rozvoja vidieka (PRV 2014 – 2020) ³	0,0	0,0	0,0	0,0	69,7	60,0	162,4	233,0
Spolu rozvoj vidieka ⁴	481,1	408,5	345,8	224,1	189,0	373,8	162,4	233,0

Prameň: MPRV SR⁵

1/ Indicator, 2/ Rural Development Programme (2007-2013), 3/ Rural Development Programme (2014-2020), 4/ rural development in total, 5/ Source: MARD SR

Graf 2 Celkové výdavky do poľnohospodárstva a vývoj podpôr na rozvoj vidieka (v mil. €)

Total expenditure on agriculture and rural development support (in million €)

Prameň: MPRV SR³

1/ Total expenditure, 2/ rural development, 3/ Source: MARD SR

Operačný program Rybné hospodárstvo SR (OP RH)

Operačný program rybné hospodárstvo SR 2007 – 2013 (OP RH 2007 – 2013) pokrýval celé územie SR a bol realizovaný na základe nariadení Rady (ES) a realizovaný z Európskeho fondu pre rybné hospodárstvo v súlade s nariadením Rady (ES) č. 1198/2006 a 1303/2013. Cieľom bolo zabezpečiť trvaloudržiateľný rozvoj odvetvia rybné hospodárstvo, rybolovných oblastí a vnútrozemského rybolovu v súlade so zásadami Spoločnej politiky rybného hospodárstva. Celková suma verejných finančných prostriedkov na dané programové obdobie 2007 – 2013 bola 18 922 750 €, z toho z prostriedkov EÚ 13 688 528 € a z prostriedkov štátneho rozpočtu SR na spolufinancovanie 5 234 222 €.

OP RH 2014 – 2020 bol schválený EK dňa 15.7.2015. Celkový objem verejných výdavkov na sedemročné programové obdobie predstavuje 20 832 779 € (z toho ENRF: 15 785 000 €, štátny rozpočet: 5 047 779 €). Nadväzuje na podporu realizovanú v programovom období 2007 - 2013, najmä v oblasti investícií do akvakultúry a spracovania produktov rybolovu a akvakultúry. Podpora doplnkových činností cez diverzifikáciu príjmov pochádzajúcich z

akvakultúry a opatrení zameraných na plnenie pravidiel Spoločnej rybárskej politiky EÚ v oblasti zberu údajov a vykonávania kontrolných činností, vrátane presadzovania, je v programovom období 2014 - 2020 novým prvkom. Výdaje na OP RH v rokoch 2010-2017 sú uvedené v Tab. 7.

Tab. 7 Výdaje na OP RH (v mil. €)

Expenditures on Operational Programme Fisheries (in million €)

Ukazovateľ ¹	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Index 2017/2010
OP RH ²	2,0	1,7	3,2	1,5	2,3	2,6	0,4	0,9	0,45

Prameň: MPRV SR³

1/ Indicator, 2/ Operational Programme Fisheries, 3/ Source: MARD SR

Štátna pomoc a národné opatrenia

Štátna pomoc a národné opatrenia boli určené hlavne na rozvoj malých a stredných podnikov pôsobiacich v prvotnej poľnohospodárskych výrobe (Tab. 8).

Základom pre poskytovanie štátnej pomoci je legislatíva Európskeho spoločenstva, implantovaná do právneho poriadku Slovenskej republiky spolu s nariadením vlády Slovenskej republiky č. 369/2007 Z. z. z 8. augusta 2007 o niektorých podporných opatreniach v pôdohospodárstve v znení neskorších predpisov. Podpora ako štátna pomoc a minimálna pomoc a národné podpory v zmysle platnej legislatívy sa môžu poskytnúť na: činnosti v poľnohospodárskej prvovýrobe, činnosti v spracovaní poľnohospodárskych výrobkov a výrobe potravinárskych výrobkov, činnosti v marketingu poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov a pod.

Tab. 8 Štátna pomoc a národné opatrenia v rokoch 2010 – 2017 (v mil. €)

State aid and national measures in the years 2010-2017 (in million €)

Ukazovateľ ¹	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Index 2017/2010
Celkové podpory ²	950,8	890,3	837,7	713,2	705,3	870,6	694,7	776,1	0,82
Štát. pomoc + národ. opatrenia ³	18,9	8,1	9,1	16,1	7,0	6,1	4,6	9,3	0,49
% podiel ŠP na celkových podporách ⁴	2,0	1,0	1,0	2,3	1,0	0,7	0,7	1,2	0,60

Prameň: MPRV SR⁵

1/ Indicator, 2/ total support, 3/ state aid + national measures, 4/ share of state support in % on total support, 5/ MARD SR

Všeobecné služby

Všeobecné služby pre poľnohospodárov (Tab. 9) sú realizované prevažne špecializovanými inštitúciami v rámci rezortu pôdohospodárstva. Najväčší podiel na celkových službách mali služby ústavov špecializovanej štátnej správy. Ich činnosť sa zameriavala predovšetkým na kontrolu dodržiavania fytozoozdravotných, zooveterinárnych a hygienických predpisov, v záujme zachovania zdravotnej nezávadnosti potravín. Z celkových výdajov na všeobecné služby boli každoročne najviac podporované inšpekčné služby.

Tab. 9 Prehľad výdajov na všeobecné služby v rokoch 2010 – 2017 (v mil. €)
Expenditures overview to general services in the years 2010-2017 (in million €)

Ukazovateľ ¹	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Index 17/ 10
Výskum a vývoj ²	10,4	7,7	7,6	7,1	6,1	6,5	3,6	3,2	0,31
Poľnohospodárske školstvo ³	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,6	1,50
Inšpekčné služby ⁴	54,7	55,2	61,5	44,5	46,5	53,7	77,8	53,3	0,97
Infraštruktúra ⁵	1,8	1,1	1,4	1,2	1,4	1,0	2,3	1,5	0,83
Marketing a propagácia ⁶	4,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6	0,5	0,5	0,11
Ostatné služby, vrát. podpôr na obč. združenia, nezisk.org a	33,3	33,7	34,0	43,6	37,6	28,7	24,8	50,8	1,53
Všeobecné služby spolu ⁸	105	98,4	105,3	97,3	92,5	90,8	109,3	105,9	1,01

Prameň: MPRV SR⁹

1/ Indicator, 2/ research and development, 3/ agricultural education, 4/ inspection services, 5/ infrastructure, 6/ marketing and promotion, 7/ other services including support to civil society organisations, non-profit associations and state enterprises, 8/ general services in total, 9/ Source: MARD SR

OECD a PSE

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development - Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj) vznikla v šesťdesiatych rokoch minulého storočia, spolupracuje so všetkými členskými štátmi EÚ ako aj s desiatkami ďalších štátov sveta. Slovensko sa do OECD začlenilo v roku 2000. OECD bola založená a je riadená svojimi členmi a preto vykonáva úlohy, ktorými ju národné vlády poveria. Jednou z nich je, že Európsku úniu vo svojich analýzach vníma ako jeden celok.

OECD je tiež zakladajúcim členom a partnerom konzorcia Medzinárodných organizácií pre meranie politického prostredia pre poľnohospodárstvo, ktoré sa snaží vytvoriť harmonizovanú a konsolidovanú databázu dobre zdokumentovaných ukazovateľov poľnohospodárskej podpory.

OECD vydáva každoročnú správu o monitorovaní a hodnotení poľnohospodárskej politiky, ktorá poskytuje aktuálne odhady vládnej podpory poľnohospodárstva pre všetky krajiny OECD a Európsku úniu ako celok, plus kľúčové rozvíjajúce sa ekonomiky. Vydanie 2018 zahŕňa Brazíliu, Čínsku ľudovú republiku, Kolumbiu, Kostariku, Kazachstan, Filipíny, Ruskú federáciu, Južnú Afriku, Ukrajinu a Vietnam; od roku 2019 bude do revízie pridaná India a Argentína. Pred zahrnutím do výročnej správy krajiny vo všeobecnosti prechádzajú dôkladným prehľadom, v ktorom sa podrobne diskutuje o silných a slabých stránkach poľnohospodárskeho sektora krajiny a jej poľnohospodárskych inštitúcií a politického prostredia. Následné partnerstvo pre výročnú správu vychádza z týchto štúdií, aby sa sledoval vývoj poľnohospodárskej politiky. Táto správa je medzinárodne uznávaným a často využívaným zdrojom pre informácie o poľnohospodárstve členských krajín, využívaná národnými vládami, organizáciami tretieho sektora, výskumnými ústavmi, univerzitami ako aj v masovokomunikačných prostriedkoch.

Účinné poľnohospodárske politiky sú nevyhnutné na uspokojenie rastúceho dopytu po bezpečných a výživných potravinách udržateľným spôsobom. Kým rast dopytu po potravinách, krmivách, palivách a pod. predstavuje významné príležitosti pre poľnohospodárstvo, vládne politiky sa musia zaoberať výzvami, ako je rast rastu produktivity, zlepšovanie environmentálneho správania a prispôbovanie sa zmene klímy a zlepšovanie odolnosti poľnohospodárskych podnikov voči trhovým šokom spôsobeným počasím a inými

nepredvídanými okolnosťami. Hodnotenie politiky poskytuje vládam potrebné podklady a dôkazy, aby zabezpečili, že ich poľnohospodársko-potravinárske politiky sa týmito výzvami budú dobre zaoberať. Efektívne politiky jasne oddeľujú cielené opatrenia, ktoré poskytujú podporu príjmov pre poľnohospodárske domácnosti v núdzi, od opatrení, ktoré podporujú zvýšenie produktivity poľnohospodárskych podnikov, udržateľnosť, odolnosť a celkovú ziskovosť.

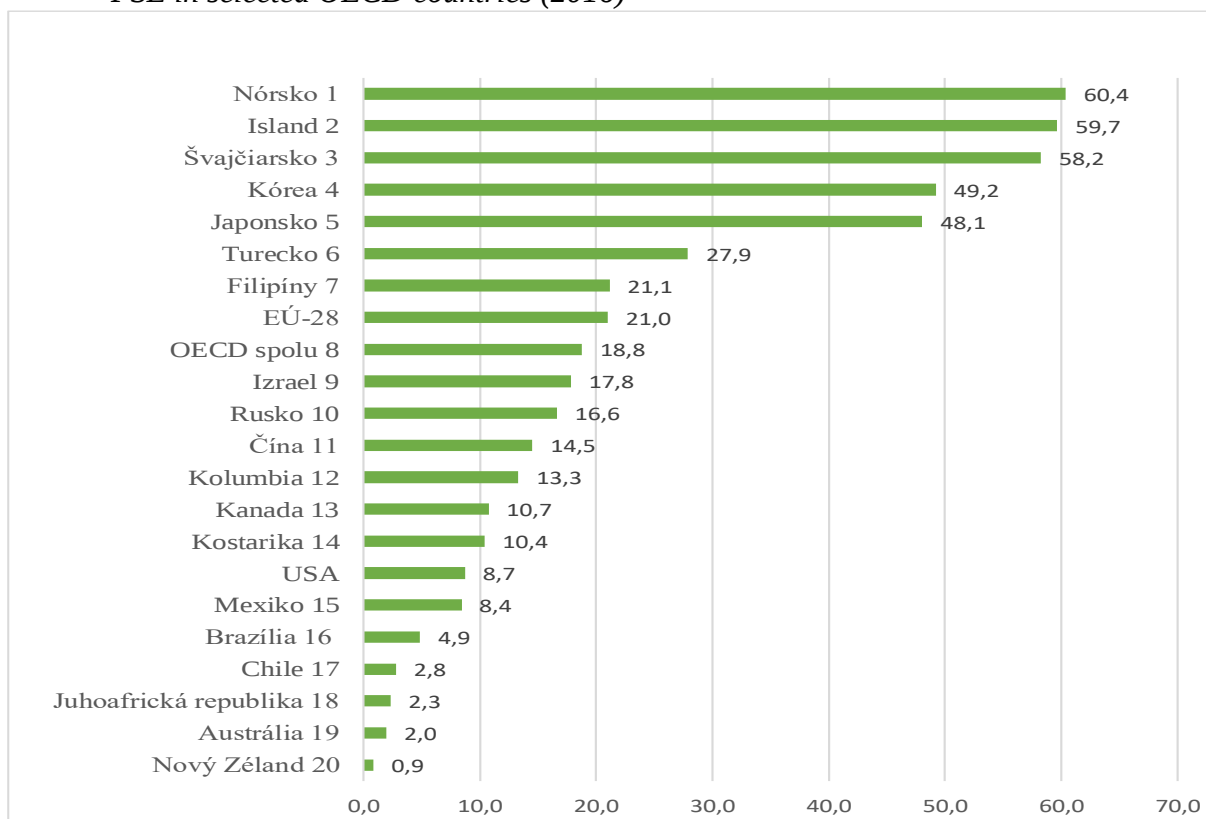
Krajiny v posledných dvoch desaťročiach podstatne zmenili svoje poľnohospodárske obchodné a domáce podporné politiky. V niektorých krajinách sa podpora poskytovaná poľnohospodárom viac oddelila od výroby, čo znamená, že mnohí poľnohospodári už nedostávajú platby za výrobu konkrétnej komodity a namiesto toho sa začali zameriavať na environmentálne výsledky. V niektorých rozvinutých krajinách je však podpora naďalej vysoká a súvisí s výrobou, zatiaľ čo niektoré rozvíjajúce sa ekonomiky tiež výrazne zasiahli politické zásahy, ktoré narúšajú rozhodnutia o výrobe. V oboch prípadoch sa podpora mohla lepšie zamerať na verejné služby, z ktorých majú prospech výrobcovia, spotrebitelia a spoločnosť celkovo. OECD monitoruje, do akej miery sa politiky prispôbujú potrebám rastu, odolnosti a udržateľnosti.

Odhad podpory výrobcov **PSE** je jedným z najznámejších opatrení, ktoré vypracovala OECD a využíva sa na celom svete (Graf 3, Tab. 10). PSE (Producer Support Estimate) - predstavuje ekvivalent produkčných subvencií resp. odhad podpory výrobcov. PSE je súčtom nákladov na podporu farmárov v dôsledku obchodných bariér, ktoré udržiavajú domáce ceny nad úrovňou svetových cien (platených spotrebiteľmi) plus platieb z rozpočtových zdrojov a dotácií na podporu nákupu vstupov (platených platcami dane).

Prostredníctvom PSE je možné hodnotiť podporu do poľnohospodárstva a porovnávať jej úroveň s inými krajinami. OECD na vytvorenie tohto súboru ukazovateľov používa štandardizovanú metodiku, ktorá umožňuje porovnanie poľnohospodárskej podpory medzi krajinami v jednotlivých rokoch. Táto metodika sa priebežne aktualizuje a vylepšuje, aby sa udržala a zlepšila jej relevantnosť v meniacom sa prostredí politiky.

Graf 3 PSE vo vybraných krajinách OECD (rok 2016)

PSE in selected OECD countries (2016)

Prameň²¹: OECD Agriculture Statistics, Agricultural support estimate (Edition 2017)

1/ Norway, 2/ Iceland, 3/ Switzerland, 4/ Korea, 5/ Japan, 6/ Turkey, 7/ Philippines, 8/ OECD total, 9/ Israel, 10/ Russia, 11/ China, 12/ Colombia, 13/ Canada, 14/ Costa Rica, 15/ Mexico, 16/ Brazil, 17/ Chile, 18/ South Africa, 19/ Australia, 20/ New Zealand, 21/ Source

Tab. 10 Prehľad vývoja PSE v krajinách OECD v rokoch 2000 - 2016

Overview of PSE development in OECD countries in 2000 - 2016

Krajina ¹	2000	2005	2010	2015	2016	Index 2016/2000
Austrália ²	3,74	3,64	2,95	1,81	1,95	0,52
Brazília ³	7,11	7,67	6,37	2,56	4,86	0,68
Kanada ⁴	19,39	21,17	16,61	8,44	10,74	0,55
Kolumbia ⁵	21,97	20,12	20,74	15,58	13,32	0,61
Kostarika ⁶	8,63	6,32	13,96	11,47	10,40	1,21
EÚ-28	33,19	31,23	20,33	19,14	20,99	0,63
Chile ⁷	10,93	4,69	2,62	3,17	2,77	0,25
Čína ⁸	3,67	7,75	12,27	15,67	14,51	3,95
Island ⁹	70,74	67,13	44,37	57,08	59,65	0,84
Izrael ¹⁰	22,2	10,72	13,22	17,78	17,80	0,80
Japonsko ¹¹	59,74	53,8	54,11	44,07	48,05	0,80
Kazachstan ¹²	12,79	14,65	9,39	11,37	3,18	0,25
Kórea ¹³	66,14	59,61	44,64	50,77	49,20	0,74
Mexiko ¹⁴	24,2	13,65	12,76	10,96	8,40	0,35
Nový Zéland ¹⁵	0,32	1,37	0,64	0,64	0,86	2,69
Nórsko ¹⁶	66,59	65,78	59,67	59,55	60,36	0,91
OECD spolu ¹⁷	32,92	27,61	19,86	17,89	18,77	0,57
Filipíny ¹⁸	21,3	14,18	21,52	25,68	21,13	0,99
Rusko ¹⁹	1,53	14,70	22,4	12,21	16,60	10,85
Juhoafrická republika ²⁰	5,85	6,26	1,73	4,67	2,33	0,40
Švajčiarsko ²¹	67,18	63,81	46,04	59,01	58,23	0,87
Turecko ²²	32,38	28,99	27,48	26,15	27,89	0,86
Ukrajina ²³	0,41	10,94	6,43	7,53	9,46	23,07
USA	22,67	15,50	8,58	9,59	8,71	0,38
Vietnam ²⁴	7,58	7,97	8,74	3,26	2,88	0,38

Prameň²⁵: OECD Agriculture Statistics, Agricultural support estimate (Edition 2017)

1/ Country, 2/ Australia, 3/ Brazil, 4/ Canada, 5/ Colombia, 6/ Costa Rica, 7/ Chile, 8/ China, 9/ Iceland, 10/ Israel, 11/ Japan, 12/ Kazakhstan, 13/ Korea, 14/ Mexico, 15/ New Zealand, 16/ Norway, 17/ OECD total, 18/ Philippines, 19/ Russia, 20/ South Africa, 21/ Switzerland, 22/ Turkey, 23/ Ukraine, 24/ Vietnam, 25/ Source

SR tiež každoročne poskytuje správu Slovenskej republiky pre „Monitoring a hodnotenie poľnohospodárskych politík OECD“ pre vypracovanie PSE za EÚ. Údaje PSE za jednotlivé štáty Európskej únie nie sú zverňované, keďže na ich zverejnenie je potrebný súhlas všetkých krajín EÚ. Zatiaľ bola zo strany niektorých krajín táto iniciatíva zablokovaná.

Podpory v oblasti poľnohospodárskej politiky podľa OECD musia byť koherentné a efektívne, aby umožnili tomuto sektoru rozvinúť svoj plný potenciál a dosiahnuť kľúčové ciele verejnej politiky. Odvetvie poľnohospodárstva v každej krajine čelí mnohým výzvam, ktoré súvisia s plnením budúcich požiadaviek na potraviny, palivá, ekologické služby udržateľnejším spôsobom v kontexte meniacej sa klímy.

Záver

Podpory z prostriedkov EÚ ako aj zo štátneho rozpočtu mali pre SR pre poľnohospodárstvo SR aj v rokoch 2010 - 2017 nenahraditeľný význam. Celkovo bolo vyplatené za toto obdobie do poľnohospodárstva SR 6 438,7 mil. EUR. Výdaje tvorili základné skupiny na: organizáciu trhu s agrárnymi komoditami (trhvoorientované výdavky – TOV), priame platby, rozvoj vidieka, štátnu pomoc s národnými podporami a všeobecné služby do poľnohospodárstva. Do poľnohospodárstva SR bolo v rokoch 2010 – 2017 vyplatených 6 438,7 mil. EUR. Najväčší objem na podporách tvorili priame platby, a to vo výške 3 046,9 mil. EUR (47%) a platby na rozvoj vidieka v objeme 2 417,7 mil. EUR (38 %).

Celkové výdaje do poľnohospodárstva mali rastúci trend, ale varírujúci v jednotlivých rokoch. Od roku 2011 sa medziročne znižovali, v roku 2015 sa zvýšili a v roku 2016 znížili. Kolísanie spôsobili hlavne podpory na rozvoj vidieka a skutočnosť, že najvyšší objem prioritných podpôr v rámci Programu rozvoja vidieka 2007 – 2013 bol vyplácaný v prvých rokoch tohto programového obdobia.

PPA v rámci rozvoja vidieka v roku 2016 vykonávala aj úlohy súvisiace s výmazom záložného práva u projektov, u ktorých uplynula lehota platnosti zmluvy, administrovala reakcie na kontrolné a auditné zistenia kontrolných orgánov a s tým súvisiace úlohy pri príprave nezrovnalostí. Sekcia priamych podpôr v rámci PRV SR 2007 – 2013 evidovala prípady žiadostí, na ktorých prebiehali správne konania z rôznych dôvodov (neukončené odvolania žiadateľov, obnovy konania, viacročné súdne konania). Z opatrení na rozvoj vidieka bolo najviac prostriedkov každoročne vynaložených na podporu znevýhodnených oblastí.

Priame platby dosiahli najvyšší objem v roku 2016, oproti roku 2007 sa zvýšili z 242,1 mil. EUR na 408,0 mil. EUR (o 40,7 %), ich medziročné kolísanie nebolo tak výrazné ako u rozvoja vidieka. Najväčší podiel na priamych platbách tvorili každoročne platby SAPS (od roku 2015 „zjednodušený režim základnej platby“). Každý rok bola podporovaná viac rastlinná ako živočíšna výroba. Z celkového objemu podpôr (6 438,7 mil. EUR) za roky 2010 – 2017 bolo okrem priamych platieb a podpôr na rozvoj vidieka vyplatených 974,1 mil. EUR, z toho na TOV (101,9 mil. EUR), na všeobecné služby (779,3 mil. EUR), na štátnu pomoc a národné podpory (79,2 mil. EUR), na Operačný program rybné hospodárstvo (13,7 mil. EUR).

Literatúra

- [1] BEČVÁŘOVÁ, V. (2008): Přímé platby v evropském modelu zemědělství. In: ACTA Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně. Roč. XVI, č. 3, 2008, s. 21-28. ISSN 1211-8516
- [2] BEČVÁŘOVÁ, V. (2006): Utilisation of subsidy in a program-directed support of agricultural loans. In: Agricultural Economics, 2006, (7): 311–320, ISSN 1574-0862, <https://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/58031.pdf>

- [3] ĎURIČOVÁ, I. (2018): Podporná politika v poľnohospodárstve SR v rokoch 2007 – 2016. In: Ekonomika poľnohospodárstva. 2018, ročník XVIII. S. 35 -53, č. 1. ISSN 1338-6336 [online]
- [4] GÓRAL, J. a kol. (2015): Subsidies versus economics, finances and income of farms. Publisher: IERiGŽ-PIB, ISBN 978-83-7658-589-5
- [5] CHRASTINOVÁ, Z. a kol. (2019): Dopad podporných nástrojov SPP EÚ na ekonomickú efektívnosť poľnohospodárstva a potravinárstva SR a synergia dopadov agrárnych politík v komplexe ekonomických, sociálnych a environmentálnych funkcií poľnohospodárstva. Štúdia č. 202/2019. Bratislava: NPPC-VÚEPP, 2019, 199 s., ISBN 978-80-8058-632-4
- [6] MEYER, R. L. (2011): Subsidies as an Instrument in Agriculture Finance: A Review. World Bank, Washington, DC
http://siteresources.worldbank.org/INTARD/Resources/Subsidies_as_Instrument_AgFin.pdf
- [7] SCHRANK W. - KEITHLY W. (1999): The Concept of Subsidies. In: Marine Resource Economics, 14 (2)/1999 and 14 (2), [online]

Došlo 19.9.2019

Kontaktná adresa

Ing. Ivona ĎURIČOVÁ

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava SR

tel.: + 421 2 58243 288

e-mail: ivona.duricova@nppc.sk

Anna Trubačová - Jana Jenčíková

Ekonomická efektívnosť vybraných poľnohospodárskych komodít

Economic effectiveness of selected agricultural commodities

Abstract The article is focused on economic analysis of the data of selected plant and animal commodities in Slovakia for a period of 2010 – 2018 at two-year intervals. Economically sensitive commodities of plant production (barley and sugar beet) and livestock production (dairy cows – milk and pigs in fattening) are analysed in this article. In the last evaluated year (2018), the realization prices of both plant and animal commodities have not covered the cost of their production, which adversely affected the profitability of their production. In the year 2018, the analysed plant commodities were produced as profitable only with the subsidies granted. In the case of animal commodities, the loss was reduced by the subsidies.

Keywords costs - price - profit - loss - profitability - subsidies

Abstrakt Cieľom príspevku je ekonomické zhodnotenie vybraných rastlinných a živočíšnych komodít na Slovensku v časovom rade rokov 2010 – 2018 v dvojročných intervaloch. V príspevku sú analyzované ekonomicky citlivé komodity rastlinnej výroby (jačmeň a cukrová repa) a komodity živočíšnej výroby (dojnice – mlieko a ošípané vo výkrme). V ostatnom hodnotenom roku (2018) realizačné ceny sledovaných rastlinných aj živočíšnych komodít nepokrývali náklady na ich výrobu, čo sa nepriaznivo prejavilo na efektívnosti ich výroby. Hodnotené rastlinné komodity sa v roku 2018 vyrábali so ziskom iba so započítaním podpory, pri živočíšnych komoditách podpora stratu iba zmiernila.

Kľúčové slová náklady - cena - zisk - strata - rentabilita - podpora

Rozhodujúcim faktorom ovplyvňujúcim ekonomiku poľnohospodárstva a potravinárstva je efektívnosť výroby, optimálne speňaženie produkcie a podporná politika, prostredníctvom ktorej sa čiastočne zabezpečuje finančná disponibilita a dôchodkovosť podnikov a následne sociálna situácia zamestnancov. Efektívnosť poľnohospodárstva a potravinárstva spočíva v produkcii poľnohospodárskych komodít a ich spracovaní v potravinárskom priemysle pri súčasnom znižovaní nákladov, respektíve udržaní ich pod úrovňou realizačných cien. Prístup k meraniu ekonomickej efektívnosti poľnohospodárskej a potravinárskej výroby je založený na sledovaní vlastných nákladov, kde ide o ukazovatele efektívnosti vlastných nákladov, čo v podstate predstavuje odvodenú veličinu ukazovateľa rentability resp. nákladovosti (CHRASTINOVÁ, Z., 2018). Meradlom efektívnosti podľa VOCHOZKU, M. - MULAČA, P. a kol. (2012) je pomer hodnoty výstupu k hodnote vstupu. Rozhodujúca nie je súhrnná efektívnosť všetkých výrobných faktorov, ale aj čiastková efektívnosť podľa výsledkov činnosti podniku.

Všeobecným cieľom podniku je dosahovanie zisku, ktorý je kladným rozdielom medzi výnosmi a nákladmi. Zisk tvorí základ mnohých manažérskych rozhodnutí a je dôležitou súčasťou finančných ukazovateľov. Základné vzťahy medzi objemom predajov (výroby), cenami výrobkov, tržbami a nákladmi zachytáva a modeluje tzv. analýza bodu zvratu (SYNEK, M. a kol., 2007). SYRŮČEK, J. (2017) v kalkulácii ekonomických ukazovateľov v chove hovädzieho dobytku uvádza, že bod zvratu možno chápať ako minimálny výnos chovu, lebo nižšia hodnota znamená stratovosť a chov je z dlhodobého hľadiska neudržateľný. POPESKO, B. – PAPADAKI, Š. (2016) konštatujú, že pri rastúcej miere konkurencie v určitých odvetviach nastáva situácia, kedy má podnik veľmi obmedzené možnosti nastaviť cenu produktu na základe svojich identifikovaných nákladov a veľmi často prijíma cenu, ktorá je daná trhom. V ekonomike poľnohospodárskych podnikov zohrávajú významnú úlohu podpory, najmä zo štrukturálnych fondov. Podľa SEDLÁČKA, J. a kol. (2012) sa očakáva, že subvencia zvýši hodnotu investovaného kapitálu vo výrobných činnostiach spoločnosti a vytvorí kladný pomer ziskov a strát alebo ekonomickú pridanú hodnotu. Účel dotácií ďalej definujú ako podporu verejnoprospešných aktivít a v poľnohospodárstve to predstavuje najmä udržiavanie životaschopnej komunity vo vidieckych oblastiach, údržba krajiny, nepretržité využívanie poľnohospodárskej pôdy, udržateľné poľnohospodárske systémy a podpora ich hospodárskeho rastu.

Metodický postup

Ekonomická efektívnosť vybraných poľnohospodárskych komodít bola skúmaná cez rentabilitu výroby s podporou a bez podpory. Pri analýze sa vychádzalo z údajov prieskumu Národného poľnohospodárskeho a potravinárskeho centra - Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, v časovom rade rokov 2010 – 2018 v dvojročných intervaloch. Vzhľadom na to, že sa vychádzalo z vybranej vzorky 85 poľnohospodárskych podnikov, je potrebné považovať výsledné informácie za orientačné. Súbor neobsahoval informácie od samostatne hospodáriacich roľníkov – fyzických osôb. Analýza bola zameraná na zisk, stratu a rentabilitu výroby bez podpory, s čiastočnou podporou ŽV (dojnice, platba na kravy chované v systéme s trhovou produkciou mlieka, platba za dobré životné podmienky zvierat, DJ) a so započítaním celkovej podpory vrátane SAPS a LFA (ANC) za vybrané komodity rastlinnej a živočíšnej výroby. Vychádzalo sa z predpokladu, že poskytnutá podpora na plochu (SAPS a LFA (ANC)) ovplyvňuje ekonomiku všetkých komodít, preto bola pri hodnotení premietnutá do komodít rastlinnej aj živočíšnej výroby.

Skúmanie a hodnotenie ekonomickej efektívnosti výrobných odvetví sa uskutočnilo na základe výrobných ukazovateľov:

- výrobné náklady v € (N) na hektár a tonu aj v štruktúre nákladových položiek,
- intenzita výroby (ha úrody a úžitkovosť v naturálnom vyjadrení),
- ceny – realizačné v € za tonu vo vybranom súbore (C),
- zisk resp. strata (Z, S) v €, kvantifikovaná ako rozdiel ceny a nákladov $Z(S) = C - N$.

Vypočítali sa nasledovné ukazovatele:

nákladová rentabilita (R), v rastlinnej výrobe kvantifikovaná v dvoch variantoch:

- $R1$ = nákladová rentabilita, ako podiel Z (S) na N
- $R2$ = nákladová rentabilita súhrnná, ako podiel zisku vrátane celkovej podpory ($Z+CP$) na N .

nákladová rentabilita (R), v živočíšnej výrobe kvantifikovaná v troch variantoch:

- $R1$ = nákladová rentabilita, ako podiel Z (S) na N
- $R2$ = nákladová rentabilita s čiastočnou podporou, ako podiel zisku vrátane podpory na ŽV ($Z+ČP$) na N .
- $R3$ = nákladová rentabilita súhrnná, ako podiel zisku vrátane celkovej podpory ($Z+CP$) na N .

Ukazovatele zisku – straty a rentability boli základnými ukazovateľmi na posúdenie efektívnosti výrobných odvetví. Na základe nich, ako aj ďalších ukazovateľov (nákladov, cien a podpory) sa identifikovali faktory, ktoré efektívnosť ovplyvňujú.

Vlastná práca

Ekonomická efektívnosť vybraných komodít rastlinnej výroby

Jačmeň

Náklady, úrody

V ostatnom hodnotenom roku (2018) vynaložili respondenti na 1 ha jačmeňa 841.94 €, čo predstavovalo o 47 % vyššie náklady ako v roku 2010. Najvýraznejší rast nákladov bol od začiatku hodnoteného obdobia zaznamenaný u priamych materiálových nákladov (57 %) a to najmä u nakúpených hnojív (104 %) a osív (86 %). Na raste celkových nákladov sa vo významnej miere podieľal aj nárast nákladov na chemické ochranné prostriedky (62 %). V porovnaní s rokom 2010 boli v roku 2018 vyššie takmer všetky nákladové položky, s výnimkou nákladov na odpisy, ktoré respondentom klesli o 42 %. Rast celkových nákladov na jačmeň ovplyvnili aj rastúce náklady na réžiu, ktoré boli vyššie o 60 %. V porovnaní s rokom 2016 uvádzali respondenti celkové náklady na jačmeň o 18 % nižšie ako v roku 2018. Pokles celkových nákladov bol ovplyvnený najmä nižšími nákladmi na odpisy, ktoré v porovnaní s rokom 2016 klesli o 69 %. Náklady na agrochemické služby klesli o 35 % a na chemické ochranné prostriedky o 6 %. Naopak vyššie náklady ako v roku 2016 mali respondenti na vyrobené hnojivá (37 %), nakúpené osivá (16 %) a na pomocné činnosti (10 %). Úroda jačmeňa bola v porovnaní s prvým hodnoteným rokom vyššia o 52 %. Úroda jačmeňa rástla od začiatku hodnoteného obdobia až do roku 2016. Po uvedenom roku začala úroda jačmeňa klesať a v porovnaní s rokom 2016 bola na konci hodnoteného obdobia o 23 % nižšia. Vývoj jednotkových nákladov na jačmeň mal v hodnotenom období kolísavý trend. Na začiatku hodnoteného obdobia rástli a v roku 2014 z dôvodu rýchlejšieho rastu úrody ako hektárových nákladov v porovnaní s rokom 2012 klesli. V ostatnom dvojročnom období vplyvom klesajúcej úrody jačmeňa a nižších vynaložených celkových nákladov na 1 hektár jačmeňa začali jednotkové náklady na jačmeň rásť a v roku 2018 dosiahli 183 €/t (Tab.1, Graf 1).

Tab. 1 Vývoj nákladov, zisku, resp. straty a rentability jačmeňa vo vzorke prvovýrobcov
The development of costs, profit/loss and profitability of barley in a sample of primary producers

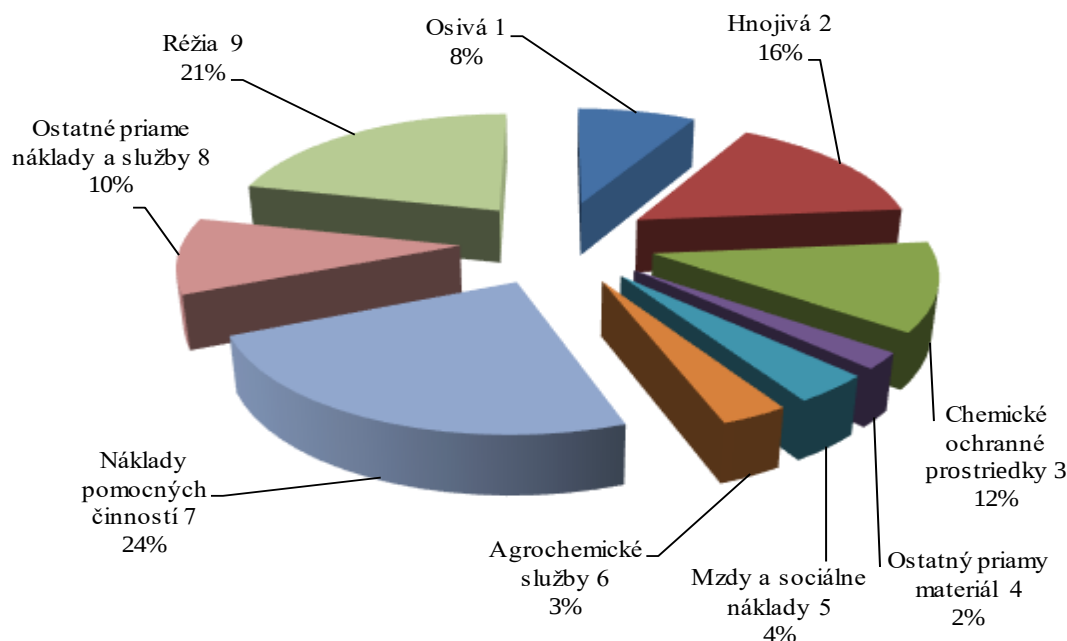
Roky ¹	Úroda (t/ha) ²	Náklady (€/ha) ³	Náklady (€/t) ⁴	Realizačná cena (€/t) ⁵	Zisk - strata (€/t) ⁶	R1-rentabilita bez podpôr (%) ⁷	R2-rentabilita vrátane podpôr spolu (%) ⁸
2010	3,03	573,28	182,26	149,65	-32,61	-17,89	-1,54
2012	3,56	701,20	193,19	213,98	20,79	10,76	33,63
2014	5,42	801,22	147,80	162,91	15,11	10,22	31,19
2016	5,81	1 029,05	177,08	141,97	-35,11	-19,83	-3,83
2018	4,60	841,94	183,03	176,27	-6,76	-3,69	16,33
Indexy ⁹ 2018/2010	151,82	146,86	100,42	117,79	-	-	-

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP, NPPC, kap. Použitá literatúra [6,7 a 8]; vlastné prepočty¹⁰

1/ Years, 2/ yield (t/ha), 3/ costs (€/ha), 4/ costs (€/t), 5/ realization price (€/t), 6/ profit-loss (€/t), 7/ R1 – profitability without support (%), 8/ R2 – profitability with total support (%), 9/ indices, 10/ Source: Costs of agricultural products in the Slovak Republic for 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP; chapter Applied literature (6, 7 and 8), own calculations

Graf 1 Štruktúra nákladov na jačmeň v roku 2018

Cost structure per barley in 2018

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2018, NPPC-VÚEPP, kap. Použitá literatúra [8]; vlastné prepočty¹⁰

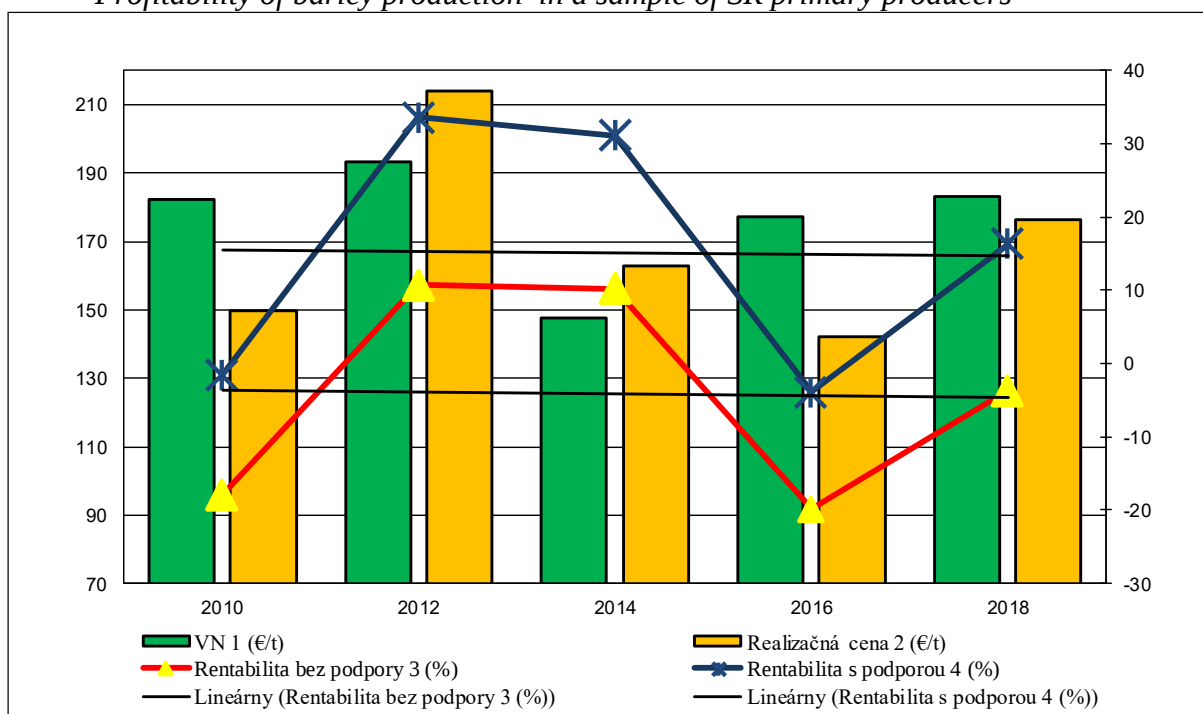
1/ Seeds, 2/ fertilizers, 3/ chemical protective equipment, 4/ other direct material, 5/ wages and social costs, 6/ agrochemical services, 7/ costs of auxiliary activities, 8/ other direct costs and services, 9/ overhead expenses, 10/ Source: Costs effectiveness of selected agricultural products in the SR in 2018, NPPC-VÚEPP, chapter Applied literature (8), own calculations

Ceny, rentabilita

V roku 2018 predávali respondenti 1 tonu jačmeňa za 176 €, čo bola v porovnaní s rokom 2010 vyššia realizačná cena o 18 %. Najkritickejším z hodnotených rokov bol pre jačmeň rok 2016, kedy jeho výroba nebola rentabilná a nedosahovala zisk ani so započítaním podpory. V roku 2018 bola realizačná cena jačmeňa pre výrobcov priaznivejšia, napriek tomu nedokázala pokryť jednotkové náklady, ktoré vzhľadom na klesajúcu úrodu rástli rýchlejšie. Jačmeň bol v ostatnom hodnotenom roku pre respondentov bez započítania podpory nerentabilný, na jednej tоне strácali 7 € a boli pod hranicou rentability (-3,69 %). So započítaním podpory sa výroba jačmeňa dostala do plusových čísiel a dosahovala rentabilitu 16,33 % (Graf 2).

Graf 2 Rentabilita výroby jačmeňa vo vzorke prvovýrobcov SR

Profitability of barley production in a sample of SR primary producers

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok za rok 2010, 2012, 2014, 2016, 2018; VÚEPP, NPPC, kap. Použitá literatúra [6,7 a 8]; vlastné prepočty⁵

1/ Costs, 2/ realization price, 3/ profitability without support, 4/ profitability with support, 5/ Source: Costs of agricultural products in the Slovak Republic for 2010, 2012, 2014, 2016, 2018; VÚEPP; NPPC, chapter Applied literature (6, 7 and 8), own calculations

Cukrová repa

Náklady, úrody

Celkové náklady na hektár cukrovej repy boli v roku 2018 v porovnaní s prvým hodnoteným rokom (2010) vyššie o 4 %. Najvýraznejší rast nákladov respondenti uvádzali na agrochemické služby (90 %). Priame materiálové náklady sa zvýšili o 17 %, čo ovplyvnilo najmä navýšenie nákladov na hnojivá (87 %). Rástli aj náklady na pomocné činnosti (traktorové práce, kombajnové práce, závlahy a iné), ktoré boli v porovnaní s rokom 2010

vyššie o 8 %. V porovnaní s rokom 2016 bol rast nákladov na pomocné činnosti najvýraznejší (77 %). Náklady na pomocné činnosti mali v roku 2018 dominantné postavenie v štruktúre celkových nákladov (22 %). V priebehu ostatných dvoch rokov celkové náklady na ha cukrovej repy respondentom klesli o 3 %. Najvýraznejšie klesli náklady na odpisy (86 %). Celkový pokles nákladov na cukrovú repu v porovnaní s rokom 2016 bol ovplyvnený aj nižšími nákladmi na mzdy a sociálne náklady spolu (52 %). Naopak náklady na hnojivá v uvedenom období vzrástli o 5 %.

Úroda cukrovej repy z dlhodobého hľadiska (v porovnaní s rokom 2010) klesla o 3 %. V porovnaní s rokom 2016 bola úroda z 1 hektára cukrovej repy nižšia o 11 ton (15 %). Nižšia úroda cukrovej repy nepriaznivo ovplyvnila jednotkové náklady, ktoré boli v porovnaní s rokom 2010 vyššie o 9 %. V roku 2018 bola výroba cukrovej repy druhou najdrahšou z hodnotených rokov a náklady na jej výrobu dosahovali 32 €/t (Tab. 2, Graf 3).

Tab. 2 Vývoj nákladov, výnosov a rentability cukrovej repy vo vzorke prvovýrobcov

The development of costs, incomes and profitability of sugar beet in a sample of primary producers

Rok ¹	úroda (t/ha) ²	náklady (€/ha) ³	náklady (€/t) ⁴	realizačná cena (€/t) ⁵	zisk-strata (€/t) ⁶	R1-rentabilita bez podpôr (%) ⁷	R2-rentabilita vrátane podpôr spolu (%) ⁸
2010	63,95	1 908,90	29,57	25,98	-3,59	-12,14	24,51
2012	46,25	2 044,75	43,61	40,06	-3,55	-8,14	38,32
2014	76,71	1 942,37	25,31	29,07	3,76	14,86	56,63
2016	72,66	2 064,64	28,42	23,97	-4,45	-15,66	12,49
2018	61,89	1 993,48	32,21	26,24	-5,97	-18,53	7,45
Indexy ⁹ 2018/2010	96,78	104,43	108,93	101,00	-	-	-

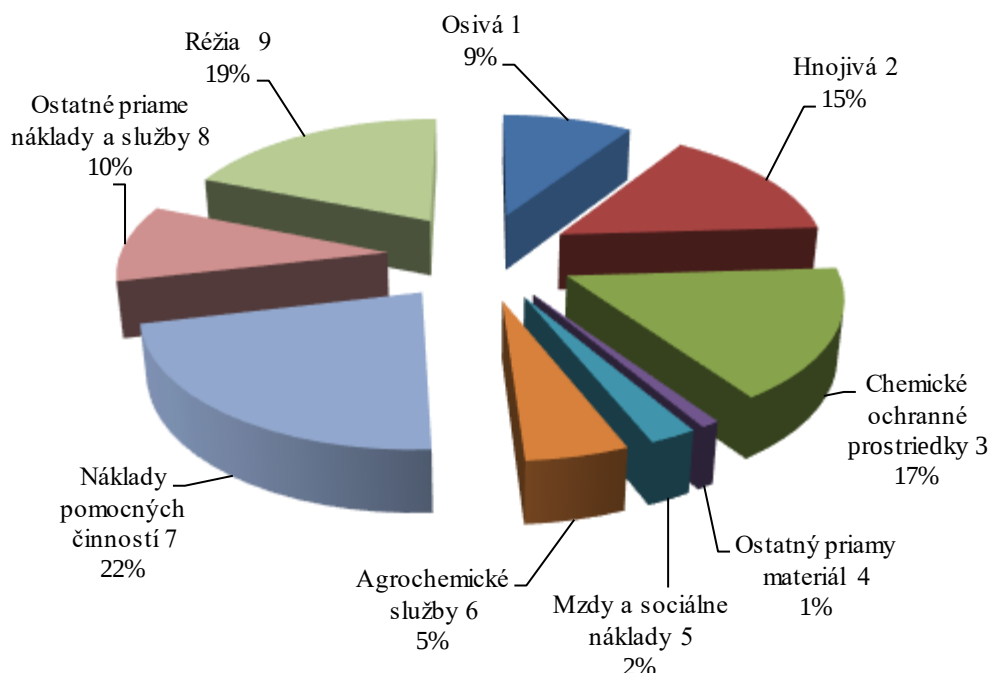
*v rokoch 2010, 2012, 2014, a 2018 respondenti uvádzali priame platby na plochu ((SAPS, LFA (ANC)) rozpočítavané koeficientom na základe výšky tržieb na všetky vyrábané komodity (RV a ŽV); v roku 2016 respondenti uvádzali alikvotnú časť priamych platieb na plochu podľa výmery cukrovej repy¹⁰

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP, NPPC, kap. Použitá literatúra [6,7 a 8]; vlastné prepočty¹¹

1/ Years, 2/ yield (t/ha), 3/ costs (€/ha), 4/ costs (€/t), 5/ realization price (€/t), 6/ profit-loss (€/t), 7/ R1 – profitability without support (%), 8/ R2 – profitability with total support (%), 9/ indices, 10/ * In 2010, 2012, 2014 and 2018, respondents reported direct area payments ((SAPS, LFA (ANC)), which were calculated on the basis of the sales amount for all produced commodities (plant production and animal production); in 2016 respondents reported an aliquot of direct payments on area according to sugar beet acreage, 11/ Source: Costs of agricultural products in the Slovak Republic for 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, NPPC-VÚEPP; own calculations

Graf 3 Štruktúra nákladov na cukrovú repu v roku 2018

Cost structure per sugar beet in 2018

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2018, NPPC-VÚEPP, kap. Použitá literatúra [8]; vlastné prepočty¹⁰

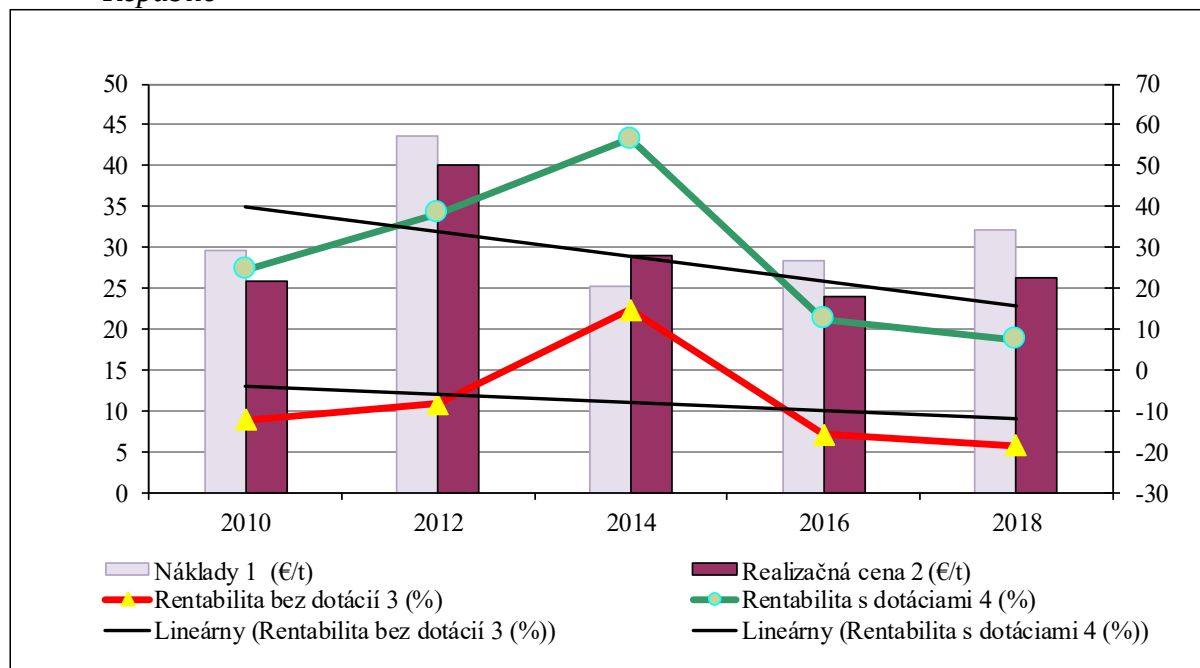
1/ Seeds, 2/ fertilizers, 3/ chemical protective equipment, 4/ other direct material, 5/ wages and social costs, 6/ agrochemical services, 7/ costs of auxiliary activities, 8/ other direct costs and services, 9/ overhead expenses, 10/ Source: Costs effectiveness of selected agricultural products in the SR in 2018, NPPC-VÚEPP, chapter Applied literature (8), own calculations

Ceny, rentabilita

Pre pestovateľov cukrovej repy bol z hodnotených rokov najpriaznivejším rok 2014, kedy dosahovala úrodu 77 ton z 1 hektára a pri realizačnej cene 29 €/t a nákladoch 25 €/t dosahovala zisk 4 € z 1 tony cukrovej repy aj bez dotačných stimulov. Naopak rok 2018 bol podľa respondentov na cukrovú repu najnepriaznivejší. Napriek nižším hektárovým nákladom o 3 %, výraznejšie klesanie úrody z hektára v porovnaní s rokom 2016 ovplyvnilo navýšenie jednotkových nákladov na cukrovú repu o 13 %. V roku 2018 respondenti predávali 1 tonu cukrovej repy za 26 €, čo bola o 9 % vyššia cena ako v roku 2016, ale nedokázala pokryť jednotkové náklady, ktorých rast bol rýchlejší. V ostatnom hodnotenom roku respondenti strácali na 1 tony cukrovej repy 6 € a s jej výrobou boli bez započítania podpory pod hranicou rentability -19 %. Cukrová repa bola v roku 2018 pre respondentov rentabilná (Graf 4) iba so započítaním dotačných stimulov (7,45 %).

Graf 4 Rentabilita výroby cukrovej repy vo vzorke prvovýrobcov SR

Profitability of sugar beet production in a sample of primary producers in Slovak Republic

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP, NPPC, kap. Použitá literatúra [6,7 a 8]; vlastné prepočty⁵

1/ Costs, 2/ realization price, 3/ profitability without support, 4/ profitability with support, 5/ Source: Costs of agricultural products in the Slovak Republic for 2010, 2012, 2014, 2016, 2018; VÚEPP; own calculations

Ekonomická efektívnosť vybraných komodít živočíšnej výroby

Dojnice-mlieko

Ceny a rentabilita

V roku 2018 dosahovala realizačná cena mlieka 0,34 € za liter, čo bolo o 17 % viac ako na začiatku hodnoteného obdobia a v porovnaní s rokom 2016 bola vyššia o 31 %. Náklady na 1 liter mlieka boli v porovnaní s rokom 2010 vyššie o 10 %. V roku 2018 respondenti vyrobili 1 liter mlieka za 0,43 €, čo presahovalo realizačnú cenu o 0,09 €. Pri výrobe mlieka bol pre respondentov z hodnotených rokov najkritickejší rok 2016, kedy strácali na 1 litri mlieka 0,14 €. Jednotkové náklady na mlieko presahovali jeho realizačnú cenu počas celého hodnoteného obdobia a podpora určená pre živočíšnu výrobu stratu iba zmierňovala. V roku 2018 bola výroba mlieka nerentabilná a bez započítania podpory bola pod hranicou rentability (-21 %). Výroba mlieka nebola v ostatnom hodnotenom roku rentabilná ani so započítaním celkovej podpory (vrátane alikvotnej časti podpôr na plochu) a zostala pod hranicou rentability (-3,03 %) - Tab. 3, Graf 5.

Tab. 3 **Náklady, ceny a rentabilita pri dojniciach a mlieku**
Costs, prices and profitability – dairy cows and milk

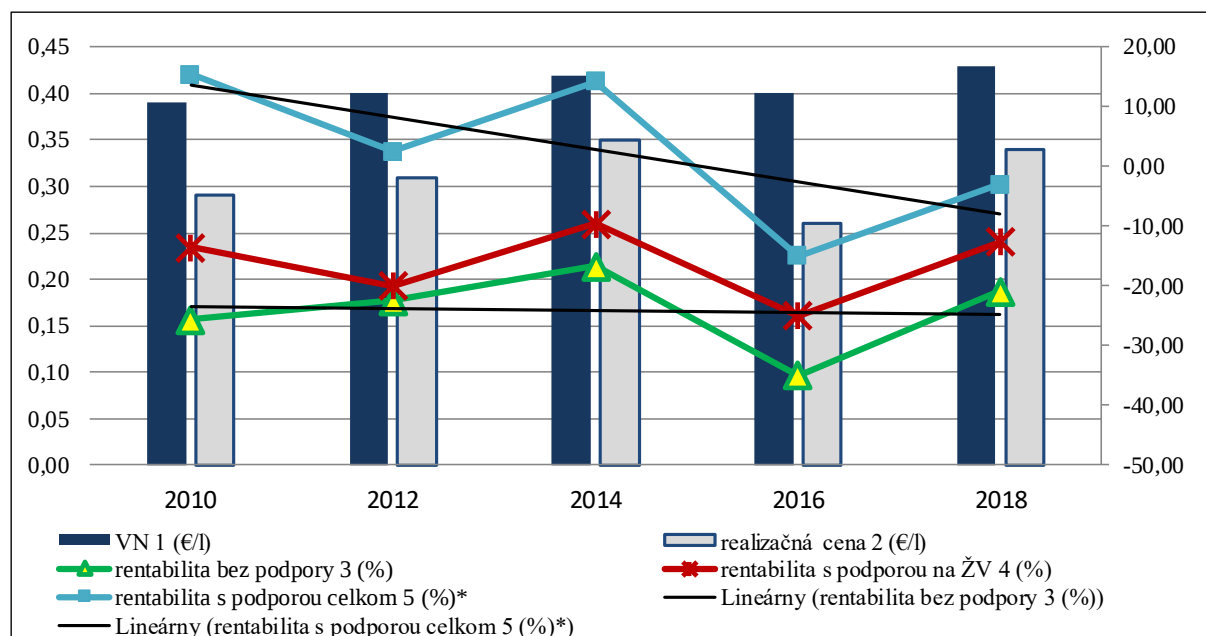
	2010	2012	2014	2016	2018	Index ¹ 2018/2010
Úžitkovosť v l.100 KD ^{-1 2}	1 545,54	1 576,51	1 695,43	2 013,59	1 952,40	126,32
Náklady v €.100 KD ^{-1 3}	655,77	709,58	789,51	795,79	839,82	128,07
VN v €.l ^{-1 4}	0,39	0,40	0,42	0,40	0,43	110,26
Realizačná cena v €.l ^{-1 5}	0,29	0,31	0,35	0,26	0,34	117,24
Zisk-strata v €.l ^{-1 6}	-0,10	-0,09	-0,07	-0,14	-0,09	-
R1-rentabilita bez podpory v % ⁷	-25,64	-22,50	-16,67	-35,00	-20,93	-
R2-rentabilita s podporou na ŽV v % ⁸	-13,49	-20,00	-9,52	-25,00	-12,58	-
R3-rentabilita s podp. celkom v % ⁹	15,38	2,5	14,29	-15,00	-3,03	-

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP, NPPC, kap. Použitá literatúra [6,7 a 8]; vlastné prepočty¹⁰

* vrátane alikvotnej časti podpory na plochu¹¹

1/ Index, 2/ yield in liters per 100 feeding days, 3/ costs in € per 100 feeding days, 4/ production costs in € per liter, 5/ realization price in € per liter, 6/ profit-loss in € per liter, 7/ R1 – profitability without support in %, 8/ R2 – profitability with support for animal production in %, 9/ R3 – profitability with total support in %, 10/ Source: Costs of agricultural products in the Slovak Republic for 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP; own calculations, 11/ * including an aliquot part of the area support

Graf 5 **Rentabilita výroby mlieka vo vzorke prvovýrobcov SR**
Profitability of milk production in a sample of SR primary producers

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP, NPPC, kap. Použitá literatúra [6,7 a 8]; vlastné prepočty⁶

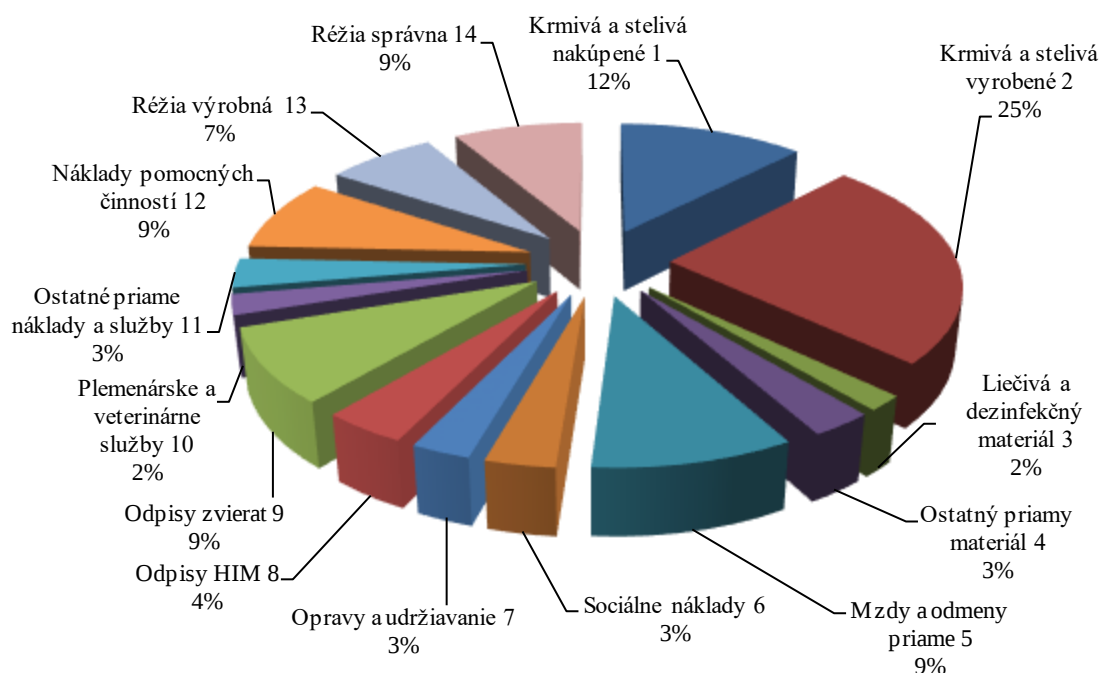
* vrátane alikvotnej časti podpory na plochu⁷

1/ Production costs, 2/ realization price, 3/ profitability without support, 4/ profitability with support for animal production, 5/ profitability with total support, 6/ Source: Costs of agricultural products in the Slovak Republic for 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP; own calculations, 7/ * including an aliquot part of the area support

Na začiatku hodnoteného obdobia (v rokoch 2010, 2012 a 2014) dokázali respondenti so započítaním celkovej podpory vyrábať mlieko so ziskom. V ostatných dvoch hodnotených rokoch aj započítaná celková podpora (vrátane podpôr na plochu) stratu iba zmiernila (Graf 5). V štruktúre nákladov dominovali náklady na krmivá a stelivá, ktorých podiel tvoril 37 % z celkových nákladov na dojnicu (Graf 6).

Graf 6 Štruktúra nákladov na dojnicu v roku 2018

Cost structure per dairy cow in 2018

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2018, NPPC-VÚEPP, kap. Použitá literatúra [8]; vlastné prepočty¹⁵

1/ Purchased feed and litters, 2/ feed and litters made in own direction, 3/ medicaments and disinfectants, 4/ other direct material, 5/ wages and rewards – direct, 6/ social costs, 7/ repairs and maintenance, 8/ depreciation of tangible fixed assets, 9/ depreciation of animals, 10/ breeding and veterinary services, 11/ other direct costs and services, 12/ costs of auxiliary activities, 13/ production overhead expenses, 14/ administrative overhead expenses, 15/ Source: Costs effectiveness of selected agricultural products in the SR in 2018, NPPC-VÚEPP, own calculations

Výkrm ošípaných

Cena a rentabilita

Realizačná cena vo výkrme ošípaných bola v ostatnom hodnotenom roku o 23 % vyššia ako na začiatku hodnoteného obdobia. V roku 2018 dosahovala cena 1 kg živej hmotnosti ošípanej 1,38 €. Vývoj realizačnej ceny vo výkrme ošípaných mal v hodnotenom období kolísavý trend, pričom najpriaznivejšia pre chovateľov ošípaných bola v roku 2012, kedy predávali 1 kg ž.hm. za 1,40 €. V roku 2016 bola nižšia o 0,20 € a v roku 2018 dosiahla 1,38 €/kg ž.hm.. Obdobný kolísavý trend mal aj vývoj jednotkových nákladov, ktoré počas celého hodnoteného obdobia prevažovali realizačnú cenu. Na začiatku hodnoteného obdobia v roku 2012 v porovnaní s rokom 2010 klesli náklady na 1 kg. ž.hm. ošípanej vo výkrme o 4 % a dosahovali 1,52 €/kg ž.hm.. Najvyššie jednotkové náklady na výkrm ošípaných boli

v roku 2014 (1,81 €/kg ž.hm.). V ostatnom hodnotenom roku dosahovali jednotkové náklady na výkrm ošípaných 1,53 €/kg ž.hm. a v porovnaní s rokom 2016 boli vyššie o 4 % (Tab. 4).

Tab. 4 **Náklady, ceny a rentabilita vo výkrme ošípaných**
Costs, prices and profitability – pigs in fattening

	2010	2012	2014	2016	2018	Index ¹ 2018/2010
Úžitkovosť v kg .100 KD ^{-1 2}	59,32	60,98	70,27	69,49	73,92	124,61
Náklady v €.100 KD ^{-1 3}	78,01	88,54	87,16	81,03	94,63	121,30
VN v €.kg ^{-1 4}	1,58	1,52	1,81	1,47	1,53	96,84
Realizačná cena v €.kg ^{-1 5}	1,12	1,40	1,24	1,20	1,38	123,21
Zisk-strata v €.kg ^{-1 6}	-0,46	-0,12	-0,57	-0,27	-0,15	-
R1-rentabilita bez podpory v % ⁷	-29,11	-7,89	-31,49	-18,37	-9,80	-
R2-rentabilita s podporou na ŽV v % ⁸	-29,11	-7,89	-31,49	-17,93	-9,80	-
R3-rentabilita s podporou celkom v %* ⁹	-10,13	11,18	-19,89	-8,84	-2,88	-

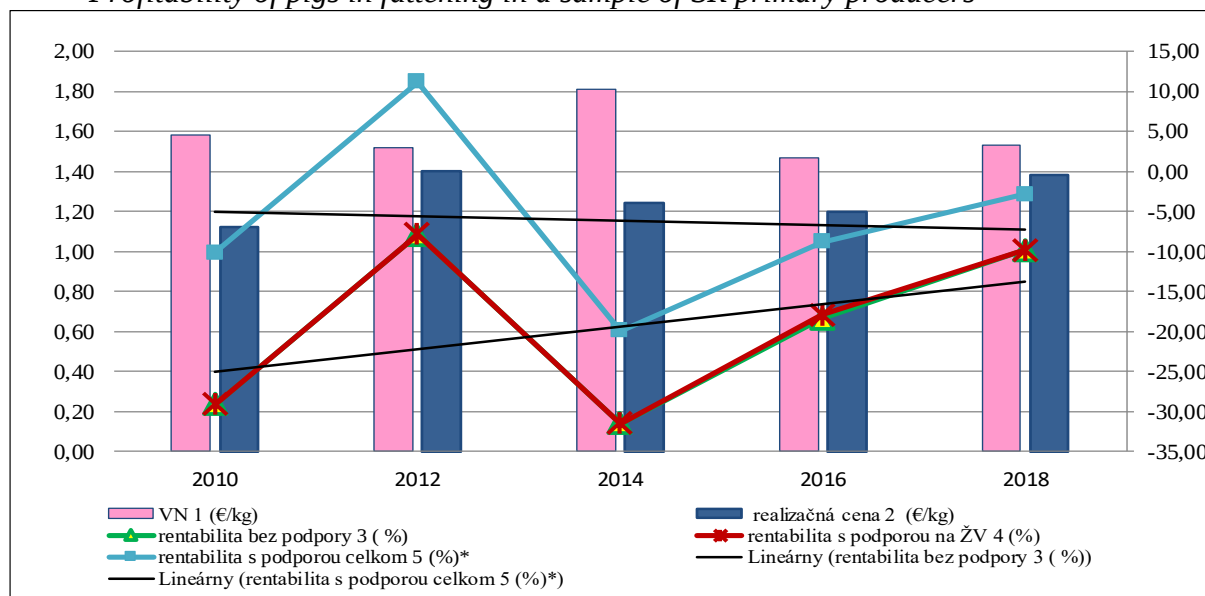
Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP,NPPC, kap. Použitá literatúra [6,7 a 8]; vlastné prepočty¹⁰

* vrátane alikvotnej časti podpory na plochu¹¹

1/ Index, 2/ yield in kg per 100 feeding days, 3/ costs in € per 100 feeding days, 4/ production costs in € per kg, 5/ realization price in € per kg, 6/ profit-loss in € per kg, 7/ R1 – profitability without support in %, 8/ R2 – profitability with support for animal production in %, 9/ R3 – profitability with total support in %, 10/ Source: Costs of agricultural products in the Slovak Republic for 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP; own calculations, 11/ * including an aliquot part of the area support

V štruktúre nákladov dominovali obdobne ako pri dojniciach náklady na krmivá a stelivá, ktoré tvorili až 60 % z celkových nákladov na ošípané vo výkrme (Graf 8). V chove ošípaných na výkrm respondenti uvádzali stratu počas celého hodnoteného obdobia. Najvýraznejšie straty boli zaznamenané v roku 2014, kedy boli chovatelia ošípaných na výkrm hlboko pod hranicou rentability (-31 %). So započítaním alikvotnej časti podpôr na plochu sa strata iba zmiernila a záporná rentabilita klesla na -20 %. V ostatnom hodnotenom roku (2018) bola strata na 1 kg ž.hm. ošípanej vo vzorke podnikov miernejšia a so započítaním alikvotnej časti podpory sa záporná rentabilita zmiernila na -3 %. Bez započítania uvedenej podpory dosahovala záporná rentabilita vo výkrme ošípaných -10 % (Graf 7).

Graf 7 Rentabilita ošipovaných na výkrm vo vzorke prvovýrobcov SR
Profitability of pigs in fattening in a sample of SR primary producers

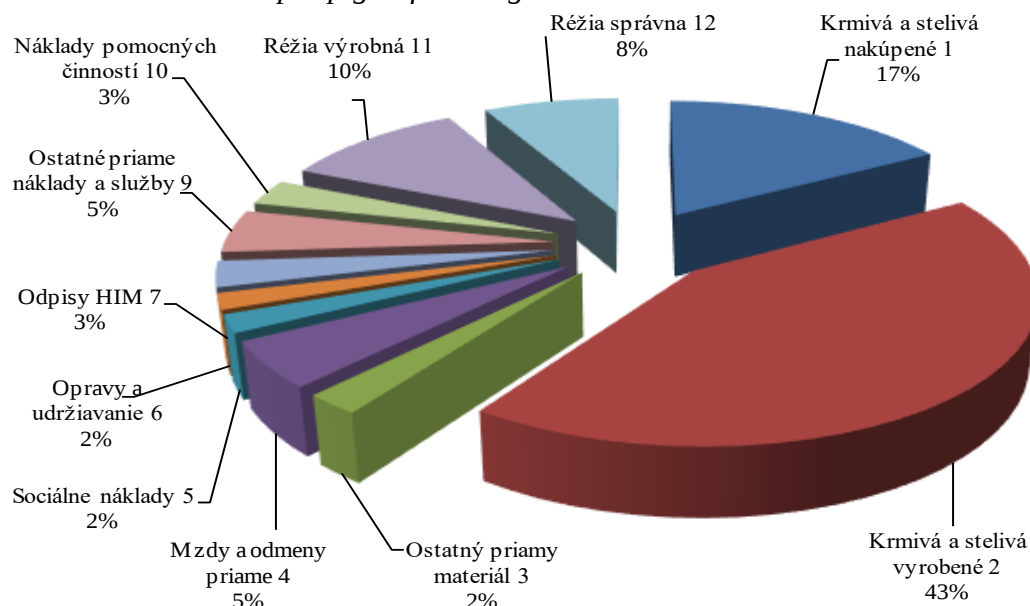

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP, NPPC, kap. Použitá literatúra [6,7 a 8]; vlastné prepočty⁶

* vrátane alikvotnej časti podpory na plochu⁷

1/ Production costs, 2/ realization price, 3/ profitability without support, 4/ profitability with support for animal production, 5/ profitability with total support, 6/ Source: Costs of agricultural products in the Slovak Republic for 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, VÚEPP; own calculations, 7/* including an aliquot part of the area support

Graf 8 Štruktúra nákladov na ošipánú vo výkrme v roku 2018
Costs structure per pig in fattening in 2018

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2018, NPPC-VÚEPP, kap. Použitá literatúra [8]; vlastné prepočty¹³

1/ Purchased feed and litters, 2/ feed and litters made in own direction, 3/ other direct material, 4/ wages and rewards – direct, 5/ social costs, 6/ repairs and maintenance, 7/ depreciation of tangible fixed assets, 8/ breeding and veterinary services, 9/ other direct costs and services, 10/ costs of auxiliary activities, 11/ production overhead expenses, 12/ administrative overhead expenses, 13/ Source: Costs effectiveness of selected agricultural products in the SR in 2018, NPPC-VÚEPP, own calculations

Záver

Z uvedenej analýzy vyplýva, že už dlhodobo zohráva tak pri výrobe hodnotených ekonomicky citlivých živočíšnych, ako aj rastlinných komodít významnú úlohu poskytnutá podpora, bez ktorej najmä v ostatných rokoch respondenti nedosahovali zisk. Podnikateľské prostredie v poľnohospodárstve je ovplyvňované najmä volatilitou cien na trhoch s poľnohospodárskymi komoditami a vývojom jednotkových nákladov na ich výrobu, ktoré v ostatných hodnotených rokoch rástli rýchlejšie ako realizačné ceny.

Z komodít rastlinnej výroby boli v analýze ekonomicky hodnotené komodity jačmeň a cukrová repa, na ktoré vplývajú okrem ekonomických ukazovateľov aj klimatické podmienky. V ostatnom hodnotenom roku nepriaznivé klimatické podmienky spôsobili zníženie úrody pri oboch komoditách, čo nepriaznivo vplývalo na jednotkové náklady a v roku 2018 bola bez dotačných stimulov ich výroba nerentabilná. Dlhodobo ekonomicky citlivými komoditami živočíšnej výroby sú dojnice-mlieko a výkrm ošípaných. Úžitkovosť uvedených komodít sa v hodnotených rokoch zvyšovala, napriek tomu nedosahovali zisk. Rýchlejší rast jednotkových nákladov ako realizačnej ceny nepriaznivo pôsobil na ich rentabilitu a do plusových čísiel sa nedostali ani so započítaním podpory, ktorá stratu zmiernila.

Použitá literatúra

- [1] CHRASTINOVÁ, Z. a kol. (2018): Dopad podporných nástrojov SPP EÚ na ekonomickú efektívnosť poľnohospodárstva a potravinárstva SR a synergia dopadov agrárnych politík v komplexe ekonomických, sociálnych a environmentálnych funkcií poľnohospodárstva. Štúdia č. 202/2019, Bratislava: NPPC-VÚEPP, ISBN 978-80-8058-632-4.
- [2] POPESKO B. - PAPADAKI Š. (2016): Moderní metody řízení nákladů, Jak dosáhnout efektivního vynakládání nákladů a jejich snížení, Praha: Grada Publishing 264 s., ISBN 978-80-247-5773-5.
- [3] SEDLÁČEK, J. - KOUŘILOVÁ, J. - PŠENČÍK J. (2012): Models of the realistic reporting of subsidies in the farm accounting. Agricultural Economics-Zemědělská Ekonomika. 58 (1). 34-40, ISSN 1805-9295 (On-line).
- [4] SYNEK M. a kol. (2007): Manažérska ekonomika 4., aktualizované a rozšírené vydání, Praha: Grada Publishing, 464 s., ISBN 978-80-247-1992-4.
- [5] SYRŮČEK, J. a kol. (2017): Kalkulace ekonomických ukazatelů v chovu skotu. Praha: VUŽV, 2017, v.v.i., 26 s., ISBN 978-80-7403-162-5.
- [6] TRUBAČOVÁ, A. (2013): Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2012 v triedení podľa výrobných oblastí. Bratislava: VÚEPP, ISBN 978-80-8058- 591-4
- [7] TRUBAČOVÁ, A. (2015): Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2014 v triedení podľa výrobných oblastí. Bratislava: NPPC-VÚEPP, ISBN 978-80-8058-605-8.

- [8] TRUBAČOVÁ, A. - JENČÍKOVÁ, J. - ĎURIČOVÁ, I. (2019): Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2018 v triedení podľa výrobných oblastí. Bratislava: NPPC-VÚEPP, ISBN 978-80-8058- 613-3
- [9] VOCHOZKA M. - MULAČ P. a kol. (2012): Podniková ekonomika, Praha: Grada Publishing, 576 s., ISBN 978-80-247-4372-1

Došlo 12.2. 2020

Kontaktné adresy

Ing. Anna TRUBAČOVÁ

Ing. Jana JENČÍKOVÁ

NPPC - Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava, Slovenská republika

tel. +0421 (0)2 58243 296 e-mail: anna.trubacova@nppc.sk

tel. +0421 (0)2 58243 311 e-mail: jana.jencikova@nppc.sk

Samanta Dömötörövä - Milan Repka

Analýza transakcií na trhu s poľnohospodárskou pôdou v roku 2018

Analysis of transactions in the agricultural land market in 2018

Abstract *The paper deals with the analysis of the agricultural land market in 2018 in selected twelve districts of the Slovak Republic. It evaluates data on sales, type and price of agricultural land from purchase and sale contracts entered in the Land Register. These are sold agricultural land plots located in the extravilan cadastral areas, where there were no buildings, constructions and the like. In the period of 2018, 35 359 plots of land were sold in twelve selected districts of Slovakia. Of this, arable land accounted for the largest share (64,51%) of land sold. Most plots with agricultural land was sold in the Dunajská Streda district (14,82%). The average land size amounted 2 211 m² and the average market price for the total area of sold agricultural land in all twelve districts reached 0,87 €·m⁻² in 2018.*

Key words *agricultural land - market price of agricultural land - land area - land type - transactions in the agricultural land market*

Abstrakt Príspevok sa zaoberá analýzou trhu s poľnohospodárskou pôdou v roku 2018 vo vybraných dvanástich okresoch SR, pričom vyhodnocuje údaje o predajoch, druhu a cene poľnohospodárskej pôdy z kúpno-predajných zmlúv zapísaných do katastra nehnuteľností. Ide o predané poľnohospodárske pozemky umiestnené v extraviláne katastrálnych území, na ktorých sa nenachádzali stavby, budovy a podobne. V období roka 2018 bolo v dvanástich vybraných okresoch Slovenska predaných 35 359 pozemkov. Z toho najväčší podiel (64,51 %) predaných pozemkov predstavovala orná pôda. Najviac pozemkov s poľnohospodárskou pôdou sa predalo v okrese Dunajská Streda (14,82%). Priemerná veľkosť pozemkov činila 2 211 m² a hodnota priemernej trhovej ceny za celú výmeru predanej poľnohospodárskej pôdy vo všetkých dvanástich vybraných okresoch SR spolu v roku 2018 dosiahla 0,87 €·m⁻².

Kľúčové slová poľnohospodárska pôda - trhovú cenu poľnohospodárskej pôdy - výmera pozemkov - druh pozemku - transakcie na trhu s poľnohospodárskou pôdou

Základom pre rozvinutie trhu vo všeobecnosti je vlastníctvo k statkom, k hospodárskym užitočným predmetom vonkajšieho prostredia, pričom predávajúci a kupujúci musia mať možnosť statkom voľne disponovať. Toto možno do značnej miery aplikovať aj pre trh s pôdou. Trh s poľnohospodárskou pôdou sa vyznačuje niektorými špecifikami. Pôda je základným a neobnoviteľným zdrojom produkcie potravín a prírodného bohatstva každého štátu. Pôda musí byť štátom chránená. Trh s pôdou musí byť do určitej miery regulovaný štátom aj napriek skutočnosti, že v podmienkach úplného trhového hospodárstva podlieha plnému pôsobeniu trhových síl, t.j. ponuky a dopytu, čím sa stáva bežným predmetom predaja

a kúpy (PAVLIČKOVÁ, K. - SPIŠIAK, P., 2007). Poľnohospodárstvo je ako iné odvetvia v neustálom vývoji a je ovplyvňované zmenami spôsobenými požiadavkami spotrebiteľov, politikov, ochranou životného prostredia a hospodárskym tlakom. Cena poľnohospodárskej pôdy je teda ovplyvňovaná nielen agronomickými, ale aj ekonomickými, sociálnymi a demografickými faktormi (SKLENIČKA, P. a kol., 2013). BAŇSKI, J. (2011) pripomína, že cena poľnohospodárskej pôdy závisí v prvom rade od kvality, veľkosti a umiestnenia poľnohospodárskej pôdy.

V článku LAZÍKOVÁ, J. - LAZÍKOVÁ, Z. (2018) je uvedené, že najväčším problémom rozvoja trhu s poľnohospodárskou pôdou je fragmentácia a vlastníctvo pôdy na Slovensku, pretože je v súčasnosti celkom bežné, že jeden hektár pôdy má viac ako desať vlastníkov a vlastník nemá jeden alebo niekoľko pozemkov primeraných na hospodárenie ale je spoluvlastníkom niekoľkých malých pozemkov roztrúsených v jeho blízkosti alebo vo vzdialenejšom okolí. Problémy na trhu s pôdou tiež spôsobuje pôda neznámych vlastníkov (15,71 %), ktorá je pod správou SPF, takáto pôda sa nedá predat' a preto je na Slovensku dôležitý prenájom pôdy ako píše TAKÁČ, I. a kol. (2020).

Pre cenu, za ktorú sa realizuje kúpa pôdy medzi fyzickými a právnickými osobami platí cena, na ktorej sa vzájomne dohodnú zmluvné strany v kúpnej zmluve. Táto dohodnutá cena nepodlieha žiadnym zákonným obmedzeniam okrem zákona č. 18/1996 Z. z. o cenách a rovnako je nezávislá od úradných cien pôdy určených podľa niektorého z právnych predpisov upravujúcich cenu pôdy. Aj výsledky prieskumu realizovaného v rámci VEGA projektu č. 1/0357/08 (Variabilná hodnota poľnohospodárskej pôdy) potvrdili, že trhové subjekty nie sú ovplyvnené úradnými cenami pôdy (LAZÍKOVÁ, J. - TAKÁČ, I., 2010).

Na Slovensku dlhodobo neexistuje cenový predpis, ktorý by stanovil výšku trhovej ceny poľnohospodárskej pôdy v jednotlivých regiónoch Slovenska. Máme viacero právnych predpisov, ktoré stanovujú cenu pôdy v závislosti od účelu, na ktorý sa cena zisťuje. Do roku 2004 bola administratívna cena pôdy na Slovensku určená podľa vyhlášky Ministerstva financií SR č. 465/1991 Zb. o cenách stavieb, pozemkov, trvalých porastov, úhradách za zriadenie práva osobného užívania pozemkov a náhradách za dočasné užívanie pozemkov. Po zrušení tejto vyhlášky bolo vytvorených viac právnych predpisov, ktoré určujú administratívnu cenu pôdy, a to v závislosti od účelu, pre ktorý sa cena pozemkov stanovuje BARAN, T. a kol. (2012).

Metodický postup riešenia

Základným materiálom pre analýzu boli údaje o transakciách s poľnohospodárskou pôdou v dvanástich vybraných okresoch SR - Dunajská Streda, Topoľčany, Liptovský Mikuláš, Rimavská Sobota, Svidník, Michalovce, Trnava, Nitra, Žilina, Banská Bystrica, Prešov a Košice-okolie. Dostupné údaje boli analyzované z viacerých hľadísk:

- podľa počtu predaných pozemkov,
- podľa regionálneho výskytu predávaných pozemkov,
- podľa druhu pozemku,
- podľa výmery parcely v m² a ceny pozemku v eurách,
- podľa právnej formy nadobúdateľa pozemku.

Pre hodnotenie transakcií na trhu s poľnohospodárskou pôdou boli použité dáta z vybraných kúpno-predajných zmlúv evidovaných v katastri nehnuteľností ohlásených na vklad podľa katastrálnych území vo vybraných okresoch v období roka 2018. Za účelom porovnania priemerných trhových cien s úradnými cenami pôdy boli použité údaje o ocenení pôdneho fondu, uložené v Bonitačnej banke dát NPPC-VÚEPP, vyjadrujúce úradné ocenenie pozemkov na úrovni najnižšej oceňovacej jednotky bonitovanej pôdno-ekologickej jednotky (BPEJ). Ide o ceny pôdy, ktoré boli určené na základe Prílohy č. 1 Vyhlášky č. 38/2005 Z.z. MP SR z roku 2005 o určení hodnoty pozemkov a porastov na nich na účely pozemkových úprav.

Vlastná práca

Počet a výmera predaných pozemkov v roku 2018

V roku 2018 bolo vo vybraných okresoch SR predaných celkom 35 359 pozemkov, z toho podľa druhu pozemku 22 745 pozemkov s ornou pôdou, čo predstavuje v percentuálnom vyjadrení 64,51 % a 12 294 s trvalými trávnatými porastami (34,87 %), 192 pozemkov s vinicami (0,54 %) a 28 pozemkov s ovocnými sadičkami (0,08 %). Z celkového počtu predaných pozemkov vo všetkých okresoch spolu bol najväčší počet pozemkov s poľnohospodárskou pôdou predaný v okresoch Dunajská Streda (14,82 %), Rimavská Sobota (14,33 %) a Liptovský Mikuláš (12,41 %). Najmenšie podiely z celkového počtu predaných pozemkov s poľnohospodárskou pôdou boli v okresoch Prešov (3,44 %) a Trnava (2,69 %).

Na základe členenia podľa druhu pozemku, bol najväčší podiel predaných pozemkov zo všetkej poľnohospodárskej pôdy v sledovaných okresoch SR v kategórii orná pôda. Najviac pozemkov s ornou pôdou sa predalo v roku 2018 v okresoch Dunajská Streda (10,35 %), Rimavská Sobota (7,90 %) a Košice-okolie (7,25 %). Najmenšie podiely predaných pozemkov s ornou pôdou boli zaznamenané v okresoch Prešov (2,84 %), Banská Bystrica (2,82 %) a Trnava (2,41 %).

Trvalé trávne porasty boli predávané vo všetkých sledovaných okresoch (Tab. 1, Graf 1). Najväčší podiel z celkového počtu predaných trvalých trávnych porastov bol v okresoch Liptovský Mikuláš (19,90 %) a Rimavská Sobota (18,06 %). Minimálny podiel počtu pozemkov s trvalými trávnyimi porastami bol v okresoch Prešov (1,71 %) a Trnava (0,68 %).

V roku 2018 sa vinice predávali v štyroch sledovaných okresoch. Na celkovom počte predaných pozemkov s vinicami mali preukázateľne najväčší podiel okresy Nitra (72,40 %) a Rimavská Sobota (17,71 %). Najmenej predávané boli vinice v okrese Dunajská Streda (2,08 %).

Ovocné sady sa predávali v roku 2018 v 9 sledovaných okresoch, najväčší podiel na predaji ovocných sádov z celkového počtu ovocných sádov mal okres Rimavská Sobota (39,29 %). Nad hranicou 10 percent ostali ešte okresy Dunajská streda (17,86 %) a Liptovský Mikuláš (14,29 %).

V súbore dvanástich sledovaných okresov SR bola celková výmera poľnohospodárskej pôdy 77 965 765 m² (7 797 ha), z tejto výmery tvorila orná pôda 54,40 % (4 241 ha), trvalé trávne porasty 45,28 % (3 530 ha), vinice 0,18 % (14 ha) a ovocné sady 0,14 % (11 ha). V rámci jednotlivých analyzovaných okresov SR bol podiel predanej poľnohospodárskej pôdy v roku

2018 výrazne najväčší v okrese Rimavská Sobota (52,53 %), čo predstavuje štvornásobne väčší podiel, aký dosiahol okres Svidník (druhý v poradí) s podielom (12,23 %) z celkovej predanej výmery. V okrese Dunajská Streda bol podiel (8,68 %) a v okrese Topoľčany (5,38 %). Najmenší podiel z celkovej predanej výmery poľnohospodárskej pôdy bol zaznamenaný v okresoch Banská Bystrica (1,38 %) a Žilina (0,80 %).

Okres Rimavská Sobota mal najväčší podiel aj pri predajoch ornej pôdy s hodnotou 40,27 %. V okrese Dunajská Streda bol podiel z celkovej predanej ornej pôdy 2,8-násobne nižší (14,39 %). Najmenší podiel výmery ornej pôdy bol predaný v okresoch Banská Bystrica (0,96 %) a Žilina (0,71 %).

Tab. 1 Počet a výmera predaných pozemkov (m²) podľa druhu pozemku vo vybraných okresoch SR v roku 2018

Number and acreage of sold land according to type of land in selected SR districts in 2018

Okres ¹	Druh pozemku ²									
	Poľnohos. pôda ³		Orná pôda ⁴		Vinice ⁵		Ovocné sady ⁶		TTP ⁷	
	Počet ⁸	Výmera ⁹ (m ²)	Počet	Výmera (m ²)	Počet	Výmera (m ²)	Počet	Výmera (m ²)	Počet	Výmera (m ²)
Dunajská Streda	5 226	6 767 318	3 649	6 104 090	4	17 363	5	56 812	1 568	589 053
Trnava	948	3 453 059	849	3 350 819	15	19 296	1	6 414	83	76 530
Nitra	3 043	3 129 054	2 178	2 783 746	139	40 661	1	1 349	725	303 298
Topoľčany	2 257	4 195 665	1 761	3 465 255	-	-	2	1 886	494	728 524
Liptovský Mikuláš	4 377	2 588 330	1 927	1 071 311	-	-	4	12 763	2 446	1 504 256
Žilina	3 035	581 772	1 781	302 466	-	-	1	688	1 253	278 618
Banská Bystrica	2 553	1 077 288	994	405 956	-	-	-	-	1 559	671 331
Rimavská Sobota	5 052	40 953 179	2 787	17 081 270	34	65 358	11	21 833	2 220	23 784 718
Prešov	1 214	1 235 001	1 003	1 038 178	-	-	1	5 768	210	191 055
Svidník	2 170	9 536 188	1 724	3 354 059	-	-	-	-	446	6 182 129
Košice-okolie	3 399	2 268 130	2 556	1 878 074	-	-	2	984	841	389 072
Michalovce	1 985	2 180 784	1 536	1 578 902	-	-	-	-	449	601 882
Spolu	35 259	77 965 765	22 745	42 414 125	192	142 679	28	108 497	12 294	35 300 465

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty¹⁰

Poznámka: predaj sa neuskutočnil¹¹

1/ District, 2/ type of land, 3/ agricultural land, 4/ arable land, 5/ vineyard, 6/ orchards, 7/ permanent grass land, 8/ number, 9/ acreage, 10/ Source: VÚGK, own calculations, 11/ Note: the sale did not take place

Podiel výmery predaných trvalých trávnych porastov v rámci jednotlivých vybraných okresov SR v roku 2018 bol najväčší v okrese Rimavská Sobota a to až (67,38 %) z celkovej

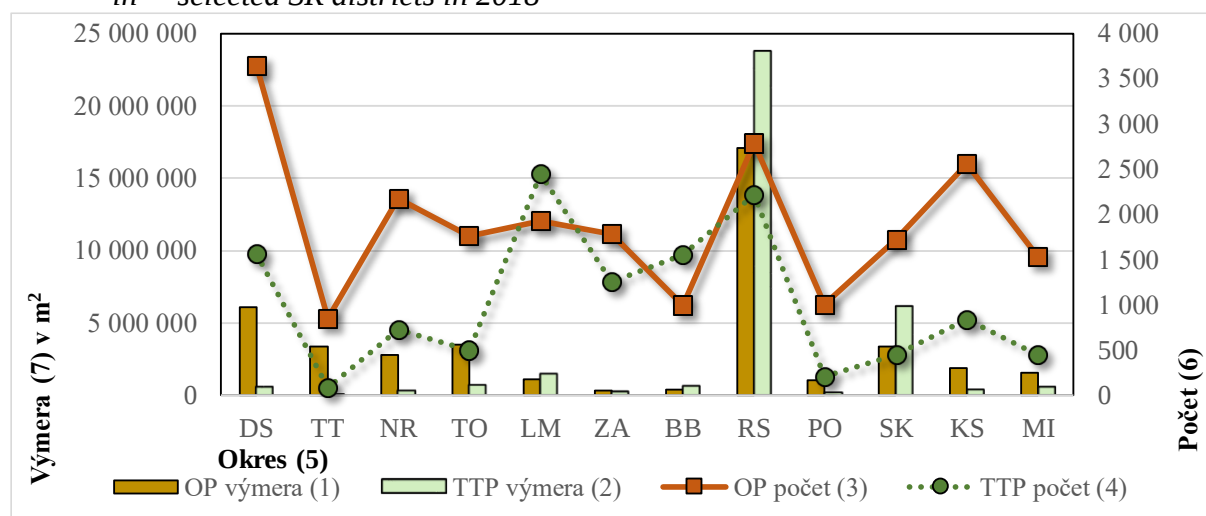
predanej výmery trvalých trávnych porastov, čo je 3,8-krát viac ako bol podiel v okrese Svidník (17,51 %). V okrese Liptovský Mikuláš bol podiel 4,26 % a v okrese Topoľčany 2,06 %. Nasledujúcich 8 okresov nedosiahlo ani 2-percentný podiel z celkovej výmery predaných trvalých trávnych porastov: Banská Bystrica (1,90 %), Michalovce (1,71 %), Dunajská Streda (1,67 %), Košice-okolie (1,10 %), Nitra (0,86 %), Žilina (0,79 %), Prešov (0,54 %) a Trnava (0,22 %).

Vinice sa predávali v štyroch okresoch, z toho okresy Rimavská Sobota a Nitra spolu zaberali až 74,31 % z celkovej výmery predaných viníc (Rimavská Sobota 45,81 % a Nitra 28,50 %). Nasledovali okresy Trnava (13,52 %) a Dunajská Streda (12,17 %).

Ovocné sady boli predávané v deviatich okresoch viac ako polovica z celkovej predanej výmery ovocných sádov bola v okrese Dunajská Streda (52,36 %) a viac ako jedna pätina v okrese Rimavská Sobota (20,12 %). Podiel nad 10 % bol zaznamenaný už iba v okrese Liptovský Mikuláš 11,76 %. V okrese Trnava bol podiel predanej výmery ovocných sádov 5,91 % a v okrese Prešov 5,32 %. Približne rovnakú hodnotu dosiahli susedné okresy Topoľčany (1,74 %) a Nitra (1,24 %). Minimálny podiel predanej výmery ovocných sádov bol v okresoch Košice-okolie (0,91 %) a Žilina (0,63 %).

Graf 1 Počet a výmera predaných pozemkov (m²) s ornou pôdou a trvalými trávnyimi porastami vo vybraných okresoch SR v roku 2018

Number and acreage of sold plots with arable land and permanent grass land in selected SR districts in 2018

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁸

1/ Acreage of arable land, 2/ acreage of permanent grass land, 3/ arable land - number, 4/ permanent grass land - number, 5/ district, 6/ number, 7/ acreage, 8/ Source: VÚGK, own calculations

Veľkostná štruktúra predaných pozemkov v roku 2018

Údaje o predanej poľnohospodárskej pôde boli analyzované podľa dvoch veľkostných kategórií (do 1 ha a nad 1 ha) a deviatich veľkostných intervalov.

Z celkového počtu 35 259 predaných pozemkov bola väčšina, až 96,88 % predaná v kategórii do 1 ha a len 3,12 % pozemkov s poľnohospodárskou pôdou sa v roku 2018 predalo v kategórii nad 1 ha (Tab. 2). Naopak, podiel výmery predanej pôdy predstavoval v kategórii do 1 ha 38,14 % a v kategórii nad 1 ha 61,86 %.

Podľa okresného členenia bolo v kategórii do 1 ha najviac predaných pozemkov z celkového počtu predaných pozemkov v okresoch Dunajská Streda 14,97 %, Rimavská Sobota 12,90 % a Liptovský Mikuláš 12,73 %. Najmenší počet pozemkov sa v roku 2018 predal v okresoch Prešov 3,50 % a Trnava 2,63 % z celkového počtu predaných pozemkov vo veľkostnej kategórii do 1 ha. Z celkového počtu predaných pozemkov v kategórii nad 1 ha bol s najväčším podielom 58,60 % okres Rimavská Sobota. Tesne nad hranicou podielu desiatich percent zostal okres Dunajská Streda (10,10 %). Minimálny podiel bol zaznamenaný v okresoch Banská Bystrica 0,55 % a Žilina 0,36 %.

Tab. 2 Predané pozemky podľa veľkostných kategórií vo vybraných okresoch SR v roku 2018

Sold land according to size categories in selected SR districts in 2018

Veľkostná kategória ¹	Počet pozemkov ²	Podiel počtu ³ (%)	Výmera pozemkov ⁴ (m ²)	Podiel výmery ⁵ (%)
do ⁶ 1 ha	34 160	96,88	29 736 931	38,14
nad ⁷ 1 ha	1 099	3,12	48 228 834	61,86
Spolu⁸	35 259	100,00	77 965 765	100,00

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁹

1/ Size category, 2/ plot count, 3/ share of number, 4/ land area, 5/ share of acreage, 6/ up to, 7/ above, 8/ total, 9/ Source: VÚGK, own calculations

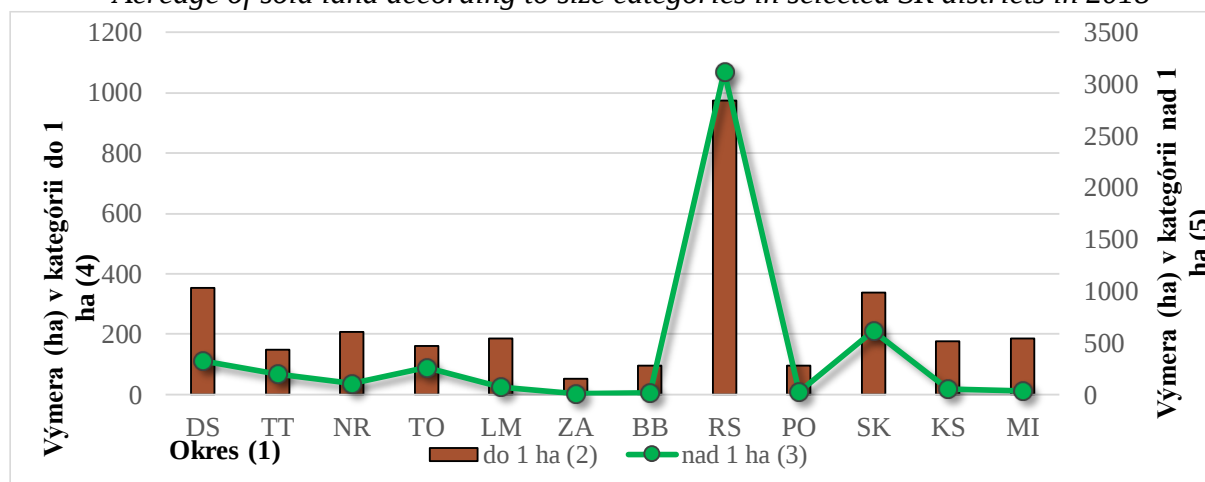
Podiel predanej výmery v kategórii do 1 ha bol najväčší v okrese Rimavská Sobota 32,72 %. Druhý v poradí bol okres Dunajská Streda 11,93 % a tretí okres Svidník s podielom 11,35 %. Zvyšných 9 okresov nepresiahlo hranicu 7,5-percentného podielu na celkovej výmere v kategórii do 1 ha. Najmenší podiel výmery bol predaný v roku 2018 v okrese Žilina 1,73 % (Graf 2).

Vo veľkostnej kategórii nad 1 ha dosiahol okres Rimavská sobota podiel až 64,74 % z celkovej predanej výmery v kategórii nad 1 ha. Z ďalších 11 okresov už len okres Svidník prekročil hranicu 10 % s hodnotou podielu 12,77 %. V okrese Dunajská Streda sme zaznamenali podiel 6,68 %, Topoľčany 5,35 %, Trnava 4,08 % a Nitra 2,17 %. V okresoch Banská Bystrica (0,27 %) a Žilina (0,14 %) bol podiel výmery predanej pôdy z celkovej výmery predanej poľnohospodárskej pôdy v tejto kategórii najnižší.

Najväčší počet pozemkov vo všetkých okresoch bol predaný v roku 2018 vo veľkostnej kategórii do 1 000 m², podiel tvoril 73,52 % z celkového počtu predaných pozemkov. Pozemky s veľkosťou nad 1 000 m² do 10 000 m² tvorili celkom 23,36 % z počtu predaných pozemkov v tomto veľkostnom rozmedzí. Vo veľkostnom intervale od 10 000 m² do 20 000 m² sa predalo len 1,56 % z celkového počtu pozemkov. V roku 2018 sa predalo len 443 pozemkov v kategórii s veľkosťou od 20 000 m² do 100 000 m², čo predstavuje podiel 1,26 % zo všetkých predaných pozemkov. Pozemky s výmerou nad 10 ha sa predávali v najmenších počtoch, celkovo za všetky sledované okresy sa predalo 106 pozemkov s podielom 0,30 % z celkového počtu predaných pozemkov.

Graf 2 Výmera (ha) predaných pozemkov podľa veľkostných kategórií vo vybraných okresoch SR v roku 2018

Acreage of sold land according to size categories in selected SR districts in 2018

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁶

1/ District, 2/ up to 1 ha, 3/ above 1 ha, 4/ acreage in the category up to 1 ha, 5/ acreage in the category above 1 ha, 6/ Source: VÚGK, own calculations

Naopak, pozemky s výmerou nad 20 000 m² tvorili až 52,08-percentný podiel z výmery všetkých pozemkov spolu. Podiel pozemkov nad 20 000 m² z celkovej výmery bol v jednotlivých okresoch veľmi rozdielny. Pozemky s výmerou do 20 000 m² boli predávané vo všetkých dvanástich okresoch, ale počet predaných pozemkov klesal spolu so znižujúcou sa výmerou pozemkov. Podrobnejší prehľad výmery predanej poľnohospodárskej pôdy podľa veľkostných intervalov v okresoch uvádzame v tabuľke č. 3.

Tab. 3 Výmera predanej PP (m²) podľa veľkostných intervalov vo vybraných okresoch SR v roku 2018

Acreage of sold agricultural land according to size intervals in selected SR districts in 2018

Interval veľkosti ¹ (m ²)		Okres ²					
nad ³	do ⁴	Dunajská Streda	Trnava	Nitra	Topoľčany	Liptovský Mikuláš	Žilina
0	100	52 138	5 482	45 277	30 946	47 925	43 389
100	1 000	707 111	179 751	412 662	325 667	542 889	220 609
1 000	2 500	889 797	276 343	455 314	435 140	474 315	117 781
2 500	5 000	925 296	398 624	485 572	364 525	471 083	65 177
5 000	10 000	972 465	625 615	685 691	459 060	332 471	66 879
10 000	20 000	722 060	388 064	456 209	325 856	234 055	47 904
20 000	50 000	1 223 629	351 988	320 253	630 440	293 258	20 032
50 000	100 000	817 830	492 238	157 112	569 113	192 336	-
100 000	*	456 992	734 954	110 965	1 054 917	-	-
Spolu ⁵		6 767 318	3 453 059	3 129 054	4 195 665	2 588 330	581 772

Pokračovanie Tab. 3

Interval veľkosti ¹ (m ²)		Okres ²					
nad ³	do ⁴	Banská Bystrica	Rimavská Sobota	Prešov	Svidník	Košice- okolie	Michalovce
0	100	38 508	7 509	10 318	7 385	49 604	24 024
100	1 000	308 123	770 748	273 987	432 360	531 742	293 303
1 000	2 500	243 745	2 248 720	240 317	895 568	467 100	542 246
2 500	5 000	187 869	3 404 520	190 265	1 159 503	373 842	552 779
5 000	10 000	168 870	3 298 851	239 972	880 683	328 271	451 210
10 000	20 000	40 970	4 260 763	280 142	504 364	211 160	155 938
20 000	50 000	89 203	5 978 101	-	463 830	129 257	43 823
50 000	100 000	-	6 180 760	-	1 069 869	52 320	-
100 000	*	-	14 803 207	-	4 122 625	124 834	117 462
Spolu⁵		1 077 288	40 953 179	1 235 001	9 536 188	2 268 130	2 180 784

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁶

Poznámka: * veľkosť pozemku viac ako 100 000 m²; predaj sa neuskutočnil⁷

1/ Size interval, 2/ district, 3/ above, 4/ up to, 5/ total, 6/ Source: VÚGK, own calculations, Note: * size of land grater than 100 000 m²; sale did not take place

Tab. 4 Priemerná veľkosť predaných pozemkov (m²) podľa veľkostných kategórií vo vybraných okresoch SR v roku 2018

Average size of sold land according to size categories in selected SR districts in 2018

Okres ¹	Veľkostná kategória ²		Celkom ⁵
	do ³ 1 ha	nad ⁴ 1 ha	
Dunajská Streda	693	29 014	1 295
Trnava	1 653	40 148	3 642
Nitra	697	20 087	1 028
Topoľčany	736	42 300	1 859
Liptovský Mikuláš	430	23 988	591
Žilina	170	16 984	192
Banská Bystrica	372	21 696	422
Rimavská Sobota	2 207	48 483	8 106
Prešov	800	14 007	1 017
Svidník	1 619	72 479	4 395
Košice-okolie	518	24 646	667
Michalovce	946	19 826	1 099
Spolu⁵	871	43 884	2 211

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁶

1/ District, 2/ size category, 3/ up to, 4/ above, 5/ total, 6/ Source: VÚGK, own calculations

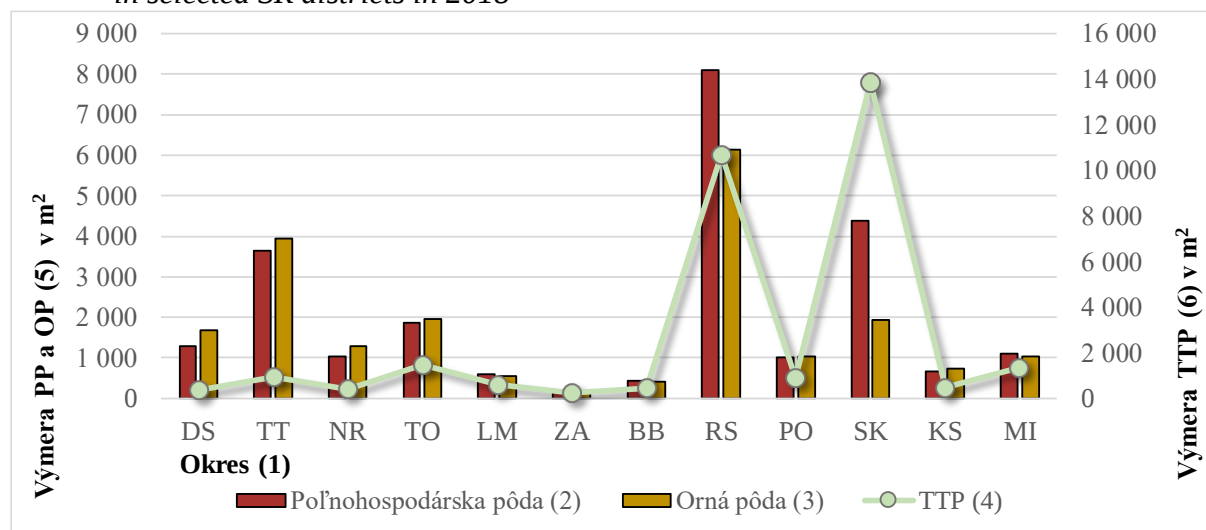
Priemerná veľkosť všetkých predaných pozemkov spolu bola 2 211 m². V kategórii do 1 ha bola 871 m², čo predstavuje 39,37 % z hodnoty priemernej veľkosti pozemkov spolu

a v kategórii nad 1 ha bola priemerná veľkosť pozemku 43 884 m², to je viac ako 50-násobne väčšia priemerná výmera pozemku ako v kategórii do 1 ha a viac ako 19-násobne väčšia ako priemerná veľkosť pozemku za všetky pozemky spolu.

V kategórii do 1 ha bola v štyroch okresoch priemerná veľkosť pozemkov väčšia ako celková priemerná veľkosť (871 m²), a to v okrese Rimavská Sobota až 2,53-násobne, v okrese Trnava 1,90-násobne, v okrese Svidník 1,71-násobne a v okrese Michalovce 1,09-násobne. V okrese Žilina sa predávali pozemky s najmenšou priemernou výmerou len 172 m², čo predstavuje len 19,48 % z priemernej veľkosti predávaných pozemkov v kategórii do 1 ha. V roku 2018 sa v žiadnom zo sledovaných okresov v kategórii do 1 ha nepredávali pozemky s priemernou výmerou väčšou ako priemerná výmera za všetky pozemky. Všetkých 12 okresov malo výmeru menšiu ako 2 211 m². Takmer hodnotu priemernej veľkosti dosiahli pozemky v okrese Rimavská Sobota (2 207 m²) s podielom z celkovej priemernej veľkosti 99,82 %. Priemerná veľkosť nad 1 000 m² bola v nasledovných okresoch: Trnava (1 653 m²) s podielom 74,74 % a Svidník (1 619 m²) s podielom z celkovej priemernej veľkosti 73,21 %. Vo zvyšných okresoch bola priemerná veľkosť predávaných pozemkov nižšia ako 1 000 m², s podielom z celkovej priemernej veľkosti: v okrese Michalovce 42,80 %, Prešov 36,17 %, Topoľčany 33,27 %, Nitra 31,52 %, Dunajská Streda 31,36 %. Podiel v rozmedzí 16 % až 24 % bol v okresoch Košice- okolie, Liptovský Mikuláš a Banská Bystrica. Pozemky s najmenšou priemernou výmerou len 170 m² (s podielom 7,67 %) boli predávané v okrese Žilina (Tab. 4).

Graf 3 Priemerná veľkosť pozemkov s OP, TTP a PP vo vybraných okresoch SR v roku 2018

Average size of plots with arable land, permanent grass land and agricultural land in selected SR districts in 2018

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁷

1/ District, 2/ agricultural land, 3/ arable land, 4/ permanent grass land, 5/ acreage of agricultural land and arable land, 6/ acreage of permanent grass land, 7/ Source: VÚGK, own calculations

Vo veľkostnej kategórii pozemkov nad 1 ha mali najväčšiu priemernú veľkosť pozemky predávané v okrese Svidník 72 479 m², v okrese Rimavská Sobota 48 483 m², v okrese Topoľčany 42 300 m² a v okrese Trnava 40 148 m². Priemerná veľkosť predaných pozemkov s rozlohou v intervale 20 000 m² až 30 000 m² bola v okresoch Dunajská Streda (29 014 m²),

Košice-okolie (24 646 m²), Liptovský Mikuláš (23 988 m²), Banská Bystrica (21 969 m²) a Nitra (20 087 m²). Menšia priemerná veľkosť predaných pozemkov ako 20 000 m² bola v okresoch Michalovce (19 826 m²), Žilina (16 984 m²) a Prešov (14 007 m²).

V kategórii nad 1 ha bola najväčšia priemerná veľkosť pozemkov 1,65-násobne väčšia ako priemerná veľkosť za všetky okresy v kategórii nad 1 ha. Rozlohou väčšie ako priemerné pozemky boli v okrese Svidník 1,65-násobne a v okrese Rimavská Sobota 1,10-násobne. Priemerná veľkosť pozemkov tesne pod hodnotou priemernej veľkosti bola v dvoch okresoch Topoľčany s podielom 96,39 % a Trnava s podielom 91,49 %. V rozmedzí 50 % až 67 % boli okresy Dunajská Streda 66,11 %, Košice-okolie 56,16 % a Liptovský Mikuláš 54,66 %. Vo zvyšných piatich okresoch bola priemerná veľkosť pozemkov nižšia ako 50 % priemernej veľkosti za všetky okresy.

Priemerná trhovú cenu pozemkov v roku 2018

Priemerná trhovú cenu za celú výmeru predanej poľnohospodárskej pôdy vo všetkých dvanástich vybraných okresoch SR spolu v roku 2018 dosiahla hodnotu 0,87 €·m⁻², pričom podľa druhu pozemku najvyššia priemerná cena bola za ovocné sady 4,06 €·m⁻² a za vinice 1,34 €·m⁻². Orná pôda sa predávala za priemernú cenu 1,21 €·m⁻² a za najnižšiu cenu 0,46 €·m⁻², boli predané trvalé trávne porasty.

Priemerné trhové ceny poľnohospodárskej pôdy boli v roku 2018 v jednotlivých okresoch výrazne odlišné. Najvyššiu priemernú cenu dosiahla poľnohospodárska pôda v okrese Prešov 6,05 €·m⁻², čo predstavuje 6,95-násobok priemernej ceny za všetky okresy. V okrese Banská Bystrica bola cena 5,16 €·m⁻² (5,93-násobok), v okrese Žilina 4,70 €·m⁻² (5,40-násobok) a v okrese Liptovský Mikuláš 3,79 €·m⁻² (4,35-násobok). Priemerná cena v rozmedzí od 1,1- násobku do 3-násobku priemernej ceny poľnohospodárskej pôdy bola v okresoch Košice-okolie 2,55 €·m⁻² (2,92-násobok), Trnava 2,53 €·m⁻² (2,91-násobok), Nitra 1,66 €·m⁻² (1,91- násobok) a Dunajská Streda 1,38 €·m⁻² (1,58-násobok). Najnižšie priemerné ceny boli v okresoch, kde boli najvyššie podiely predanej poľnohospodárskej pôdy. Druhý najvyšší podiel predanej poľnohospodárskej pôdy bol v okrese Svidník s priemernou cenou 0,26 €·m⁻² (30,11 %). V predaji poľnohospodárskej pôdy dominoval okres Rimavská Sobota, kde sme zaznamenali výrazne najnižšiu priemernú cenu len 0,18 €·m⁻² (len s podielom 18,35 % z priemernej ceny za všetky okresy).

Priemerná cena za všetku predanú ornú pôdu v dvanástich sledovaných okresoch dosiahla v roku 2018 hodnotu 1,21 €·m⁻², pričom najvyššia priemerná cena ornej pôdy bola v okrese Banská Bystrica 7,69 €·m⁻² (6,73-násobok priemernej ceny ornej pôdy za všetky okresy). Priemerná trhovú cenu ornej pôdy bola najnižšia v okresoch: Topoľčany 0,97 €·m⁻² (s podielom 72,01 % z priemernej ceny TTP), Svidník 0,36 €·m⁻² (s podielom 26,81 %) a Michalovce (s podielom 21,39 %). V okrese Rimavská Sobota dosiahla priemerná cena (0,18 €·m⁻²) ornej pôdy len 13,68 % z výšky priemernej ceny ornej pôdy za všetky vybrané okresy spolu.

Trvalé trávne porasty sa v roku 2018 predávali za priemernú trhovú cenu 0,46 €·m⁻², to predstavuje 52 % podiel z priemernej ceny predanej poľnohospodárskej pôdy. V okrese Prešov sme zaznamenali najvyššiu priemernú cenu trvalých trávnych porastov až 5,76 €·m⁻² a to je 12,67-násobok priemernej trhovej ceny trvalých trávnych porastov za všetky sledované

okresy. V poradí druhá najvyššia priemerná cena bola v okrese Žilina 4,30 €·m⁻² (9,45 násobok). Trvalé trávne porasty sa predávali v okrese Banská Bystrica za priemernú cenu 3,63 €·m⁻² (7,98-násobok), v okrese Košice okolie 2,86 €·m⁻² (6,27-násobok), v okrese Liptovský Mikuláš 2,73 €·m⁻², (6,00-násobok), v okrese Trnava 2,01 €·m⁻² (4,43- násobok) a v okrese Nitra 1,21 €·m⁻² (2,66-násobok). Jednoznačne najnižšiu priemernú cenu pozemkov sme zaznamenali v okrese Rimavská Sobota len 0,14 €·m⁻², čo predstavuje 31-percentný podiel z celkovej priemernej ceny predanej výmery trvalých trávnych porastov (Tab. 5).

Tab. 5 Priemerná trhovú cenu predaných pozemkov (€·m⁻²) podľa druhu pozemku vo vybraných okresoch SR v roku 2018
Average market price of sold land (€·m⁻²) according to land type in selected SR districts in 2018

Okres ¹	Druh pozemku ²				
	Poľnohospodárska pôda ³	Orná pôda ⁴	Vinice ⁵	Ovocné sady ⁶	TTP ⁷
Dunajská Streda	1,38	1,44	1,88	0,37	0,83
Trnava	2,53	2,56	1,03	0,45	2,01
Nitra	1,66	1,69	3,19	0,20	1,21
Topoľčany	0,86	0,97	-	0,23	0,37
Liptovský Mikuláš	3,79	5,10	-	18,26	2,73
Žilina	4,70	5,08	-	0,35	4,30
Banská Bystrica	5,16	7,69	-	-	3,63
Rimavská Sobota	0,16	0,18	0,14	0,16	0,14
Prešov	6,05	6,00	-	23,00	5,76
Svidník	0,26	0,36	-	-	0,21
Košice-okolie	2,55	2,46	-	47,17	2,86
Michalovce	0,27	0,29	-	-	0,24
Spolu⁸	0,87	1,21	1,34	4,06	0,46

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁹

Poznámka: predaj sa neuskutočnil¹⁰

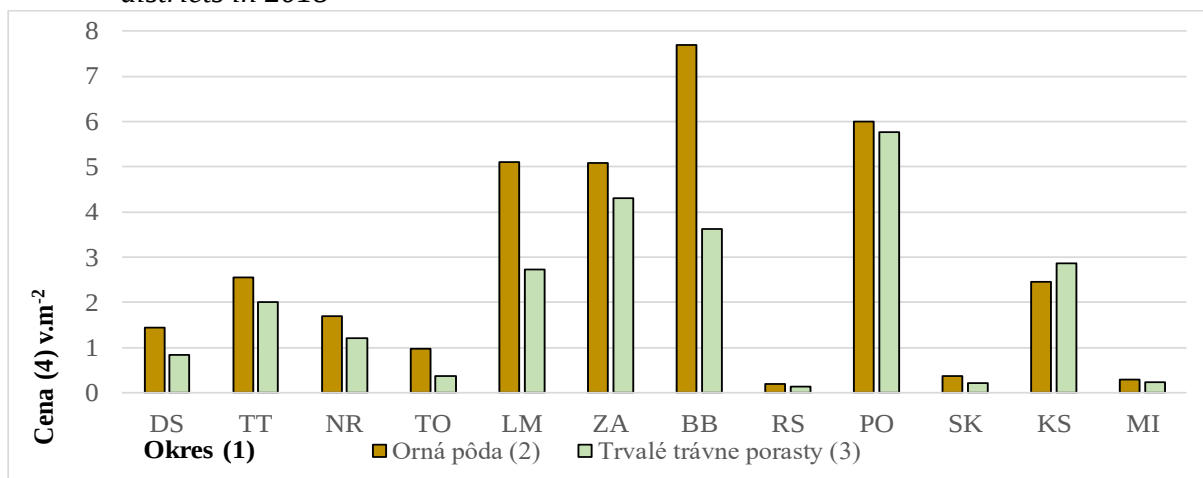
1/ District, 2/ type of land, 3/ agricultural land, 4/ arable land, 5/ vineyards, 6/ orchards, 7/ permanent grass land, 8/ total, 9/ Source: VÚGK, own calculations, 10/ Note: sale did not take place

Pri porovnaní priemernej trhovej ceny ornej pôdy a trvalých trávnych porastov (Graf 4), bola priemerná cena ornej pôdy vyššia v jedenástich z dvanástich sledovaných okresov. Najväčšie rozdiely medzi porovnávanými cenami boli v okresoch Topoľčany, kde bola cena za ornú pôdu 2,60-krát vyššia ako cena za trvalé trávne porasty, v okrese Banská Bystrica bola cena ornej pôdy 2,12-krát vyššia, v okrese Liptovský Mikuláš bola cena ornej pôdy 1,87-krát vyššia a v okrese Svidník bola cena ornej pôdy 1,72 krát vyššia ako priemerná cena trvalých trávnych porastov. V okrese Košice - okolie bola priemerná trhovú cenu ornej pôdy 1,16-násobne nižšia ako priemerná cena trvalých trávnych porastov.

Pozemky s vinicami sa predávali v roku 2018 v štyroch okresoch s priemernou trhovou cenou 1,34 €·m⁻², z toho najvyššie ceny mali pozemky v okrese Nitra 3,19 €·m⁻², čo je 2,3- násobok priemernej ceny za ktorú sa predávali pozemky s vinicami vo všetkých okresoch spolu. V okrese Dunajská Streda bola priemerná cena viníc 1,88 €·m⁻² (1,40-násobok). Vo zvyšných dvoch okresoch, kde boli vinice predávané, bola ich priemerná cena nižšia. V okrese Trnava dosiahla cena (1,03 €·m⁻²) 77-percentný podiel z priemernej ceny viníc za všetky okresy. Vinice boli za najnižšiu cenu len 0,14 €·m⁻² predávané v okrese Rimavská Sobota, to predstavuje 10 % z ceny všetkých predaných viníc v roku 2018.

Graf 4 Priemerná trhovú cenu (€·m⁻²) ornej pôdy a trvalých trávnych porastov vo vybraných okresoch SR v roku 2018

Average market price of arable land and permanent grass land in selected SR districts in 2018

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁵

1/ District, 2/ arable land, 3/ permanent grass land, 4/ price, 5/ Source: VÚGK, own calculations

Priemerná cena za celú výmeru ovocných sádov dosiahla v roku 2018 hodnotu 4,06 €·m⁻². Najvyššia cena bola zaznamenaná v okrese Košice-okolie až 47,17 €·m⁻², to znamená 11,63- násobok priemernej ceny za celú výmeru predaných ovocných sádov. Vyššia priemerná cena bola aj v okresoch Prešov 23,00 €·m⁻² (5,67 násobok) a v okrese Liptovský Mikuláš 18,26 €·m⁻² (4,50-násobok). V ostatných šiestich okresoch, kde predávali v roku 2018 ovocné sady sa priemerná cena pohybovala pod úrovňou priemernej ceny za všetky predané ovocné sady spolu. Najnižšia priemerná trhovú cenu ovocných sádov bola v okrese Rimavská Sobota iba 0,16 €·m⁻².

Priemerná trhovú cenu predaných pozemkov s poľnohospodárskou pôdou vo veľkostnej kategórii do 1 ha bola 1,68 €·m⁻², t.j. takmer dvojnásobok priemernej ceny za všetky pozemky (0,87 €·m⁻²). Najvyššia cena 4,71 €·m⁻² bola v intervale od 100 m² do 1 000 m², kde dosiahla až 5,41-násobok celkovej priemernej ceny. Najmenšie pozemky do 100 m² mali priemernú cenu 3,43 €·m⁻², v porovnaní s priemernou cenou za všetky pozemky bola cena v tejto veľkostnej kategórii 3,94-násobne vyššia. Vyššia ako priemerná cena za všetky pozemky bola ešte cena v intervale od 1 000 m² do 2 500 m² 1,46 €·m⁻² (1,44-násobne). V intervale nad 2 500 m² do 5 000 m² bola priemerná cena pozemkov 0,86 €·m⁻², t.j. 99 % z celkovej priemernej ceny poľnohospodárskej pôdy za všetky pozemky. V najväčšom intervale v tejto kategórii,

od 5 000 m² do 10 000 m², bola cena 1,03 €·m⁻², tzn. dosiahla 1,18-násobok priemernej ceny za všetky predané pozemky spolu v roku 2018. Podrobnejšie údaje o priemerných trhovách cenách predaných pozemkov podľa druhu pozemku vo veľkostnej kategórii do 1 ha uvádzame v tabuľke 6.

Tab. 6 Priemerná trhovú cenu predaných pozemkov (€·m⁻²) podľa druhu pozemku vo veľkostnej kategórii do 1 ha v roku 2018
Average market price of sold land (€·m⁻²) according to land type in size category up to 1 ha in 2018

Interval veľkosti ¹ (m ²)		Druh pozemku ²			
nad ³	do ⁴	Orná pôda ⁵	Vinice ⁶	Ovocné sady ⁷	TTP ⁸
0	100	3,35	4,29	0,18	3,56
100	1000	4,96	2,17	20,46	4,07
1000	2500	1,18	1,77	0,26	1,48
2500	5000	0,95	0,21	0,38	0,59
5000	10000	1,23	1,42	11,13	0,46
do 1 ha		1,76	1,34	6,91	1,42

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁹

1/ Size interval, 2/ land type, 3/ above, 4/ up to, 5/ arable land, 6/ vineyards, 7/ orchards, 8/ permanent grass land, 9/ Source: VÚGK, own calculations

Vo veľkostnej kategórii pozemkov nad 1 ha bola priemerná trhovú cena poľnohospodárskej pôdy sumárne za celý súbor dvanástich okresov 0,37 €·m⁻² a jej hodnota predstavovala zhruba polovicu výšky priemernej trhovej ceny poľnohospodárskej pôdy za všetky predané pozemky spolu. Všetky predané pozemky s poľnohospodárskou pôdou v kategórii do 1 ha mali priemernú cenu nižšiu ako priemerná cena za celú predanú výmeru poľnohospodárskej pôdy. S narastajúcou výmerou pozemkov priemerná cena za 1 m² postupne klesala. Pozemky s veľkosťou od 10 000 m² do 20 000 m² dosiahli najvyššiu cenu 0,73 €·m⁻² t.j. 84 % z priemernej ceny všetkých pozemkov poľnohospodárskej pôdy. Najnižšia priemerná cena poľnohospodárskej pôdy bola zaznamenaná pri pozemkoch s veľkosťou nad 100 000 m² t.j. 0,21 €·m⁻² (len 24% z priemernej ceny predanej poľnohospodárskej pôdy. Vo zvyšných intervaloch veľkosti od 20 000 m² do 50 000 m² bola priemerná trhovú cena 0,53 €·m⁻² (61 %) a v intervale od 50 000 m² do 100 000 m² sa predávali pozemky za priemernú cenu 0,28 €·m⁻² (32 %). Podrobnejšie údaje o priemerných trhovách cenách predaných pozemkov podľa druhu pozemku vo veľkostnej kategórii nad 1 ha uvádzame v tabuľke 7.

Tab. 7 Priemerná trhovú cenu predaných pozemkov (€·m⁻²) podľa druhu pozemku vo veľkostnej kategórii nad 1 ha v roku 2018

Average market price of sold land (€·m⁻²) according to land type in the size category above 1 ha in 2018

Interval veľkosti ¹ (m ²)		Druh pozemku ²		
nad ³	do ⁴	Orná pôda ⁵	Ovocné sady ⁶	TTP ⁷
10 000	20 000	0,96	4,49	0,32
20 000	50 000	0,89	0,35	0,19
50 000	100 000	0,34	-	0,23
100 000	*	0,35	-	0,15
nad 1 ha		0,61	2,71	0,19

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁸

Poznámka: * veľkosť pozemku viac ako 100 000 m²; predaj sa neuskutočnil⁹

1/ Size interval, 2/ land type, 3/ above, 4/ up to, 5/ arable land, 6/ orchards, 7/ permanent grass land, 8/ Source: VÚGK, own calculations, 9/ Note: *land area greater than 100 000 m²; sale did not take place

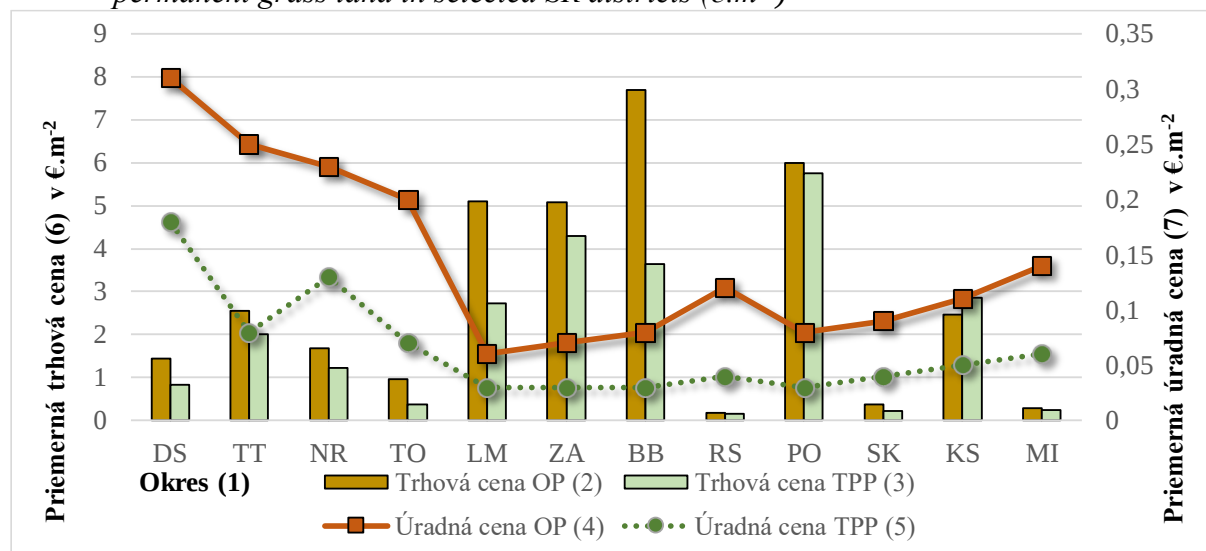
Porovnanie priemernej trhovej ceny poľnohospodárskej pôdy v roku 2018 a úradnej ceny pôdy

V roku 2018 sumárne za celý súbor dvanástich sledovaných okresov bola priemerná trhovú cena ornej pôdy 6,70-násobne vyššia ako úradná cena ornej pôdy. Vo všetkých okresoch bola priemerná trhovú cena ornej pôdy vyššia oproti úradnej cene ornej pôdy. Najväčšie rozdiely medzi trhovou a úradnou cenou ornej pôdy boli zaznamenané v okrese Banská Bystrica (Graf 5), kde bolo prekročenie výšky úradnej ceny trhovou cenou ornej pôdy vyše 90,49- násobné. V okrese Liptovský Mikuláš bolo prevýšenie úradnej ceny trhovou cenou cca 86,38-násobné, v okrese Žilina 73,49-násobné a v okrese Prešov 72,25-násobné. V ostatných okresoch boli hodnoty prevýšenia úradnej ceny trhovou cenou ornej pôdy podstatne nižšie. K okresom s najmenšími rozdielmi medzi úradnou a trhovou cenou pôdy patrili Michalovce, kde bolo prevýšenie úradnej ceny ornej pôdy trhovou cenou ornej pôdy 2,08-násobné a Rimavská Sobota s 1,54-násobným prevýšením úradnej ceny ornej pôdy priemernou trhovou cenou ornej pôdy.

Aj pri trvalých trávnych porastoch bola vo všetkých okresoch prevýšená hodnota úradnej ceny trvalých trávnych porastov priemernou trhovou cenou trvalých trávnych porastov. Sumárne za všetky hodnotené okresy bolo toto prevýšenie 11,38-násobné a teda vyššie ako pri porovnaní úradnej a trhovej ceny ornej pôdy. Hodnoty prevýšenia úradnej ceny priemernou trhovou cenou boli v rámci jednotlivých okresov rozdielne. Najväčšie prevýšenie úradnej ceny trvalých trávnych porastov trhovou cenou trvalých trávnych porastov bolo v okresoch Prešov (167,94-násobné), Žilina (160,12-násobné) a Banská Bystrica (132,94-násobné). Rovnako ako u ornej pôdy aj pri porovnaní výšky úradnej a priemernej trhovej ceny trvalých trávnych porastov bolo značné prevýšenie úradnej ceny trhovou cenou, taktiež v okresoch Liptovský Mikuláš (83,65-násobné) a Košice-okolie (61,25-násobné). V ďalších okresoch boli nižšie hodnoty prevýšenia úradnej ceny trvalých trávnych porastov trhovou cenou trvalých trávnych porastov. Najmenší rozdiel medzi úradnou a priemernou trhovou cenou trvalých trávnych porastov bol zaznamenaný v okresoch Topoľčany (5,10-násobné prevýšenie úradnej ceny priemernou trhovou cenou trvalých trávnych porastov), Svidník (5,04-násobné prevýšenie),

Dunajská Streda (4,51-násobné prevýšenie), Michalovce (4,51-násobné prevýšenie) a Rimavská Sobota (3,18-násobné prevýšenie).

Graf 5 Porovnanie priemernej trhovej ceny v roku 2018 a úradnej ceny ornej pôdy a trvalých trávnych porastov vo vybraných okresoch SR (€·m⁻²)
Comparison of market price in 2018 and official price of arable land and permanent grass land in selected SR districts (€·m⁻²)

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁸

1/ District, 2/ market price of agricultural land, 3/ market price of permanent grass land, 4/ official price of agricultural land, 5/ official price of permanent grass land, 6/ average market price, 7/ average official price, 8/ Source: VÚGK, own calculations

Počet a výmera pozemkov podľa právnej formy kupujúceho subjektu v roku 2018

Predaj pozemkov bol hodnotený z pohľadu právnej formy kupujúceho subjektu v členení na fyzické osoby, právnické osoby so sídlom v SR a právnické osoby so sídlom mimo územia SR. V roku 2018 bolo predaných 65,38 % pozemkov právnickým osobám zo SR, 33,23 % fyzickým osobám a právnické osoby so sídlom mimo územia SR nadobudli len 1,39 % pozemkov predaných v danom roku z celkového počtu 35 259 predaných pozemkov.

Celková predaná výmera poľnohospodárskej pôdy v roku 2018 bola 77 965 765 m², z ktorej 65,14 % kúpili právnické subjekty zo SR a asi polovica 34,63 % bola predaná osobám fyzickým, pričom iba 0,23 % právnických osôb nachádzajúcich sa mimo územia SR kúpilo pozemky na Slovensku (Tab. 8).

V roku 2018 bolo predaných najviac pozemkov s ornou pôdou právnickým osobám zo SR až 64,24 %, čo predstavuje takmer dvojnásobný počet pozemkov predaných fyzickým osobám, ktoré kúpili 35,08 % z celkového počtu predaných pozemkov s ornou pôdou. Právnické osoby zo zahraničia kúpili 0,67 % pozemkov na Slovensku. Trvalé trávne porasty boli rovnako ako orná pôda najviac kupované právnickými osobami so sídlom v SR až 68,02 % a 29,25 % bolo predaných fyzickým osobám, osoby so sídlom v zahraničí kúpili 2,73 % pozemkov. Ovocné sady ako aj vinice boli kupované len fyzickými osobami a právnickými osobami zo SR, pričom fyzické osoby najviac kupovali vinice (68,23 %) a právnické osoby zo SR ovocné sady (60,71 %).

Tab. 8 Kúpené pozemky podľa právnej formy kupujúceho subjektu vo vybraných okresoch SR v roku 2018

Purchased land according to the legal form of the buyer in selected SR districts in 2018

Kupujúci subjekt ¹	Počet pozemkov ²	%	Výmera ³	
			m ²	%
Fyzické osoby ⁴	11 718	33,23	26 995 720	34,63
Právnické osoby zo SR ⁵	23 052	65,38	50 787 297	65,14
Právnické osoby mimo územia SR ⁶	489	1,39	182 748	0,23

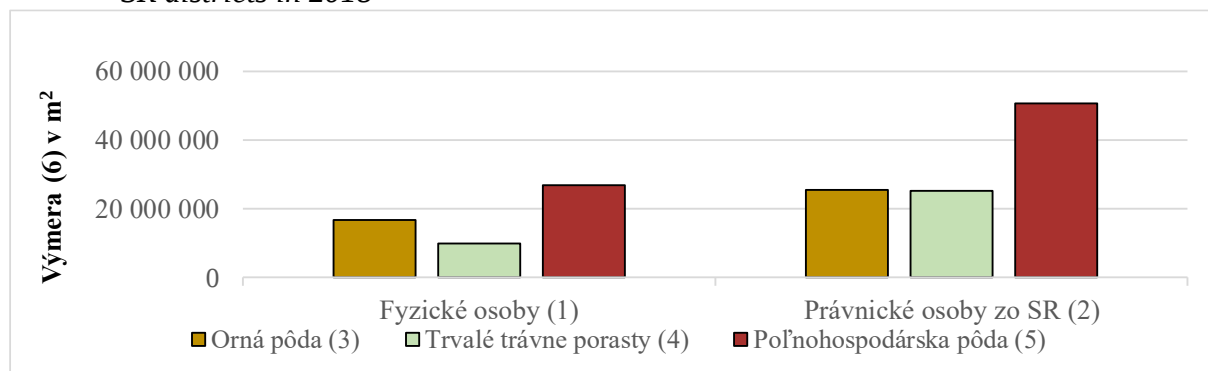
Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁷

1/ Buyer, 2/ plot count, 3/ acreage, 4/ natural persons, 5/ legal persons from the SR, 6/ legal persons outside the SR, 7/ Source: VÚGK, own calculations

Právnické osoby so sídlom v SR kúpili viac ako polovicu výmery ornej pôdy 60,00 %, fyzické osoby z celkovej predanej výmery ornej pôdy kúpili 39,84 % a menej ako pol percenta 0,16 % zaberala výmera, predaná právnickým osobám zo zahraničia (Graf 6). Rovnako to bolo aj pri výmere trvalých trávnych porastov, právnické osoby zo SR kúpili najväčšiu časť 71,60 % výmery trvalých trávnych porastov, 28,08 % prešlo na fyzické osoby a 0,33 % patrí právnickým osobám zo zahraničia. Výmery ovocných sádov kúpili na 59,29 % fyzické osoby a 40,71 % bolo predaných právnickým osobám zo SR. Až 86,78 % z celkovej predanej výmery viníc kúpili fyzické osoby a 13,22 % právnické osoby zo SR.

Graf 6 Výmera pozemkov podľa právnej formy kupujúceho subjektu a druhu pozemku vo vybraných okresoch SR v roku 2018

Land acreage (m²) according to legal form of the buyer and land type in selected SR districts in 2018

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁷

1/ Natural persons, 2/ legal persons from the SR, 3/ arable land, 4/ permanent grass land, 5/ agricultural land, 6/ acreage, 7/ Source: VÚGK, own calculations

Záver

V roku 2018 sa v dvanástich sledovaných okresoch predalo 35 359 pozemkov, z ktorých najväčší počet sme zaznamenali v okrese Dunajská Streda, Rimavská Sobota a Liptovský Mikuláš. Naopak najmenej pozemkov sa v danom roku predalo v okresoch Prešov a Trnava. V závislosti od celkovej výmery ornej pôdy na Slovensku je pochopiteľné, že sa najviac predávala orná pôda, nasledovali trvalé trávne porasty a len veľmi malý podiel predaných pozemkov bol s vinicami a ovocnými sadiami. Celková výmera predanej poľnohospodárskej pôdy v dvanástich okresoch bola 7 797 ha. Pozemky sa predávali v priemernej veľkosti 0,22 ha. Rozlohou najväčšie pozemky boli predávané na východnom Slovensku v okresoch Rimavská Sobota a Svidník, naopak najmenšie na strednom Slovensku v okresoch Banská Bystrica a Žilina.

Trhová hodnota poľnohospodárskej pôdy vo vybraných okresoch spolu v roku 2018 bola 0,87 €·m⁻². Priemerná trhová cena ornej pôdy bola 1,21 €·m⁻², viníc 1,34 €·m⁻² a ovocných sádov 4,06 €·m⁻², v najnižšej cene boli trvalé trávne porasty 0,46 €·m⁻². Vysoké trhové ceny pôdy zaznamenané v okresoch Banská Bystrica a Žilina sú v dôsledku predaja relatívne malých výmer pôdy v oblastiach využívaných na rekreáciu a šport. Poľnohospodárske pozemky sa na východnom Slovensku vyznačujú priaznivejšími podmienkami na poľnohospodársku výrobu ako horské oblasti a v týchto regiónoch je trhová cena pôdy značne nižšia.

Najviac pozemkov kúpili právnické osoby zo SR 65,38 %, fyzické osoby kúpili 33,23 % z počtu predaných pozemkov a len malý počet 1,39 % bol predaný právnickým osobám sídlacim mimo územia SR. V prípade výmery bolo poradie predaja pozemkov podľa právnej formy rovnaké a aj percentuálne sa líšilo len minimálne.

Literatúra

- [1] BAŇSKI, J. (2011): Changes in agricultural land ownership in Poland in the period of the market economy. In: Agric. Econ. – Czech, 57: 93-101. ISSN 1805-9295
- [2] BARAN, T. - BANDLEROVÁ, A. - TAKÁČ, I. - STRAŇÁK, P (2012): Neľahká situácia na trhu s pôdou. In: Naše pole, č.8 (2012), s.14-15, ISSN 1335-2466-XVI
- [3] LAZÍKOVÁ, J. - LAZÍKOVÁ, Z. (2018): Land consolidation in Slovakia. In: EU agrarian law – Sciendo, roč. 7, č. 2, s. 20-23. ISSN: 1339-9276.
- [4] LAZÍKOVÁ, J. - TAKÁČ, I. (2010): Právne a ekonomické aspekty nájmu poľnohospodárskej pôdy. Nitra : SPU, 2010, s. 22. ISBN 978-80-552-0447-5
- [5] PAVLIČKOVÁ, K. - SPIŠIAK, P. (2007): Formovanie trhu s poľnohospodárskou pôdou v stredoeurópskom priestore. In: Geographia Cassoviensis, ročvol. 1, čno. 1, 2007, pps. 145-146. ISSN 1337-6748.
- [6] SKLENICKÁ, P. - MOLNAROVÁ, K. - PIXOVÁ, K. - SALEK, M. (2013): Factors Affecting Farmland Prices in the Czech Republic. In: Land Use Policy, ročvol. 30, čno. 1, ssp. 130-136. ISSN 0264-8377.
- [7] TAKÁČ, I. a kol. (2020): The Factors Affecting Farmland Rental Prices in Slovakia. In Land, roč. 9, č. 3. ISSN 2073-445X.

Došlo 13.2.2020

Kontaktná adresa

Mgr. Samanta DÖMÖTÖROVÁ

Ing. Milan REPKA

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava, SR

tel. 02 58243 259

e-mail: samanta.domotorova@nppc.sk

tel. 02 58243 246

e-mail: milan.repka@nppc.sk

Stanislav Buchta

Súčasný slovenský vidiek a poľnohospodárstvo

Current Slovak countryside and agriculture

Abstract *The countryside seeks its future. It is growing the importance of housing predominantly in suburban municipalities and recreation and services linked to tourism in another municipalities. However, agricultural use of this area remains unsubstitutable from natural resources preservation point of view, landscape management and environment protection. The article analyses historic development of rural settlement and differentiated sociodemographic rural development. It indicates depopulation issues of small rural dwellings and still unsubstitutable role of agriculture in rural development. Weak social and economic of rural development in some regions is not just consequence of insufficiently developed infrastructure but also result of human capital decline.*

Key words rural development – small rural municipalities – sociodemographic structure – suburbanisation – migration

Abstrakt Vidiek si hľadá svoju budúcnosť, najmä v prímestských obciach rastie význam funkcie bývania, v iných rekreácie a služieb spojených s turizmom. Poľnohospodárske využívanie tohto územia však zostáva nezastupiteľným z hľadiska udržiavania prírodných zdrojov, spravovania krajiny a ochrany životného prostredia. Práca analyzuje historický vývoj vidieckeho osídlenia, diferencovaný sociodemografický vývoj vidieka. Naznačuje depopulačné problémy malých vidieckych sídiel a stále nezastupiteľnú úlohu poľnohospodárstva pri rozvoji vidieka. Slabý sociálny a ekonomický rozvoj vidieka v niektorých regiónoch nie je iba dôsledok nedostatočne rozvinutej infraštruktúry, ale aj dôsledok klesajúcej úrovne ľudského kapitálu.

Kľúčové slová rozvoj vidieka - malé vidiecke obce - sociodemografická štruktúra – suburbanizácia - migrácia

Súčasný vývoj sociodemografickej štruktúry vidieckeho osídlenia je ovplyvnený migráciou a akceleráciou suburbanizácie. V súčasnosti zhoršujúca sa veková štruktúra a klesajúci počet obyvateľov na vidieku a vekom determinovaná priestorová mobilita oslabujú sociálny kapitál vidieka, najmä malých sídiel. Tento kapitál je dôležitý pre revitalizáciu a udržateľnosť týchto sídiel. Rozdrobenosť sídelnej štruktúry nielen prináša celý rad problémov vo výkone správy, ale aj pri riešení infraštruktúry obcí. Strata atraktivity vidieckeho priestoru spolu so starnutím vidieckej populácie a s čiastočným vyludňovaním spôsobuje to, že sa znižuje rozvojový potenciál týchto obcí. Dediny na Slovensku zaostávajú

za západnou Európou predovšetkým v kvalite verejných priestranstiev, v budovaní technickej a sociálnej infraštruktúry.

Metodický postup

Článok vychádza zo štatistických údajov vo vývojových rádoch. Okrem týchto analytických štatistických agregácií sa v stati vychádza z analýzy príslušnej vedeckej a odbornej literatúry, ktorá sa dotýkala analyzovanej problematiky. Primárnym zdrojom „tvrdých dát“ sa stali štatistiky Eurostatu, ŠÚ SR, Infostatu, MPSVR SR, Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, údaje z rezortných štatistik, atď. Týmto spôsobom sa získali relevantné údaje a dáta zo širokospektrálneho pohľadu s osobitným zameraním na vidiecke obce. Práca bola založená aj na kvalitatívnej analýze vecne príslušných dokumentov, analýz a kvalitatívnych dát.

Vlastná práca

Vymedzenie vidieka

Termín vidiek je značne neurčitý a do istej miery ide o abstraktné označenie osídlenia kultúrnej krajiny so špecifickými charakteristikami. Vidiek, vnímame v podstate intuitívne, na základe znakov rôznorodej povahy. Definícia vidieka je značne nejednoznačná, pretože nie je možné vymedziť jeden vidiek, ale niekoľko typov vidiekov s rôznymi znakmi a to nielen kvantitatívnymi, ale aj kvalitatívnymi (napr.. prímestský vidiek, odľahlý apod.). Napr. Kurtz M, Craig V (2009) vymedzujú vidiek ako to, čo je za hranicami mesta. Podobne Binek konštatuje, že je možno v najširšom poňatí za vidiek považovať všetko, čo nie je mestom. Problémom však zostáva vymedzenie konkrétnej hranice medzi mestom a vidiekom. Regionálna politika však pozerá na vidiek ako na jeden priestor s rovnakými predpokladmi rozvoja a rovnakými problémami. Preto je veľmi obtiažne poskytnúť jednoznačnú charakteristiku vidieckeho priestoru. Vo vzťahu k celistvosti priestoru sú vymedzovaná veľká územia na základe určitého súhrnného ukazovateľa (napr. podľa hustoty obyvateľstva- podľa kritérií OECD). Na identifikáciu počtu vidieckeho obyvateľstva sa tak často používa kritérium hustoty obyvateľstva, stanovené počtom obyvateľov žijúcich na 1 km², ktorý je v prípade vidieckosti nižší ako 150 osôb. Východiskom pre hodnotenie vidieckosti boli obce SR, ktorých v roku 2016 bolo evidovaných v SR 2 890 (k 31.12. 2016), z toho vidieckych 2 535. Priemerná hustota osídlenia v SR bola v roku 2018 111,5 obyvateľov na 1 km². Evidovaná rozloha Slovenskej republiky bola 49 035 km². Na úrovni NUTS 2 má Slovenská republika 4 oblasti (Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko, Východné Slovensko). Na úrovni NUTS 3 (kraje) má tri kraje - vidiecke regióny (Trnavský, Banskobystrický, Prešovský). Mestský región s menej ako 15 % obyvateľstva žijúceho vo vidieckych oblastiach na úrovni NUTS 3 je Bratislavský kraj. Prechodné regióny sú na území SR klasifikované štyri (Trenčiansky, Nitriansky, Žilinský, Košický). Pri vymedzení vidieckych regiónov na úrovni NUTS 3 je podiel vidieckeho obyvateľstva z celkového počtu obyvateľov Slovenska 88,3 %. (Adam, Š., 2019). Štatisticky sa vidiecke obyvateľstvo vymedzuje ako obyvateľstvo bývajúce v sídlach do 5 000 obyvateľov. Podľa Hrušku V.(2014) spôsob pohľadu na vidiek sa odvíja od pozicionality tých, ktorý termín vidiek z najrôznejších dôvodov a pre rôzne účely užívajú,

od obyvateľstva v ňom žijúceho, od politikov, ktorý ho spravujú, až po akademikov a vedcov, ktorý vidiecky priestor skúmajú a konceptualizujú pre svoje výskumy.

Historický vývoj

Ešte do minulého storočia bola slovenská spoločnosť rurálna s tradičnou sociálnou štruktúrou založenou na poľnohospodárstve a s rurálnym spôsobom života. V období 1930-40 žilo v mestách menej ako štvrtina obyvateľov Slovenska, v roku 1950 iba o málo viac. Nízkej ekonomickej úrovni zodpovedal aj nízky stupeň urbanizácie spoločnosti. V období 1950-1991 prešli vidiecke obce mohutnými zmenami, pričom Slovensko skončilo ako krajina s viac ako 50 % podielom obyvateľov žijúcich v mestských obciach. Pôvodnou, základnou funkciou vidieckych sídiel, bolo spojenie s poľnohospodárstvom a to predstavovalo akési synonymum s dedinou. Podľa Faľtana Ľ a Faľtanové Ľ. (2019) industrializačné procesy prenikajúce na územie Slovenska predovšetkým v druhej polovici 19. storočia a v prvých desaťročiach 20. storočia síce začínajú „otvárať“ aj vidiecke spoločenstvo, zintenzívňujú kontakt s mestským prostredím poskytujúcim hlavne pracovné príležitosti, ale previazanosť, či skôr odkázanosť „na pôdu“, zostáva stále silná, spolu s odkázanosťou na spoločenské formy, ktorých nositeľom bolo práve vidiecke spoločenstvo. Je zaujímavé, že aj po 2.svetovej vojne, keď sa zintenzívnili industrializačné procesy na Slovensku a súbežne s tým sa do určitej miery urýchlili urbanizačné procesy, rurálny charakter spoločnosti zostával pomerne významný. Veď aj v súčasnosti viac ako 40 % (sídla do 5000 obyvateľov) populácie žije v obciach vidieckeho charakteru“.

Za prelomové obdobie možno označiť začiatok druhej polovice 20. storočia, kedy sa dokončila transformácia spoločnosti z agrárnej na industriálnu. Za jeden z hlavných predpokladov industrializácie Slovenska sa považovali pomerne veľké a ľahko mobilizovateľné zdroje pracovných síl, ktoré mohol uvoľniť sektor poľnohospodárstva. Približne na prelome rokov 1963-1964 nastal na Slovensku výrazný zlom, keď počet pracujúcich zamestnaných v priemysle začal prevyšovať počet zamestnaných v sektore poľnohospodárstva. Slovensko sa postupne začalo meniť z prevažne agrárnej na priemyselno-agrárnu krajinu. Za obdobie 1948-1967 agrárny sektor opustilo vyše 460 tis. osôb, pričom v priemysle vzniklo vyše 318 tisíc pracovných miest (Londák M., 2006). Na prahu roka 1968 bolo Slovensko krajinou s prevahou priemyslu, s relatívne rýchlym ekonomickým rastom. Prevažovali odvetvia základné a surovinové, s vysokou materiálovou spotrebou a energetickou náročnosťou.

Po roku 1989 nastalo uvoľnenie aj v sídelnej štruktúre. Mnohé vidiecke obce, ktoré boli počas socializmu umelo pričlenené k mestu alebo zlúčené, sa oddelili. Samotné obce sa dostali so nového postavenia s ktorým sa museli vysporiadať. Bola to napríklad konkurencia nielen medzi podnikmi, ale aj medzi obcami a regiónmi. Obce zistili, že potrebujú zvýšiť svoju ekonomickú atraktivitu, aby sa mohli ďalej rozvíjať. Tento proces na jednej strane urýchlil skvalitňovanie systému osídlenia, posilnili sa medziobecné väzby a spoločné projekty, ale na druhej strane sa prehĺbili rozdiely medzi jednotlivými regiónmi najmä tam, kde viaceré obce vyšli z konkurenčnej súťaže ako neatraktívne.

Pre vidiek je dôležitá podpora obnovy a revitalizácie historických štruktúr krajiny s cieľom zlepšovania prístupu občanov a návštevníkov územia ku kultúrnemu dedičstvu vrátane vytvorenia priestoru pre sebarealizáciu a angažovanosť občanov v území. Osobitný dôraz by sa mal klásť na vybranú skupinu pamiatkových objektov, ktoré historicky plnili významné hospodárske a spoločenské funkcie (tzv. profánna a fortifikačná architektúra, ako sú kaštiele, vily, kúrie, meštianske domy, ale i historické parky), pričom dnes sú tieto objekty v narušenom či dezolátnom stave alebo sú nevyužívané, čiastočne využívané, resp. nevhodne využívané. Podpora v oblasti revitalizácie pamiatkového fondu by mala byť zameraná na záchranu, obnovu a postupné využívanie týchto objektov vo výrazne zaostávajúcich regiónoch a sídlach. Podľa analýzy Pamiatkového úradu SR je takýchto objektov v území SR zhruba 1 300.

Súčasný stav vidieckych sídiel, sociodemografická charakteristika súčasného vývoja

Rok 2018 je v rámci sledovania starnutia populácie v SR prelomový, počet a podiel seniorov historicky prvýkrát na Slovensku prevýšil počet a podiel detí. Deti vo veku do 14 rokov tvorili celkovo 15,7 % slovenskej populácie. Seniori vo veku 65 a viac rokov už 16 % obyvateľstva. Vzťah medzi početnosťou detí a seniorov v spoločnosti zachytáva takzvaný index starnutia. V roku 2018 tento index prvýkrát prekročil hraničnú hodnotu 100. Na Slovensku tak na 100 detí pripadlo viac, až 102 seniorov, teda ľudí vo veku nad 65 rokov. Proces populačného starnutia je univerzálny, čo sa prejavuje okrem iného tým, že prebieha vo všetkých regiónoch.

Šprocha B., Vaňo B., Bleha B. (2019) konštatovali, že je potrebné si uvedomiť, že úbytok a dynamické starnutie obyvateľstva v okresoch s nízkym populačným potenciálom bude mať dopady na spôsob života aj životnú úroveň týchto regiónov. Strata dynamiky a stagnácia sa prejaví predovšetkým na trhu práce na strane ponuky aj dopytu. Šprocha B., Ďurček P. (2019) v tejto súvislosti na základe štúdia relevantných autorov upozornili na najčastejšie identifikované problémy:

- 1) rastúci počet závislých seniorov pripadajúcich na jedného pracujúceho,
- 2) rastúce zaťaženie produktívnej zložky, spôsobujúce zhoršenie pomeru medzi odvodmi pracujúcich a nákladmi na sociálny a najmä dôchodkový systém,
- 3) rastúce počty staršej populácie prinesú nárast výdavkov v zdravotnom a sociálnom systéme,
- 4) so starnutím produktívnej zložky a jej nahrádzaním početne menšími mladými generáciami rastie riziko, že dôjde k spomaleniu inovácií, a celkovej dynamiky spoločnosti,
- 5) starnutie populácie prinesie čoraz väčšiu orientáciu politického systému smerom na potreby a záujmy starších osôb,

Ide pritom o paradoxnú situáciu, keď najväčší úspech ľudského druhu posledného storočia - predlžovanie života - je vnímané ako problém. Analýzy ukazujú pretrvávajúci priestorovo diferencovaný proces vyľudňovania vidieka (najmä malých vidieckych obcí), ktorý je sprevádzaný ďalšími nepriamymi faktormi (demografickými, sociálnymi, hospodárskymi, infraštruktúrnymi) a pod. V niektorých okresoch na juhu stredného Slovenska

a severovýchodnom Slovensku bude úbytok obyvateľstva natoľko významný, že môžeme hovoriť o depopulácii spojenej s výrazným starnutím obyvateľstva.

Dilema rozvoja malých vidieckych obcí

Návrh Programu rozvoja vidieka SR 2014 – 2020 konštatuje, že „problémom malých vidieckych obcí je pretrvávajúca slabá lokálna infraštruktúra, vysoká priemerná zadlženosť v porovnaní s príjmovou zložkou jej rozpočtu a nedôsledné nakladanie s verejnými zdrojmi v správe obcí“. V sídelnej štruktúre SR prevládajú malé obce do 1 000 obyvateľov, ktorých je až 66 % z celkového počtu. V malých sídlach najmä do 500 obyvateľov sa obce vyľudňujú, zhoršuje sa ich sociodemografická štruktúra a pokračuje rezidenčná emigrácia za prácou.

Podľa uvedeného dokumentu problémom pri riešení rozvoja vidieckeho priestoru sú najmä malé obce do 300 obyvateľov, ktorých je 612. Rozhodujúca časť týchto obcí sa nachádza v odľahlých vidieckych oblastiach. Návrh Programu rozvoja vidieka SR 2014 – 2020 ponúkal nasledovné riešenia týchto obcí:

- Nechať ich postupne vyľudňovať a to bez väčších dodatočných nákladov spojených z budovaním lokálnej infraštruktúry.
- Postupne oživovať obce cez vysoké investičné náklady spojené s budovaním infraštruktúry.
- Integrovat' malé obce do väčších sídiel a tak sa malé obce stanú súčasťou väčšieho sídelného celku.

Čo sa týka prvej možnosti, je najmenej nákladná a ponecháva tieto obce na samoregulačný vývoj v najbližších rokoch. Realizáciu druhej možnosti brzdia hlavne príliš nízke rozpočty predmetných obcí, ktoré nie sú schopné zabezpečiť ani základné samosprávne funkcie. Tretia možnosť priamo súvisí s vyriešením citlivej otázky spájania obcí, ktorú je potrebné postaviť do väzieb s identifikovanými kritickými potrebami jednotlivých skupín obcí v kontexte spolufinancovania zo štrukturálnych fondov v období 2014 – 2020.

Analýza rozvoja vidieckych obcí z Programu rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 (k 31.12. 2013 bolo podporených vyše tisíc malých vidieckych obcí) ukázala, že podporené obce vykazovali lepší demografický potenciál i lepšiu infraštruktúrnú vybavenosť ako nepodporené obce. To naznačuje, že v podporených obciach je kvalitnejší ľudský i sociálny kapitál lokálnych elít (predovšetkým predstaviteľov miestnych samospráv), ktorý dokáže získať verejné zdroje na zlepšenie miestnej infraštruktúry.

Pokračovanie tohto vývoja môže viesť k zhoršovaniu podmienok malých vidieckych obcí, ktoré nemajú dostatočný vnútorný rozvojový potenciál. Slabý alebo oslabený sociálny kapitál určitých vidieckych obcí zhoršuje ich schopnosť aktívne pôsobiť v zlepšovaní životných podmienok a v rámci týchto sídiel je dôležitý pre revitalizáciu najmenších vidieckych sídiel. V prípade, že sa budú sa podporovať obce podľa bývalého systému strediskovej sústavy osídlenia (inovačné a kohézne póly rastu sa v podstate zhodujú so systémom strediskovej sústavy osídlenia) sa predpokladá postupné rozširovanie efektov rastu z rozvinutých (inovačné a kohézne póly rastu) do menej rozvinutých území SR. Táto stratégia však povedie k tomu, že vyrovnávanie regionálnych disparít sa prejaví (alebo sa dokonca vôbec nemusí prejavíť) v menej rozvinutých územiach až s určitým časovým odstupom. Vzniká tak akútne

nebezpečenstvo dlhodobejšej fixácie zaostávania odľahlých vidieckych oblastí, postupnej degradácie osídlenia v týchto odľahlých vidieckych priestoroch. (Buchta 2014).

V obciach do 1 000 obyvateľov žije necelá šestina obyvateľov SR, ale vzhľadom na rozptýlenú podnikateľskú štruktúru pôdohospodárstva je toto osídlenie dôležité z hľadiska rezervoáru pracovných síl (vrátane sezónnych pracovníkov) tohto odvetvia a vznikne potenciálny problém zachovania rozptýlených pracovných príležitostí v týchto územiach. Aktivizácia vlastných vnútorných zdrojov rozvoja týchto malých vidieckych obcí je však značne problematická. Keď pripustíme stagnáciu resp. degradáciu tohto typu osídlenia, bude to viesť i k zániku podnikateľských subjektov alokovaných v tomto priestore a tým i stagnácii resp. sekundárnemu úpadku tohto odvetvia v týchto odľahlých územných enklávach.

Na druhej strane je evidentná značná vnútorná diferenciácia aj vnútri malých vidieckych obcí do 1 000 obyvateľov. V tejto skupine sú obce, ktoré naznačujú istý vnútorný endogénny potenciál a na druhej strane sú tu i obce, ktoré stratili akýkoľvek vnútorný rastový a rozvojový potenciál a môžeme ich označiť za potenciálne zánikové. V takýchto prípadoch sú verejné investície neefektívne a dochádza k plytvaniu verejnými prostriedkami. Preto je nutné tu zvoliť skôr koncentráciu obmedzených finančných zdrojov ako systém ich plošného rozptýlenia do akejsi „kropiacej ružice“, ktorá nevykazuje žiaduce rozvojové dopadové efekty. (Buchta S. 2014)

Vyludňovanie najmenších vidieckych obcí a efekty suburbanizácie

Znižuje sa počet obyvateľov v obciach od 200 do 499 obyv. a 500 až 999 obyvateľov a v mestách nad 20 tis. obyvateľov. Naopak zvyšuje sa počet obyvateľov v sídlach od 1000 do 20 tis. obyvateľov. Relatívne novým prvkom, ktorý zasahuje vidiek, je proces suburbanizácie a dekoncentrácie. V priebehu posledných rokov sa v osídlení SR a najmä v mestských aglomeráciách evidentne prejavujú zvýšené procesy suburbanizácie, ktorá je charakteristická prenášaním čoraz väčšieho a rozmanitejšieho počtu mestských funkcií do ich zázemia. V obciach okolo veľkých miest vzniká pásma s rastúcim počtom obyvateľova s vysokými prírastkami nových bytov prevažne v rodinných domoch, v rekonštruovaných objektoch atď. Nie je to renesancia záujmu o život na vidieku, ale o modifikované formy suburbanizácie. V podstate ide o pomalé, ale sústavné vytváranie mestských regiónov.

Postupujúca suburbanizácia vedie k opúšťaniu miest strednými vrstvami obyvateľstva a postupne sa do týchto priestorov premiestňujú z miest i kvalitnejšie druhy občianskeho vybavenia a služieb. Vidieckym obciam v suburbanizačných zónach tento proces umožňuje zlepšiť technickú i sociálnu infraštruktúru a vytvoriť priamo v obci nové pracovné príležitosti. Na druhej strane bude nutné zabrániť tomu, aby nestratili svoju identitu a nezmenili sa na typické periférne suburbanizované priestory. Tento trend bude ešte určitý čas pôsobiť, ale postupne sa tieto územia budú saturovať, a jeho priestorové možnosti sa vyčerpajú.

V súčasnej dobe sa vytráca model tzv. viacgeneračnej rodiny. Mladá generácia už tento typ bývania opúšťa a hľadá si samostatné bývanie. Na vidieku je vidieť trend veľkých dvojgeneračných domov, kde trvale bývajú už len rodičia a mladé rodiny väčšinou odchádzajú bývať do bytových domov resp. rodinných domov, kde žijú ako samostatné rodinné domácnosti. Satelitné mestečky sú zložené väčšinou z radovej zástavby s úsporným

zastavaným pozemkom. Nie je to klasické bývanie v rodinnom dome v intraviláne vidieckej obce, ktorý je obvykle spojený s malou záhradou. Voľnočasové aktivity sa tu koncentrujú skôr na relaxačné aktivity. Títo ľudia žijú na vidieku mestským spôsobom života. Záhrady sa menia na udržiavané trávniky a záhrady na zóny oddychu. V tomto type bývania sa neprejavujú pozitíva vidieckych obcí ako je napríklad vyššia sociálna kontrola, vyššia solidarita a súdržnosť ľudí, dobré susedské spolužitie a vzájomná výpomoc a ochota pomáhať, prehľadnejšie sociálne prostredie, atď.

Pol'nohospodárstvo a vidiek

Falťan Ľ, Falťanová Ľ. (2019) konštatujú, že v 90-tych 20. storočia a následných rokoch sa na Slovensku, v prostredí vidieckeho osídlenia významne posunula hospodárska orientácia dediny. Už v predchádzajúcom období prebiehajúca industrializácia a kolektivizácia poľnohospodárstva v rovine zamestnanosti vidieckej populácie viedla k významnej redukcii zamestnanosti v agrárnom sektore. Oslabila sa zamestnanecká závislosť na poľnohospodárstve. Naopak, dominantné postavenie na dedine nadobúda rezidenčná funkcia – dedina ako miesto bývania (a nie práce). Sprievodným znakom tohto fenoménu je, každodenná odchádzanie za prácou, či do škôl. Okrem každodennej kyvadlovej pracovnej migrácie, je to aj dlhodobejšia pracovná migrácia, či už do vzdialenejších centier práce v rámci Slovenska, alebo v zahraničí. Hlavne v prípade dlhodobejšej pracovnej migrácii to znamená, že táto časť populácie obce má síce stále príslušnosť k nej, ale svoje pracovné, ale aj mimopracovné aktivity realizuje v miestach svojho „dočasného“ nového bydliska, resp. pobytu. Hlavne v prípade mladších generácií je tu zvýšená pravdepodobnosť zmeny „dočasného“ na trvalý pobyt.

Na druhej strane udržateľnosť hospodárskeho života vo vidieckych oblastiach je ale stále do istej miery ovplyvňovaná prítomnosťou poľnohospodárstva a jeho ekonomickou výkonnosťou. Poľnohospodárstvo pomáha zabezpečovať udržanie osídlenia aj v odľahlých oblastiach mimo urbanizačných centier a poskytuje zamestnanie ľuďom, ktorí majú z objektívnych dôvodov zníženú priestorovú mobilitu. Všeobecne však platí, že dochádza k zníženiu významu poľnohospodárskej produkcie ako ekonomickej základne vidieka a posilneniu multifunkčnosti vo vidieckej štruktúre.

Súčasný vývoj na vidieku vzhľadom k poľnohospodárstvu smeruje k potenciálnym komplikáciám reprodukčnej základne pracovných síl pre poľnohospodárstvo, najmä vo väčších vidieckych sídlach, pretože s rastom veľkosti sídla sa zvyšujú atraktívnejšie možnosti zamestnania domáceho obyvateľstva. Poľnohospodárstvo je spoluzodpovedné za stav a vývoj vidieka a prispieva k oživeniu vidieckej krajiny udržaním populácie na vidieku a tým i zabráňuje depopulácii marginálnych vidieckych oblastí. Napomáha rozvoju kultúrnej krajiny a stabilizácii vidieckeho osídlenia. (Buchta, S. 2012)

Úpadok poľnohospodárskej aktivity má pre vidiecku ekonomiku nepriaznivé dôsledky. Uvádzame hlavné možné dôsledky tohto regresívneho vývoja poľnohospodárstva:

- ústup podnikateľských aktivít súvisiacich s poskytovaním výrobných služieb pre poľnohospodárstvo, dodávok výrobných prostriedkov a obchodovaním

- s poľnohospodárskymi výrobkami snásledným dopadom zníženia daňových a odvodových príjmov, resp. negatívnym dopadom na rozpočty najmenších vidieckych obcí,
- zhoršenie verejnoprospešných služieb zabezpečovaných samosprávami vidieckych obcí pre oslabenie ich príjmovej základne a tiež pre zhoršenie technickej kapacity miestnych dodávateľov týchto služieb,
- zhoršenie občianskej vybavenosti sídel (osobné služby, zásobovanie dennými potrebami, dopravná obsluha), pre úbytok kúpyschopného dopytu,
- narastajúca devastácia poľnohospodárskeho pôdneho fondu a degradácia vidieckej krajiny v týchto ohrozených regiónoch spojená s živelným vyľudňovaním,
- ďalšie prehĺbenie regionálnych disparít s dôsledkami na sociálnu inklúziu vidieckeho obyvateľstva a tým i zvýšené problémy v celkovej sociálnej kohézii spoločnosti,
- zvýšenie nákladov štátu a verejných rozpočtov na sociálne dôsledky zvýšenej vidieckej nezamestnanosti a zhoršovanie životných podmienok vidieckych regiónov,
- zníženie spotrebiteľského dopytu vidieckeho obyvateľstva a tým i následne zhoršené podmienky pre individuálne podnikanie na vidieku v porovnaní s urbanizovanými regiónmi,
- možné dosahy na spracovateľský priemysel (nedostatok surovín, strata miestnych trhov) s následkami pre regionálnu zamestnanosť a ekonomiku.

Záver

Suburbanizačné procesy priniesli do dotknutých obcí zvýšený príliv novej populácie. To ovplyvnilo aj charakter a vnútorné fungovanie vidieckeho spoločenstva a spôsob života. Rovnako kyvadlová pracovná migrácia, ako aj sťahovanie do miest hlavne mladších a kvalifikovanejších predstaviteľov vidieckej populácie, spustilo proces postupného starnutia a oslabovania integrity a súdržnosti vidieckeho sídelného spoločenstva. Z hľadiska perspektívy ďalšieho rozvoja vidieka bude nutné podporovať a preferovať také rozvojové politiky, ktoré majú vysoký potenciál uplatnenia v tomto priestore (napr. moderné technológie orientované na ochranu a údržbu krajiny, stavebné a pozemkové úpravy, využívanie biomasy, zvýšenie ekonomickej výkonnosti využitím tradícií, zvykov a remesiel, atď.). Vytváranie a podporovanie vyváženého vzťahu medzi ekonomickými aktivitami, bývaním a rekreáciou prispeje k obnove vidieka a k ochrane jeho kultúrnych hodnôt ako aj k zvýšeniu ekonomickej a sociálnej stability obyvateľov. Napriek naznačeným problémom niektoré malé vidiecke sídla dokazujú svoju životaschopnosť. Trendy sídelného rozvoja na začiatku tretieho tisícročia budú spojené s pokračujúcim procesom globalizácie a tendenciou k diverzifikácii priestorov a to dáva i selektívnu perspektívu i týmto malým vidieckym obciam. Budúcnosť vidieckych sídiel bude určovať doprava. Dobré komunikačné väzby s mestom budú dedinu ekonomicky stabilizovať a rozvíjať. Ak chce Slovensko čeliť výzvam, ktoré ju čakajú na trhu práce v dôsledku automatizácie a rozvoja nových technológií, je potrebné vziať do úvahy zmenu štruktúry pracovných miest na vidieku. V rámci optimalizácie potreby práce vzniknú v poľnohospodárstve nové pracovné miesta, ale pôjde väčšinou o tzv. part-time, nie full-time. Moderná ekonomika tak výrazne zmení trh práce. Preto by bolo vhodné kreovať komplexnejší dokument týkajúci sa perspektívy rozvoja vidieckeho priestoru na Slovensku. Mal by presahovať rámec odvetvového prístupu a musí vychádzať z koncepcie regionálnej politiky

a v rámci nej rozvoja vidieka a vidieckeho osídlenia ako samostatného segmentu regionálnej politiky.

Literatúra

- [1] ADAM, Š.: Sektorová analýza pre Strategický plán SPP 2021-2027, NPPC-VUEPP, január 2019
- [2] Návrh Programu rozvoja vidieka SR 2014 – 2020, MPRV SR, 2013
- [3] Evidencia národných kultúrnych pamiatok na Slovensku, Pamiatkový úrad SR.
- [4] BINEK, J.: a kol.: Venkovský prostor a jeho oživení, Garep, Georgetown, 2007
- [5] BUCHTA, S.: Dilema rozvoja malých vidieckych obcí, Nové slovo, 10.4. 2014
- [6] BUCHTA, S., MACH F.: Hľadanie východísk a riešení. Niekoľko poznámok k problematike vidieka a a jeho rozvoju, Literárny týždenník, 33-34, 2.10. 2019, str. 7
- [7] BUCHTA, S.: Vývojové trendy vidieckych a mestských oblastí Slovenska, Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XII, 2012, č. 4, str. 48-67
- [8] BUCHTA, S. : Agrárna zamestnanosť a možnosti tvorby nových pracovných miest, Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XIII, 2013, č. 2, str.
- [9] BUCHTA, S.: Sociálne zmeny poľnohospodárskej populácie – proces postupného statusového pádu, Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XIII, 2013, č. 4, str.5-20
- [10] BUCHTA, S.: Poľnohospodárstvo a trh práce, Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XVII, 2017, č. 1, str. 77-85
- [11] FALŤAN, L. – FALŤANOVÁ, L.: Vidiecke spoločenstvo na Slovensku – podoby a dilemy, Sociologický ústav SAV, Bratislava, 2019
- [12] HRUŠKA, V.: Proměny přístupů ke konceptualizaci venkovského prostoru v ruralních studiích, Sociologický časopis 2014, Vol. 50, No. 4: 581–601
- [13] KURTZ, M., CRAIG, V. 2009. „Constructing Rural Geographies in Publication.“ *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies* [online]. Dostupné z: <http://www.acme-journal.org/vol8/Kurtz&Craig09.pdf>.
- [14] LONDÁK, M.: Zmena ekonomického systému v Československu a na Slovensku po februári 1948, In: Kapitoly najnovších slovenských dejín, Bratislava, SAV, 2006
- [15] ŠPROCHA, B., VAŇO, B., BLCHA, B.: Kraje a okresy Slovenska v demografickej perspektíve, Infostat, Bratislava, december 2019
- [16] ŠPROCHA, B., ĎURČEK, P.: Starnutie populácie Slovenska v čase a priestore. Prognostický ústav Centrum spoločenských a psychologických vied SAV Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava, 2019

Došlo 5. 3. 2020

Kontaktná adresa:

PhDr. Stanislav Buchta, PhD.

e-mail: stanislav.buchta@gmail.com

Informácie z domova *Information from Home*

Životné jubileum – 70 rokov

Life anniversary - 70 years

V júni 2019 sa významného životného jubilea – 70 rokov života dožil popredný agrárny ekonóm a manažér, osvedčený vysokoškolský pedagóg a vedec, **Dr.h.c., prof. mpx.h.c., prof. Ing. Vladimír Gozora, PhD. MBA.**

Profesor Vladimír Gozora sa narodil v Dojči, v okrese Senica. V roku 1967 ukončil Strednú všeobecnú vzdelávaciu školu v Senici a po úspešných prijímacích skúškach nastúpil na štúdium na Prevádzkovo-ekonomickú fakultu Vysokej školy poľnohospodárskej v Nitre. Vysokoškolské štúdium v odbore prevádzka úspešne ukončil v roku 1972.

V roku 1972 nastúpil pracovať ako odborný asistent na Katedru organizácie pracovných procesov VŠP v Nitre a od 1. septembra toho istého roku na základnú vojenskú službu do Karlových Varov.

Po ukončení vojenskej služby sa vrátil na novokreovanú Katedru riadenia a pracovných procesov do internej vedeckej prípravy. Vedeckú hodnosť CSc. získal v roku 1977 v odbore odvetvové a prierezové ekonomiky a v máji 1982 bol ministrom školstva SSR vymenovaný za docenta v odbore všeobecná ekonomika. V marci 1996 sa úspešne inauguroval za univerzitného profesora v odbore prevádzka a ekonomika poľnohospodárskych a potravinárskych podnikov.

Menovaný je Dr.h.c. na Univerzite svätého Štefana v Gödöllő (2003) a prof. h.c. na Českej zemiedľskej univerzite v Prahe (2001), na Bieloruskej štátnej agrárnej a technickej univerzite v Minsku (2003), na ALMAMER – Wyzsej Szkole vo Warszawe (2012), na Stavropolskej štátnej agrárnej univerzite v Stavropole (2015) a na Volinskom inštitúte ekonomiky a manažmentu v Lucku (2015). Je zaslúžilým členom a hosťujúcim profesorom na Wyzsej szkole ekonomicznej v Stalowej Woli (2012). Od roku 2000 je akademikom Medzinárodnej akadémie organizačných a riadiacich vied v Bielorusku a čestným členom Bieloruskej spoločnosti na ochranu prírody.

Vo svojej profesionálnej kariére vykonával funkcie vedúceho katedry, prodekana a dekana Fakulty ekonomiky a manažmentu a dekana Fakulty európskych štúdií a regionálneho rozvoja Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre. Od 1. septembra 2008 je profesorom na Vysokej škole ekonomie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, kde vykonáva funkciu riaditeľa Ústavu ekonomie a manažmentu. Od roku 2011 je prezidentom Institutu manažerské ekonomie z.s. Litoměřice.

Svoje odborné poznatky a manažérske zručnosti úspešne využíval v rokoch 1981 až 1983 ako vedúci odboru kádrovej a personálnej práce VŠP v Nitre. V nasledujúcich rokoch stál pri zrode a fungovaní vedecko-výrobného združenia v Nitre ako koordinátor Integrovaného vedeckovýskumného pracoviska. V rokoch 1980 – 1985 bol pri zrode Sekcie mladých vedeckých pracovníkov Československej akadémie zemiedľskej v Prahe. Stal sa členom jej

predsedníctva a predsedom Odboru ekonomiky, organizácie a riadenia. Bol organizátorom medzinárodných a celoštátnych súťaží MLADÁ VEDA, výstavných expozícií Mladá veda v Nitre a Českých Budějoviciach, zakladateľom a členom početných komplexných racionalizačných brigád, projektových skupín a realizačných tímov v Slovenskej republike.

Po roku 1989 bol činný v dozorných radách štátnych podnikov Agrozet Zvolen, ŠM Šaštín – Stráže a ŠM Bánovce nad Bebravou. Vyše sedem rokov stál na čele Beta SIF a. s. v Bratislave a pri kreovaní nových podnikateľských subjektov.

Skúsenosti z manažérskej práce prof. Gozora cieľavedome využil pri tvorbe nových študijných špecializácií a programov: riadenie personálnej práce a sociálnych služieb, podnikový manažment, krízový manažment, manažment životného prostredia a regionálny rozvoj, ochrana pred prírodnými a hospodárskymi katastrofami, manažment malého a stredného podnikania. Vytvoril a vyučoval nové študijné predmety: riadenie personálnej a sociálnej práce, podnikový manažment, krízový manažment, manažment verejnej správy, projektový manažment, ekologický manažment, agrárny manažment a krízový manažment podniku. Rozpracoval teóriu organizácie pracovných režimov, modely a typové projekty riadenia strojových komplexov v poľnohospodárstve a metodológiu prehlbovania vnútropodnikového ekonomického riadenia podnikateľských subjektov. K ďalším jeho prínosom patrí súbor statí o ekonomickej bezpečnosti podnikov a príprava odborníkov do implementačných agentúr.

Profesor Gozora je autorom a spoluautorom 117 zlepšovacích návrhov a tematických úloh v podnikovej praxi, úspešným riešiteľom 22 projektov inštitucionálneho výskumu, 3 projektov VEGA, 12 projektov medzinárodnej vedeckovýskumnej spolupráce a 6 projektov v oblasti informačno-komunikačných technológií. Za túto činnosť bol už v roku 1984 ocenený titulom „Zaslúžilý zlepšovateľ MŠVaŠ SSR“ a v roku 1985 titulom „Vynikajúci pracovník MPaVŽ SSR“.

Svoju vysokú odbornosť uplatňoval ako člen konkurznej, privatizačnej a akreditačnej komisie Ministerstva pôdohospodárstva SR. Od roku 1999 je členom Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied, v ktorej od roku 2000 zastáva nepretržite funkciu predsedu odboru ekonomiky a manažmentu a v rokoch 2010 – 2015 a od roku 2018 zastáva funkciu člena predsedníctva Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied. V roku 2018 sa stal výkonným tajomníkom Stredoeurópskej vysokoškolskej aliancie v Prahe.

Úspešne spolupracoval a spolupracuje s manažmentami 28 domácich a zahraničných vysokých škôl a 7 výskumných ústavov ako koordinátor univerzitného konzorcia v rokoch 2004 – 2008, ako medzinárodný a národný koordinátor projektov medzinárodnej vedeckovýskumnej spolupráce, vedúci a garant medzinárodných edukačných projektov e-farmer a PAVIPA. V neposlednom rade ako predseda spoločných odborových komisií a odborových komisií na SPU v Nitre, EU v Bratislave, ŽU v Žiline, ČZU v Prahe a JU v Českých Budějoviciach.

Profesor Gozora je autorom 8 vysokoškolských učebníc, 27 monografií a odborných knižných publikácií a 24 dočasných učebných textov, ako aj vyše 320 vedeckých a odborných príspevkov. Je autorom 4 scenárov vedecko-populárnych filmov. Od roku 1991 bol členom 14 univerzitných a fakultných vedeckých rád na SPU v Nitre, ŽU v Žiline, VŠEMVS v Bratislave, EU v Bratislave, UKF v Nitre, JU v Českých Budějoviciach, ČZU v Prahe, VŠERŠ v Českých

Budějoviciach, Mendělejevej univerzite v Brne a VÚEPP v Bratislave. Zodpovedne plnil úlohy v redakčných radách vedeckých časopisov na univerzitách SPU v Nitre, ŽU v Žiline, IULT vo Wroclawi, na MŠU v Mukačeve, VŠEMVS v Bratislave, na VŠMP-ISM Slovakia v Prešove a VÚEPP v Bratislave.

Za svoju vedeckú a pedagogickú činnosť, ako aj ďalšie spoločenské aktivity bol ocenený medailou Úradu vlády SR a 12 rezortnými medailami Ministerstva pôdohospodárstva SR, Ministerstva poľnohospodárstva Bieloruska, Ministerstva obrany SR, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstva školstva Poľskej republiky a Ministerstva životného prostredia Poľskej republiky ako uznanie profesijného, ľudského i občianskeho prínosu. Celoživotné dielo profesora Gozoru bolo v roku 2007 ocenené v 10. ročníku Vedec roka SR 2006 čestným uznaním „za vynikajúce výsledky dosiahnuté pri riešení úloh výskumu a vývoja SR a za vynikajúce výsledky dosiahnuté v rámci medzinárodnej spolupráce, ktoré sa uplatnili v hospodárskej a spoločenskej praxi SR alebo významne prispeli k rozvoju poznania v celosvetovom meradle“. V novembri 2013 minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky ocenil profesora Gozoru medailou Samuela Mikovíniho za celoživotnú vedeckovýskumnú a pedagogickú činnosť a medzinárodnú spoluprácu.

Osobitnou kapitolou života nášho jubilanta bola jeho činnosť na politickej scéne. Ako úradujúci a čestný predseda Agrárnej strany vidieka v rokoch 2007 – 2017 sa podieľal na uplatňovaní Spoločnej agrárnej politiky na Slovensku, úzko spolupracoval s úradom prezidenta SR, kde sa vyjadroval k personálnym návrhom a existujúcemu stavu agrárneho sektora na Slovensku.

Aktívne pracuje ako člen Rady OKOSPZ v Nitre, člen centrálného výboru PZ Žirany – Jelenec a člen PZ Čer Kolínany – Host'ová. Príležitostne sa stretáva s priateľmi z poľovných združení Ipel' v Balogu nad Ipľom a v Spišskej Teplicke. Vo voľnom čase sa venuje práci vo vinohrade v Žiranoch a chatárčeniu pod Martinskými hoľami.

Veľkú radosť má z dcéry Zuzany, slovenskej reprezentantky v plávaní a vodnom záchranárstve, úspešnej manažérky v zahraničnom obchode a syna Vladimíra, slovenského reprezentanta kadetov v basketbale, úspešného informačného manažéra a člena Nadácie pre slobodný softvér v San Francisku. Spolu s manželkou Ľudmilou sa tešia zo štyroch vnúčat.

Zaželajme preto nášmu oslávencovi všetko najlepšie, pevné zdravie a veľa osobných a pracovných úspechov. Poprajme mu ešte veľa tvorivých nápadov, manažérskych zručností a dobrých študentov, plné sudy vína a presnú mušku na poľovníckych chodníčkoch.

prof.h.c. doc. Ing. Monika Hudáková, MBA, PhD.

Ekonomika poľnohospodárstva

vedecké periodikum k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky

Economics of Agriculture

Scientific periodical on the issues of agricultural economics and policy

Vydalo:

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre
Research Institute of Agriculture and Food Economics